

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Sayı
31
32

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

93/3-4 Yılı: 7 Sayı: 31-32

Temmuz - Ağustos - Eylül 1993

Ekim - Kasım - Aralık 1993

Ederi : 15000 TL

YILDA DÖRT SAYI YAYIMLANIR

Ön Kapak : Paşaköylü bir Türk (Mayıs 1993)

Hasan Abohorlu' nun koleksiyonu)

Arka Kapak : 11.Halk Bilimi

Sempozyumu'nda ödül alanlar

SAHİBİ: (Has-Der Adına) : Kani KANOL

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU : Tuncer BAĞIŞKAN

YAZI VE YAYIN KURULU : Öcal ERTEN
Kani KANOL
Hasan EKMEKÇİ
Hasan BULUNÇ
Engin ANIL
Mehmet BİRİNCİ
Rifat ŞIK
Göksel İNCE

BASKI : Ateş Matbaacılık Ltd

ABONE : Kıbrıs.....60000
Türkiye.....80000
İngiltere..... 10 sterling
Amerika 20 dolar
Avusturalya... 25 dolar

YAZIŞMA ADRESİ : HAS-DER
P.K. 199 Lefkoşa - KIBRIS
Mersin 10 Türkiye
Tel: 020-76276 (19.00-21.00)
020-35870 (Mesai saatleri)
Fax: 020-35880

İÇİNDEKİLER

Okurlara	2
Short Summary of the Contents	3-4
Mehmet BİRİNCİ	
Has-Der 11. Halkbilimi Sempozyumu Yapıldı.....	5
Halkbilimi Hizmet Ödülü	
Alanların Özgeçmişleri	6-8
Öcal ERTEN	
Karyola Başlıkları	9-11
Ali YAPICIOĞLU	
Kıbrıs'ta İdamlar	12-17
Altay SAYIL	
Kıbrıs'ta Osmanlı Döneminde	
Veba Salgınları	18-21
Ahmet ERDENGİZ	
Kıbrıs'taki Ahilik Kökenli Etkinliklerin İzlenmesi İçin Elimizdeki Birkaç Çıkış Noktası	22-29
Mehmet Suat BERGİL	
Kıbrıs'ta Ahırvan Dede Adak Yerleri ..	30-31
Tuncer BAĞIŞKAN	
"Kerkük - Kıbrıs - Kosova'dan Bilmece Ve Tekerlemeler"	32-40
Mahmut İSLAMOĞLU	
Eski Sütlüce Evleri	41-43
Rifat ŞIK	

Boynuzlu Yılan... Gerçek mi Yoksa Söylenti mi?	44-47
Ahmet ERDENGİZ	
Bir Derleme Tarifi	48-49
Özkan YIKICI	
Masallar Üzerine	
Birkaç Söz Ve İki Örnek	50-54
Özkan YIKICI	
İtalya'dan Kıbrıs'a Bakış	55-56
Mehmet BİRİNCİ	
Kitap Tanıtımı: Kültür Ve Yabancılaşma (Muharrem FAİZ).....	57
Mehme t BİRİNCİ	
Milli Eğitim Ve Kültür Bakanı Sayın Eşber Serkaneci'ya Açık Mektup	58
Mehmet BİRİNCİ	
Haberler	
Ülkemize Gurur Verici Bir Başarı Daha: GÜSAD	59
Has-Der'li Çocuklar İstanbul'da	60-63
Öcal ERTEN - Tarık G.EMİROĞLU	
Has-Der Çocuk Klubü Yeni Dönem Çalışmalarına Başladı	64
Göksel İNCE	

OKURLARA

Değerli Halkbilimi Okuyucusu,

Halkbiliminin 1993 yılında yayınlanması planlanan 4 sayısından ilk ikisi (29 ve 30 olanlar) elinize ulaşmış, diğer ikisi ise oldukça gecikmeli olarak sizlere ulaşıyor. Sınırlı olanaklarımız ve potansiyelimizle sizlere zamanında ulaşmayı bir türlü başaramadığımız için üzgünüz.

Takdir edersiniz ki Halkbilimi gibi bilimsel bir derginin sayfaları Magazin dergilerindeki gibi kolay dolmuyor. Her yazı ayrıntılı çalışma ve araştırma yapılarak, bilimselliği gözden geçirilecek Halkbilimi sayfalarına girebiliyor. Bu da, tamamen amatör çalışan arkadaşlarımızın Halkbilimi gibi bilimsel derginin sayfaları, Magazin değerindeki gibi kolay dolmuyor. Her yazı ayrıntılı çalışma ve araştırma yapılarak, bilimselliği gözden geçirilerek Halkbilimi sayfalarına girebiliyor. Bu da, her zaman amatör çalışan arkadaşlarımızın Halkbilimini zamanında sizlere ulaştırmasını engelliyor.

Dergimizin her sayısının araştırma ve incelemelerle dolu dolu elinize ulaşması ile gecikmelerimizi affetirebildiğimizi umuyoruz.

Halkbilimi bu kez İKİ SAYI BİRARADA 32 sayfalık tek sayı yerine tam 64 sayfa.

Bu sayı ile Halkbiliminin 16 sayılık ikinci cildi de tamamlanmış oluyor. Gerçek bir folklor ve kültür hazinesi oluşturan HALKBİLİMİ ciltleri günümüzden geleceğe Kıbrıs Türk yaşamı hakkında gelecek nesillere, ulusal ve uluslararası araştırmalara Has-Der tarafından hediye edilen değerli bir mirastır.

Halkbilimi Ciltleri isteyen herkeze herbir cilt için 500.000 TL (Avrupa'da) 25 stg karşılığında gönderilebilir. 2.cilt elde bol miktarda mevcut olmasına karşın 1.cilt çok sınırlı sayıdadır. İsteme adresi P.K.199, Lefkoşa

Satın almak isteyenler Has-Der'in

Türk Bankası 01 - 2434709 No'lu

Hür Bank 40402 - 5 No'lu

İş Bankası 0288140 No'lu hesaplarına (Hesaplar Tüm Bankaların Lefkoşa şubelerindedir)

Gerekli miktarı ödeyerek ödeme makbuzu ile birlikte derneğimize başvurmalıdırlar. Türkiye'den gelecek ülkelere, cilt başına 5000 TL' lik posta ücreti, üçüncü ülkelere ise cilt başına 5 stg posta ücreti eklenmelidir

Bu sayı ile birlikte Halkbilimi 7. yayın yılını da tamamlamış oluyor. Bu özelliği ile (en iyi bilgimize göre) Halkbilimi ülkemizde amatör bir dernek tarafından şimdiye dek yayınlanan en uzun ömürlü dergi olma özelliğine de sahip bulunuyor.

Birlikte daha nice yıllara ulaşabilmek dileği ile...

Short Summary of The Contents

Mehmet BİRİNCİ

The present issue of HALKBİLİMİ ise two issues as well as 64 full pages instead of the usual 32. With the present issue Halkbilimi has completed its 7 th year, together with its 2 nd volume of 16 successive issues.

Half of the present issue is spared for the works submitted to the 11 th Folklore Symposium of Has-Der (Folk Arts Associations)

On page 5 you will find the details about the 11 th Folklore Symposium. This year for the second time, Has-Der has presented honorary trophies to eight people who has contributed to Turkish Cypriot folklore, both as instructors; and as researchers. Starting from page 6 to page 8, you can find autobiographies of thees eight men.

The research of Mr. Ali Yapıcıoğlu, a construction engineer and an amateur folklorist and philatelist, who probably has the larger collection of ethnographic material in N. Cyprus, is about Iron made bedsteads of Cyprus.

Mr Altay Sayıl, currently a police officer in the T.Cypriot security forces, and an amateur folklore researcher, worked on the legal executions that took place in Cyprus and their influences on the ordinary folk.

The first work of Mr. Ahmet Erdeniz, currently a first secretary at the TRNC ministry of external affairs and an amateur, but a very keen folklore researcher, is about the plaque epidemics in Cyprus, during the Ottoman period, and their influences on the lives and beliefs of the people of Cyprus.

The second work by Mr. Erdengiz, on page 44, is a research into the myth of the " snake with the horn" . Erdengiz tries to find out wether a snake as such actually exists, or whether it is all about mythology.

Mehmet Suat Bergil, Lecturer at the University of Lefka, traces back to the structures of Ottoman medieval trade organisations in Cyprus (AHI Organisations)

Archaeologist Tuncer Bağışkan, though he did not attend the symposium this year, contributes to the work submitted by Mr. Bergil to the 11 th Folklore Symposium, by writing about his own faundings on the Ottoman AHI organisation and the traditions developed there after within the Moslem population of the island in relation to their respect to the leaders of AHI organisations.

Mr. Mahmut İslamoğlu, a retired teacher and folklore researcher had submitted his research on riddles and verseS in Kirkuk (Iraq), Cossovo (Yugoslavia), and Cyprus, to a folk literature seminar in Turkey, in May 1993, and Halkbilimi has spared her pages for this work, within the present issue.

Rifat Şık, student of Architehire at the University of Lefka and a long time member of Has-Der has put down to writing his research at the village of Sütluce (İpsillatos) of Famagusta district, about the houses of this village. Rifat's report is part of a field research carried out by a team from Has-Der in September 1993.

Mr. Özkan Yıkıcı, public employee, and a very popular musician at Has-Der, is contributing in this issue with two articles. The first is about methodology of arranging folk music into modern music and the second is his opinion on the importance of folk tales in community life. He has enriched this article with two beautiful folk tales from Cyprus.

Mehmet Birinci, one of the executive members of Has-Der is contributing with three articles. The first-one is his interesting observations in Italy, where he visited in November 93. He writes about his impressions of Italy and his comparisons of some cultural aspects which he thinks are common between Italy and Cyprus.

The second article is a presentation of the book by Mr. Muharrem Faiz, teacher of Philosophy. The book is called "Kültür ve Yabancılaşma (Culture and Alienation) and is about the famous Lefkara lace work and its transformation from folk art into a commercial commodity. The third is an open letter of criticism to the ex minister of National education and culture, of the TRNC, about the unfull filled cultural programme of the ministry for the year 1993.

The final Section of Halkbilimi, is as usual, about folklore news of the period since Halkbilimi was last issued. Due to lack of space only two important events are included.

The succesful programme and performance of GUSAD (ARTS ASSOCIATION OF GÜZELYURT-MORPHOU) in Antalya, last August; and the trip of Has-Der's children's Club folk dancing group to a youth festival in Istanbul, last May.

An announcement by Has-Ders's Children's club, announcing the start of 1993-94 activities season for interested children and families, is included on page 64, after the news.

Hoping to be of some help to the International researcher...

Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...

HAS-DER II. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU YAPILDI

11. Halkbilimi Sempozyumunda konuşmacılar bir arada

Ülkemizde yıllardır özellikle Halkbilimi alanında yaptığı çalışmalarla kendini kanıtlayan bir kültür sanat derneği olan Halk Sanatları Derneği (HAS-DER), onyıdır aralıksız düzenlediği Halkbilimi Sempozyumlarının on birincisini 16 Kasım 1993 Salı akşamı düzenledi.

Atatürk Kültür Merkezi (AKM)'nde gerçekleştirilen sempozyumda bu yıl, "Kıbrıs'taki Ahilik Kökenli Etiketlerin İzlenmesi İçin Elimizdeki Birkaç Çıkış Noktası" başlıklı bildiriye Lefke Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Mehmet Suat Bergil, "Eski İdamlar" başlıklı bildiriye Polis Subayı Altay Sayıl, "Karyola Başlıkları" başlıklı bildiriye İnşaat

Müteahhidi Ali Yapıcıoğlu ve "Kıbrıs'ta Osmanlı Döneminde Veba Salgınları" başlıklı bildiriye ise Dışişleri Bakanlığı'nda Birinci Sekreter Ahmet Erdengiz sundu.

İlk kez geçen yıl halk dansları ve müziği konusunda emeği geçen 8 kişiyi ödüllendiren yönetim kurulumuz, bu yıl da bu alanda yönetici ve araştırmacı olarak çok değerli ve yararlı çalışmalarından dolayı 8 kişiyi daha halkbilimi hizmet ödülü almaya layık bulmuştur. Ödül alan kişiler ise şunlardır: Fadıl S. Efe, Özalp Gümüş, Mehmet Kansu, Mahmut İslamoğlu, Kutlu Adalı, Oğuz Yorgancıoğlu, İlder Veziroğlu ve Bener H. Hakeri.

Sempozyum için açılan sergi

Sempozyum'da Cumhurbaşkanımız ödül verirken

HALKBİLİMİ HİZMET ÖDÜLÜ ALANLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ

FADIL S. EFE

Fadıl S. Efe 1925 doğumlu olup ikisi kız biri erkek üç çocuk babasıdır. 1945 yılında ilkokul öğretmeni olarak göreve başladı. Sonra 1955-56 yılında burslu olarak İngiltere'ye gitti ve B.E diploması alarak geri dönünce Omorfo Öğretmen Koleji'ne B. Eğitimi öğretmeni olarak tayin edildi. İki yıl Rumlar'la Türkler'in karışık olarak öğretmenlik eğitimi gördükleri bu kolejde çalıştı. Öğretmen olarak Türk gençlerine bildiği bir zeybeği öğretmek gösteri yaptırdı. Daha sonra Türk ve Rum öğretmen kolejleri ayrı ayrı oluştu ve Efe, Türk öğretmen Koleji'nde Beden Eğitimi Öğretmeni olarak göreve devam etti. 1958-59 ders yılında Türk folklorcu Kıbrıs'ta görevli Mümtaz Canker'le tanıştı. Türk Halk Danslarına karşı ilgisi çok arttı ve bu şahsın devamlı olarak yaptığı her çalışmaya katılarak ondan fazla sayıda Türk Halk Dansları öğrendi ve her öğrendiğini günü gününe Türk öğretmen adayları gençlere öğretti. Böylece, yeni Türk genç öğretmenlerimiz epey sayıda Türk Halk dansı öğrenerek mezun oldu ve tayin oldukları

köy ve kasaba ilkokullarına bu bilgilerle mücehhez olarak gittiler. Böylece; bu oyunlarla Kıbrıs'ın her yerinde düzenlenen milli günlerde ilkokullara Halk Dansları ekipleri gösteri yaptı ve daima takdir topladı. Bu çalışmalarını 1975 yılına kadar T. Öğretmen Koleji'nde devam ettirdi. Sonra 1980 yılına kadar beş yıl ilkokul müfettişliği görevinde bulundu. Gerek T. Öğretmen Koleji'nde ve gerekse müfettiş olarak çalıştığı yıllarda Lefkoşa'da düzenlenen 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenlerinde genel organizatör olarak daima görev yaptı ve Türk Halk Dansları bu törenleri süsleyen en iyi bölüm olarak sahaya kondu. Efe, 1980-1983 yıllarında Gençlik ve Kültür Dairesi Müdürlüğü'ne atandı. Bu görevde iken kapatılmak üzere olan Devlet Halk Dansları merkezine canlılık getirdi. Dağılmakta olan gençleri bu çatı altında topladı. Kıbrıs Halk Danslarının buradan yayılmasına önem verdi ve hazırlanan ekipleri her yıl Türkiye'de düzenlenen Uluslararası Festivallere göndermeyi

Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...Sempozyum 93...

başardı. Halk Danslarını birkaç gençlik merkezine de yaymaya çalıştı. Efe, Lefkoşa'daki folklor merkezinde Aytac Çağın'ın idaresinde bir de Türk müzik ekibi oluşturdu. Folklor yarışmaları çeşitli seviyelerde düzenlenmeye başladı. Bu yıllarda açılan resim ve san'at sergilerinde de daima tüm imkanları seferber ederek yardımcı oldu. 1983 yılında emekliye ayrıldıktan sonra da düzenlenen Kıbrıs Türk Halk Dansları yarışmalarında çok defa jüri heyetinde görev yaptı.

ÖZALP GÜMÜŞ

Özalp Gümüş, 4 Nisan 1936 yılında Lefkoşa'da doğdu. 1948 yılında Kahraman Maraş Lisesi'ne kaydoldu. 1954 yılında liseden mezun olarak, Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdi. 1958 yılında mezun oldu. Kıbrıs'a gelerek Türk orta okullarında öğretmen olarak göreve başladı. 1961 yılında geçici olarak ve 1972 yılında asaleten Millî Eğitim Müfettişliği'ne tayin oldu. 1978 de Spor Dairesi Müdürlüğü'ne geçici olarak atandı. 1986 yılına kadar Millî Eğitim'de çeşitli kademelerde, fakat hep geçici olarak görev yaptı. 1986 yılında emekliye ayrıldı. Evli ve iki çocuk babası olan Gümüş, Millî Mücadele Partisi'nin Kurucu Genel Başkanı ve Çocuk Esirgeme Kurumu Asbaşkanıdır.

M. KANSU

M. Kansu, 1938'de, Kıbrıs'ın batısında, Baf'ta doğdu. Teacher's Training College, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Hacettepe Üniversitesi'nde öğrenim gördü.

Ortaokul ve liselerde öğretmenlik yaptı. 1970 yılından itibaren de müfettiş, Halk Eğitimi Şube Amiri olarak ve Temel Eğitim Müdürlüğü'nde görev yaptı.

1971-78 döneminde; Toplumumuzda çağdaş eğitim ve bilincin oluşması ve yerleşmesi amacıyla "Halk Eğitimi" ve sosyal kültürel, sanatsal alanları da içeren uygulamalı örgütsel çalışmalarını yoğunlaştırdı.

1972-78 yılları süresince "Yerel Halk Oyunları'nı, değerli arkadaşlarıyla birlikte araştırdı, derledi ve yayınlattırılmaları için ön temellerin atılmasına

yardımcı oldu.

1959 yılından beri, asıl çalışma alanı olan "Yazın" sanatlarından şiirde, öyküde, düz yazı türlerinde ve çeviride uğraşmaktadır. Kıbrıs Türk Şiiri'nde "İkinci Yeni Akımı'nın ödülleriinden biri olarak gösterilmektedir.

1971-78 yılları içinde şair, yazar ve ressam arkadaşlarının ürünlerinin kitaplaşmasına, yayımlanmasına ve sergilenmesine olanaklar ölçüsünde katkıda bulunmuştur.

Yayımlanmış üç şiir kitabı vardır. "Sanatçı ve Yazarlar Birliği'nin üyesi olup halen "Yazın" alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir.

KUTLU ADALI

3 Ocak 1935'te Lefkoşa'da doğan Adalı, 1938'de Türkiye'ye göçetti. Antalya'da büyüdü. 1954'ten sonra sürekli Kıbrıs'ta yaşadı. 1960'da Devlet Memuru olarak görev yaptı ve emekli oldu. Gazeteci, yazar, şair olarak da kesintisiz çalışmalarını sürdürdü. Sanat dergisi çıkarttı. Kıbrıs'ta gezdiği köylerle ilgili bilgiler içeren raporlar yazdı (1961, 1962, 1963). Ayrıca köy gerçeklerini anlatan Dağarcık adlı kitabında (1963) köy yaşamının kültürel, geleneksel, folklorik zenginlikleri yansıtmaya çalıştı.

1968-1971 arasında Kıbrıs'taki politik, sosyal, kültürel güncel sorunları hicveden, eleştiren güldürü türü kitaplar yayımladı. Şimdi Yenidüzen gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Makale dalında üç ödül almıştır. Basın Şeref Kartı sahibidir. Yayımlanmış birçok çalışması olan Kutlu Adalı 1989'da Türkiye'de düzenlenen 'I. Milletlerarası Nasrettin Hoca Sempozyumu'na' katılarak bildiri sunmuştur. Yazılarında emeği, insanlığı, barışı, kardeşliği, Kıbrıslılığı, sevgiyi, doğayı, özgür yaşamayı savunmakta, Kıbrıs'ın kültürel geleneksel, folklorik ve insan zenginliğinden motifler vermeye özen göstermektedir.

MAHMUT İSLAMOĞLU

1 Mart 1934 yılında Limasol kentinde dünyaya gelen İslamoğlu, ilkokulu doğduğu kentte tamamladıktan sonra orta ve lise sınıflarını

Lamaka'daki "Amerikan Akademisi" isimli kolejde okudu. Yüksek tahsilini Ankara Üniversitesi'nin Türk Dili ve Türk Edebiyatı bölümünde tamamladıktan sonra adaya dönerek pekçok lise ve yüksek okullarda Türk Dili ve Türk Edebiyatı hocaları yaptı. 1976 yılından sonra müfettişlik, müdürlük gibi görevler de ifa eden İsmaloğlu'nun yayın hayatı ta 1961 yılından başlayıp günümüze dek devam etmektedir. Kıbrıs Türk kültürü alanında pekçok araştırması bulunan hocamızın kendi olanaklarıyla yayınladığı kitapları yanında 1981 yılından beri ülkemizde temsilen katıldığı uluslararası seminer, sempozyum ve kongrelerde sunduğu değerli tebliğleri mevcuttur.

7 Mayıs 1985 tarihinde merkezi Ankara'da bulunan "Folklor Araştırmaları Kurumu'nun" genel kurulunca "Onursal Üyelik Berati" ile taltif edilen İsmaloğlu hocamız emekliliğinde de boş durmayıp bir yandan araştırmalarını sürdürürken, diğer yandan da "Near East College"de genç nesillere bilgi aktarmaya devam etmektedir.

BENER HAKKI HAKERİ

21 Ocak 1936'da Leymosun'da doğdu. Kıbrıs Türk Lisesi'nin kolej ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun olup 1950'den bu yana adamızda yayımlanan çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı, muhabirlik yaptı, sanat sayfaları yönetti, gazete ve dergilerde yazı, şiir, öyküleri yayımlandı. Arkadaşlarıyla Yaratış, Kaynak dergileri yanında çeşitli zamanlarda Adım, El, Yeni, Salkım, Kemeraltı gibi sanat ve yazım organlarını tek başına yayımladı. Çeşitli işlerde çalıştı. İlkokul ve orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. 1972-1980 yılları arasında Kıbrıs Türk Sanatçılar Derneği'nin başkanlığını yürüttü, bir yıl da Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu'nda görev aldı. 1989'da öğretmenlikten kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Bugüne dek şiir, piyes, araştırma alanlarındaki on altı yapıtının sonucusu Kıbrıs Gazetesi'nce yayımlanan Kıbrıs Türk Ansiklopedisi'dir. Evli, iki çocuk babası olup şimdilerde Kıbrıs Gazetesi'nde çalışmaktadır.

İLTER VEZİROĞLU

İlter Veziroğlu 1941 yılında Mehmetçik'te doğdu. Türk Öğretmen Koleji mezunudur. Yıllardan beri Karpaz bölgesinde, öğretmenlik yapmıştır. Halen Yeşilköy ilkokulu müdürüdür. Gazetecilik kursu görmüştür. 1961 yılından beri Kıbrıs ve Türkiye gazete ile dergilerde şiir ve yazıları yayımlanmıştır.

Çeşitli araştırmaları mevcuttur. Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu üyesidir. Türkiye'de çeşitli seminerlere katılmıştır. Yayımlanmış Atatürk şiirleri kitabı mevcuttur.

OĞUZ YORGANCIOĞLU

1942 yılında Bafkazasının Lemba köyünde dünyaya gelen Yorgancıoğlu, ilkokulu köyde, orta ve liseyi Baf Kurtuluş Lisesi'nde bitirdi. 1960 yılında yüksek öğrenim için Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Edebiyat öğreniminde bulundu. 1964-1965 yıllarında Erenköy'de bulundu. 1966 yılında mezun olup Ankara, Mersin ve Tarsus'ta öğretmenlik yaptı. Daha sonra Kıbrıs'ta, Lefke Gazi Lisesi, Cambulat Lisesi ve Namık Kemal Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Halen Namık Kemal Lisesi'nde müdürlük görevini yürütmektedir. Yayımlanmış 7 adet kitabı vardır.

Sempozyuma Gelen Mesajlar

Has-Der Yönetim Kurulu

Atatürk Kültür Merkezi - Lefkoşa

11. Halkbilimi Sempozyumu'na nazik davetiniz için sizlere en içten duygularıyla teşekkür eder, önceden programlanan çalışmalarımın bulunması nedeniyle bu davetinize icabet edemeyeceğim için üzüntülerimi bildirir, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Eşber Serakıncı

Milli Eğitim ve Kültür Bakanı

HAS-DER Yönetim Kurulu Başkanı,

Lefkoşa

XI. Halkbilimi Sempozyumu'na katılmam için yolladığınız nazik davetinize teşekkür ederim. Son yıllarda, sağlık nedeniyle bu tür davetlere katılmadığım için üzüntülerimi bildirir, başarılı bir sempozyum olmasını dilerim. Saygılarımla

C. Çağdaş

Sempozyum Bildirileri...Sempozyum Bildirileri...Sempozyum Bildirileri...Sempozyum Bildirileri...

KARYOLA BAŞLIKLARI

Has-Der'in her yıl geleneksel olarak düzenlediği Halbilimi Sempozyumlarının 11.'si gerçekleşti. Buradan, bana bildiri sunma fırsatını veren Has-Der

Ali YAPICIOĞLU

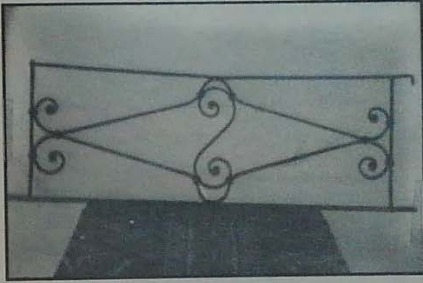
Yaşam koşullarını idame ettirmek için kullanılan her eşyada aranan zarafet ve figüratif öğeler YATAK BAŞLIKLARI'nda da kullanılmıştır.

Sorgideki resimlerden ve özgün (orijinal) başlıkların kendilerinden de görüldüğü gibi figürlerin sadeliği ve kıvraklığı rahatlamanın, dinlendiriciliğinin, erincin (huzurun) sembolleridir.

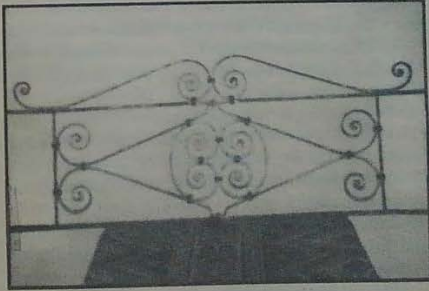
Bu sadeliğin ardından örse vuran çekiç sesleri gelir. Kıvrın demir dövülme, eğme, bükme, çok kısa zaman aralıklarında gerekli şekil verme yöntemleri yansır anılan inceliklerden...

Yapan demirci ustasının kişisel (şahsi) becerileriyle, gayretleriyle değişik kombineler ve varyasyonlar doğurarak sanat dünyası yeni yapıtlar (eserler) kazanır.

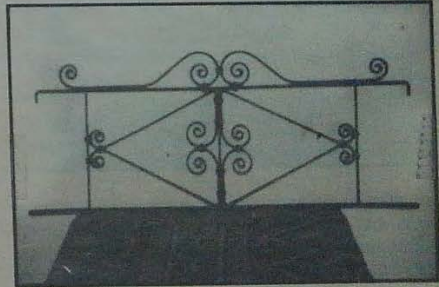
Modern anlamda üstün vasıflı yeni yatak başlıkları yapılıyor.. Fakat benim burada sözünü ettiğim yatak başlıkları biraz daha eskiye dayananlardır

yöneticilerine teşekkür ederim
Burada vermek istediğim mesaj, teknik bir irdeleme

ile arkeolojik zamanlardan geçerek tekrar bugüne dönmektedir.

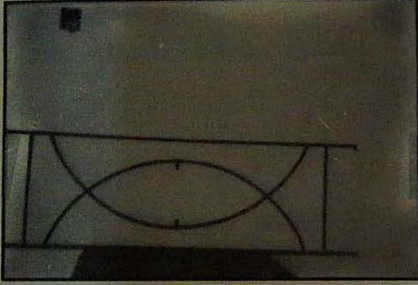

Yatak başlıklarının zarıflığının kökeninde yatan, kullanılan desen, teknik, çok eskilere dayanır. Bunun

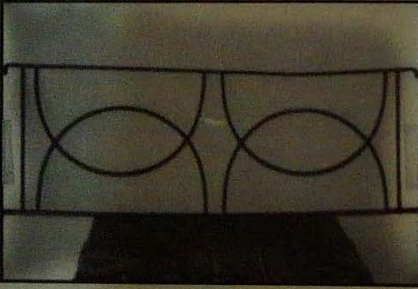
en güzel örneği Salamis arkeolojik kazılarında bulunan Kırıl mezarlarından çıkan tahta yatak üzerindeki FİLDİŞİ yatak başlığıdır.

Kraliyet Mezarı (79 no'lu mezar), M.Ö 700 yılına tarihlendi. (*)

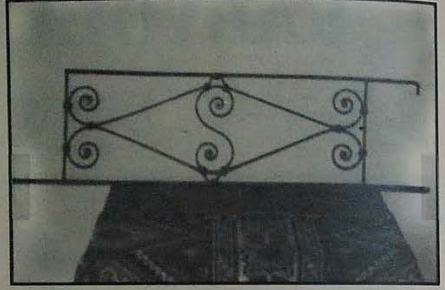
Teknik yönden incelendiğinde, PERÇİNLEME

sistemi kullanıldı. Yatay doğrultulara geçmeler ve dövmeler şeklinde birleşmeler. Detaylar (motifler: Lale, kalp... gibi) dikmeler üzerine 3cm genişliğindeki

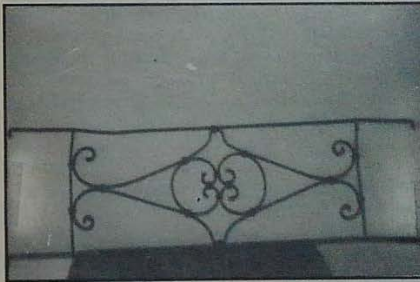
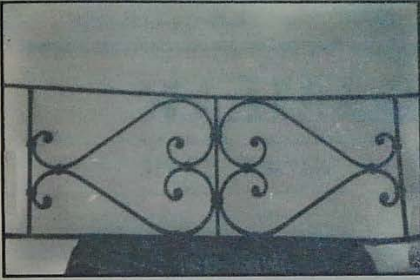

metal kelepeçecikler tesbit edilmiştir. Bükmeler şeklindeki motifler tamamen sıcak demiri döverek yapılmıştır. Kullanılan araç-gereç: Demirci maşaları, çekiçler, örs, köruk (taş komürünü sürekli yanar halde tutmak için hava üfleme aleti), zımpara, örs yanında büyük su kapları... İş biten sıcak demir dövmeler,

ayarı bilinen sürelerde suya batırılır. Bunun sebebi; demir sertliğinin ayarı ve kırılabilirlik özelliğinin düzenlenmesidir.

Başlıkların üst-yatay kolu birleşimi, ayaklara, aşağıya doğru bükük olarak eklenir. Alt-yatay kolda bükük değil yatay olarak ayaklara girer. Başlığın, karyoladaki yeri, ön ayakların ortasına yakın bir yere tesbit edilmiştir. Dört ayak üzerine kurulan karyola, ortada yatay dikdörtgen ve üstte dikdörtgen olarak tamamlanır. Orta yatay dikdörtgen üzerine beş veya altı adet 30cm eninde ve 210cm uzunluğunda tahtalar ve üzerine yatak konur. Üst dikdörtgen 12mm yuvarlak demirden yapılmış olup, namsiye (cibinlik) asmak için kullanılır. Alt dikdörtgen 50mm lama demirden yapılmış olup, uzun demirlerin ucu- delik, kısa demirlerin uçları vidalanacak şekilde vida dişleri (burguları) ihtiva eder. Somunlar sıcak dövme demirdendir. Ayakların alt uçları dövülüp şekil verilmiştir. Üstleri ise vidalanabilecek şekilde "elmalar" ihtiva eder. Ayakların orta kısımları yağlı boyalı çeşitli çiçek motifleriyle bezenmiştir. Karyolalarda üst dikdörtgen, karyolanın 4 ayağına mesnetlenebildiği gibi; 2 ayağa mesnetli ankastre tipte olanları da vardır. İki ayağa mesnetliler daha yeni tiplerde rastlanır.

Karyola Başlıkları:

a- Baş başlık

b- Ayak başlık, şeklindedir.

Sonsöz olarak bu anlamlı sempozyum dolayısıyla açılan sergide yer alan resimlerden, örneklerden günümüz insanının beğenisine/teknolojisine geliştirici yönde bir katkıda bulunabilececek bir mesaj verebildimse ne mutlu bana.

(*): Bibliyografya: Foot-Prints In Cyprus. Sir David Hunt. S: 66-67

ÖZGEÇMİŞİ

ALİ YAPICIOĞLU

1944 Limasol doğumlu olan Ali Yapıcıoğlu, ilk, orta, lise öğrenimini Limasol'da tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nde okudu.

Hala hazırda İnşaat Mühendisi olarak çalışmaktadır. Koleksiyonculuk merakı ilkokulda başladı ve halen Filateli Federasyonu Genel Sekreteridir. Pul, antika, kitap koleksiyonları vardır ve uluslararası ödülleri bulunmaktadır.

KIBRIS'TA İDAMLAR

Bilindiği gibi "idam" ürkütücü ve soğuk bir kelimedir. Ancak ben sizlere idamlar konusunda istatistiki ve hukuki bilgiler vermekten çok idamın, halka yansayan yönü ile halk üzerindeki etkilerine, idamlardan önce ve sonraki adetlerimize değineceğim.

Yasalara göre idam ölüm cezası verilen bir kimsenin öldürülmesi, yani bu cezanın infaz edilmesi işlemidir.

İdam cezası verilebilecek cezaların en ağıridir. Eski Kıbrıs yasalarına göre 16 yaşından büyük erkek ve kadınlar idam edilmekteydi.

Yasalara göre

1- Devlete karşı ihanet.

2- Devletler arası hukuka göre korsanlık.

3- Askeri kanuna göre ölüm cezası gerektiren suçlar.

4- Kasten ve planlı olarak katillik suçu işleyenlere idam cezası verilebiliyordu.

Ancak bugüne dek Kıbrıs'ta katillik dışında bilinen suçlardan dolayı idam edilen herhangi bir şahıs olmamıştır.

Mahkemede idam kararını okuyan yargıç, mahkuma hitaben olguları ve suç unsurlarını okuduktan sonra kararı şöyle tamamlardı. "Seni suçlu buluruk. Bende suç yok, şahadette yalancılık varsa, varım günahlarını şahitler çeksın tarihinde asılacak ve ipte bir saat asılı kalacaksın." Bundan sonra yargıç elindeki kalemi kırar masa üzerine bırakır ve salonu hemen terkederdi.

İnanışa göre yargıçın kalemi kırmasının nedeni, başka bir suçluya da aynı cezayı vermeme istemidir. Buna karşın kalemi kıran Türk, İngiliz ve Rum yargıçların birden fazla suçlu için idam cezası verdikleri durumlar olmuştur.

Sonuçta, toplumun bütün kesimlerinin merakla ilgilendiği idam kararı bir defa yargıçın ağzından çıktı

Altay SAYIL

mi geri dönüş yoktu. İdamlık kişi artık ölümünü beklemelidir. Sanık suçsuz olsa bile, kendini yeterince savunamadığından karar ardından hayatına son veriliyordu.

Kararın kendisine okunmasından sonra mahkum ceza evinde idam mahkumları için ayrılmış 7. bölüme yerleştirilirdi. Burada katillik suçu işleyenlerin bulunduğu 8. hücre vardı ve bu bölüm devamlı olarak iki gardiyan tarafından bekletilirdi. Mahkuma asılacağı güne kadar içki hariç her istediği verilirdi.

İdamlar Pazartesi 'yi Salı'ya bağlayan gecenin sabahı saat 03.00'de yapıldığından, Pazartesi sabahı din görevlisi mahkumu ailesinden sonra en son olarak ziyaret eder ve ona dua okurdu.

Pazartesi gecesi de mahkuma horoz yedirtmek adettendi. Aynı gece bir leğen içerisinde iki kova sıcak ve üç kova da soğuk su ile mahkumun yıkanması sağlanırdı ve sivil elbiseleri giydirilirdi.

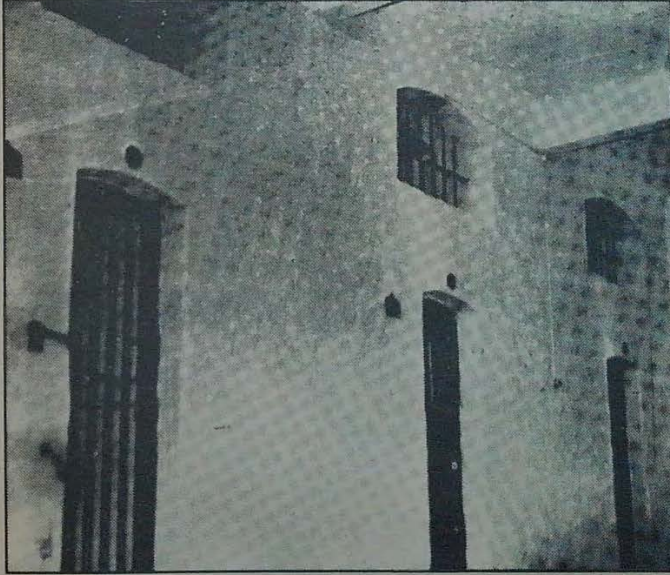
Salı sabahı da mahkuma hücrede başına beyaz başlık giydirilir, elleri arkaya kelepçelenir ve idam yerine getirilerek kapalı duran iki kanatlı kapı şeklindeki bir tahta üzerinde durdurulurdu.

Burada mahkumun ayakları da kolanla bileklerinden birbirine bağlanırdı.

Mahkumun başına bir örtü geçirilmesinin nedeni bu idam edilecek kişinin acıklı halinin görülmemesi idi. Bundan sonra tavana bağlı bir ipin ucundaki halka, mahkumun boynuna geçirilir ve kapı kanatlarının kontrol edildiği duvardaki kolun bir işaretlec ekilmesiyle

kapaklar açılır ve mahkumun alttaki boşluğa düşmesiyle infaz gerçekleşirdi. Düşme esnasında mahkumun boynundaki ip vücudun ağırlığıyla daralır ve meydana gelen boğulma sonucu mahkum anında ölürdü.

Ceset bir saat ipte asılı kaldıktan sonra çukurdan yukarıya çekilir bir tahta üzerine yatırılır ve doktor tarafından yapılan tıbbi muayene sonucu öldüğü kayda geçirilirdi.

Salı sabahı ceset idam edilen kişinin ailesine teslim edilirdi. Bazı aileler üzgün olarak ölümlerini alırdı. Bazılarında devleti protesto etmek için 'biz onu devlete canlı olarak verdik ölüsünü almak istemeyiz' düşüncesi ile ölüyü almazdı.

Bazen de mahkum ailesi işlenen suçtan ötürü aile

şerhlerine lcke sürüldüğü gerekçesi ile yine ölüyü almayı reddederlerdi.

Ölünün aileye teslimi sırasında, ailesi ağlarken "Neden bunu yaptın oğlum da başına bunlar geldi" gibi sözlerle yakınırdı.

Aileleri tarafından aranmayan veya alınmayan cesetler devlet tarafından gömülürdü. Asılan mahkum Türkse, imam eşliğinde, 3-4 mahkum ve görevli gardiyanlarca dini usule uygun olarak gömülürdü. Asılan kişi Rumsa aynı işlemler papaz eşliğinde yapılırdı.

Burada şunuda ekleyelim: 1955 ile 1960 yılları arasında katillik yapıp idam edilen EOKA'cı teröristlerin, idam edilenin arkadaşları tarafından olay çıkarılmaması veya miling düzenlenmemesi için cesetler İngiliz görevliler tarafından ailelerine verilmeyip, cesetler hapisane avlusuna gömülürdü. Burası şimdi Rumlar tarafından anma günlerinde ziyaret edilmektedir.

Bazı infazlar sırasında halk idamın yapılacağı mahpusane, kale ve polis karakollarının etrafına toplanır ve idam kararının infaz edilmesini beklerdi. Bazı idamlar esnasında yüzlerce ve hatta binlerce kişi infaz binasının etrafında toplanırdı. Halkın büyük ölçüde katılacağı tahmin edilen infazlarda, polis başka kazalardan takviye ekipler getirerek ek tedbirler alırdı.

Katillik olayları halkta suçun işlendiği andan itibaren büyük yankılar uyandırdı. Halkın bazı katillerle temas

etmesi halinde, "X katil şu yerde, şu tepede görüldü" şeklinde laflar halk arasında söylenirdi.

Mahkeme safhasında yine halkın ilgisi sürerdi. Örneğin 1945 yılında Lefkoşa'da asılan Cemal Mida'nın duruşmasında halk Kıbrıs'ın birçok yerinden Lefkoşa'ya gelmiş ve duruşma esnasında mahkeme binasının etrafını sarak, günlerce duruşmayı izlemiş ve sonucu beklemişti. Örneğin o günlerde bu konuya değinen yerel bir gazetede ki habere göre bu bekleme için şunlar yazılmıştı: "Güneşin ateşi taşları patlatacak kadar sıcaktı, buna karşılık binlerce kişi mahkeme

etrafını çevirmiş ve mahkeme demirlerine tutunarak midayı bir an olsun bile görmek veya verilecek kararı öğrenmek için bekliyordu...

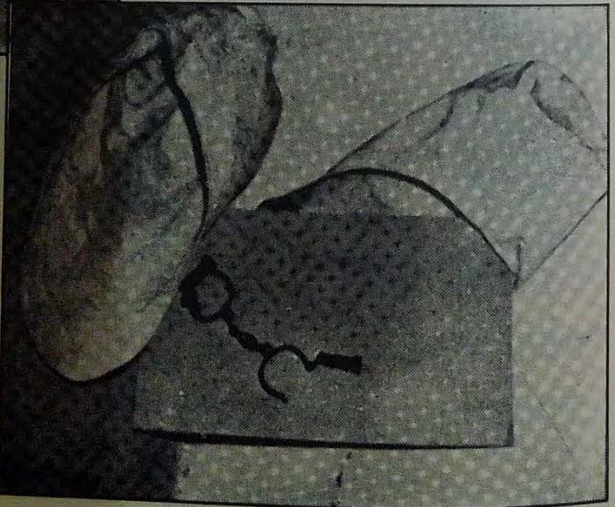
Yerel basın da mahkeme duruşmasına önem vererek günlerce idam olaylarını okuyucularına aktardı. Hakikat Gazetesi, Cumartesi 1 K. Evvel (Aralık) 1923 tarih ve 162 sayılı nüshasında gerçekleşen bir idam infazını şöyle veriyordu.

HAKİKAT
1 K. EVVEL 1923
Aralık Cumartesi
Sayı 162

İDAM

Geçen Salı sabah saat 8 Lefkoşa'da Arab Halid ile Kostanti isminde bir Rum idam edilmişlerdi.

Arab Halid son dakikada müsaade talep ederek Cenab-ı Haktan afvını ıstırham cylemiştir.

Rum da şöyle dedi:

Temenni ederim ki Cenabu Hak beni affetsin Canımın bağışlanmasını istemem; çünkü işlediğim cinayetin ezası yalnız idamdır.

Daha öncede infazların Salı günü yapıldığını söylemiştik. Eskiden Salı gün uğursuz sayılmaktaydı. O gün çamaşır yıkanmaz ve önemli (büyük) temizlik işleri yapılmazdı. Halk arasında Salı için yıllardan beri söylenen "Salı gün sallanır" sözünün, o gün idam edilen mahkûmun ipte sallanmasından kaynaklandığı ve günlük konuşmaya girdiği sanılmaktadır. Yine halk arasında diğer günlerden,

Çarşamba için "çarşaf dokur"

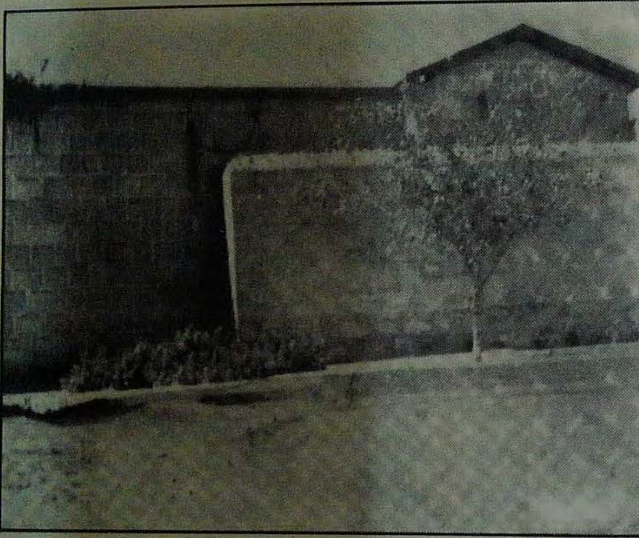

Persembe için "peşkir dokur"
Cuma için de "Cuma cum cum helvası" gibi tekerlemeler söylenirdi.

Yine halk arasında idam edilecek kişilerin canının bağışlanması veya kurtulması için mahkeme süresince her gece kadınlar tarafından evlerde dualar yapılarak hüküm vurulup ağlarlardı (yakarırlardı).

İnfaz ve onun yankıları günlerce halk arasında konuşulurdu.

Katillik olayından idama kadar geçen süre, destanlara da konu olmakta ve ezberlenen destanlar yıllarca dillerden düşmemekteydi.

Butün alem hep bu hali
görmüşler
Al sancakla tabutu
burumüşler
Allah taksiratın affetsin
Ruhuna Fatiha
öndermişler

Geçti ele mümkün değil
kaçamaz
Kanatlı kuş olsa bile
uçamaz
Bu gibi edepsizlik
nedenerin
Vali kardaşı olsa yine bir
şey yapamaz

Altı kişi sağlı sollu tuttular
Karavaşça üstüne durdular
Sabunlu ip yağlı kolanlar
ile
İkisini bir hamlede
boğdular

Destanlar, kışın evlerde, kahvehanelerde, hanlarda, orakla ekin biçme ve zeytin toplama zamanlarında da açık havada yüksek sesle söylenirdi. Örneğin bu destanlardan Halit Arab'ın destanının idamla ilgili dörtlüklerden bazıları şöyledir.

Emir geldi ne istersek yeyelim
Uç şilin'i geçirtmeyelim
İpde yağlı besli kuzular
Gibi biz de semizleyelim

En son defa Meelis'e girecek
Sarayönü doldu kadın ve erkek
Hep reisler meşveret ettiler
Halid Arab asılacak diyerek

Gitdin Halid gitdin sen gelmez yola
Allah nasib eylesin bir kula
Akrabalarının başında saç kalmadı
Gültem gültem yola yola

Taş kuleye siyah bayrak açıldı
Etrafa bir büyük keder saçıldı
Ehaliye olmak için nümune
O bir nişandır ki kaatiller asıldı.

Eşi Fatma Hanımı öldüren doktor Behiç'in destanında da idamlarla ve hapisane ile ilgili bölümler şöyledir.

Mahbushane canı, kaatil ocağı
Vaktiyle tertip olmuş insan tuzağı
İşte burası dünya cehennemi
Şeytana uydurma yarabbi kimseyi

Mahpushane bucakları oldu mekânım
Ne acıyanım bulundu ne ağlayanım
Şimdi mahpushanede bakes kaldım
Ne arayanım var ne de soranım

İlk gece ki girdim zindana
Bakdım sağıma soluma her yana

Sabaha değin kah ağladım kah sustum
Gercek sarhoş gerek kufür
Üç def'a safra kusdum.

Nihayetde Baş Reis Mister Fişer bırakdı
elinden halemi
Dikkatli bir bakışla süzdü beni hem de
bütün alemi
Dedi: Nizam dutdu seni idam olacan
Katil etdiğin Fatma Hanım'ı gidüp ahrette
bulacak
Hemen otomobil ile mahpushaneye getirdiler
Nizam üzere mahpus elbisesin geydirdiler
Gardiyanlar anlamaz sözü lafi
Geydirdiler doktora mahpus külahı

İsmet Konur'un Kıbrıs Türkleri adlı eserinde (S.78)
öldürülen Tahir isimli birisinin türküsü de şöyle:

TAHİR'İN TÜRKÜSÜ

Dama çıktıkar durdular
Çifteleri kurdular
Zavalı Tahirimi
Keklik gibi vurdular.

Aman Tahirim aman
Ne aman var ne zaman
Kumandanın göğsünde
Ne din var ne de iman.

RAYIF'İN TÜRKÜSÜ

Kalenin kapısı dökme gümüşten
Saat 11'de kalktım cümbüşten
Billah haberim yok benim o içten
Ne hal oldu gene bize divane göynüm
Ölmeden evvel saraydım biçare göynüm.

Kalenin kapısı demirden tahta
Rayıfımı asacaklar bu gelen hafla
Rayıfımın dostu Tuzlalı Fatma
Ne hal oldu gene bize divane göynüm
Ölmeden evvel saraydım biçare göynüm.

Alıntı Kıbrıs Türkleri
İsmet Konur S. 79

Fotoğraflar

*Resim 1: İdam Mahkumları ve yaşam boyu
hapislerin konduğu blok 7' deki hücrelerin içten
görünüşü*

*Resim 4 : Merkezi hapisanelerde bulunan ve
idamlıkların konduğu blok 8' deki meşhur hücreler
in asıldığı oda.*

*Resim 5: Merkezi hapisanede idam mahkumlarının
in asıldığı oda.*

*Resim 6 : Merkezi cezaevinde 7 sayılı bölümün
duştan görünüşü*

*Resim 2: Halit Arap tarafından 16 Eylül 1923'te
e 23 bıçak darbesi ile öldürülen Gülsüm' ün fotoğrafı*

*Resim 3: Asılmazdan hemen önce mahkumlara
güydürülen bez, başlıklarla ellerin bağlandığı
kelepçeler*

ÖZGEÇMİŞİ

ALTAY SAYIL

*Evli ve 2 çocuk babası olan Sayıl 4.3.1950 Lefkoşa
doğumlu olup Ticaret Lisesi mezunudur.*

*1971 yılında Polis Örgütü'ne katılmıştır ve halen
Polis Subayı olarak görev yapmaktadır.
Yayınlanmış eserleri:*

- Kıbrıs Polis Tarihi - 1983
- Kıbrıs'ta Cinayet Kurbanı Kadınlar - 1990
- Kıbrıs Polis Albümü - 1991
- Kıbrıs Fotoğrafları Koleksiyoncusu olan Altay Sayıl 1991 yılında bir fotoğraf sergisi açmıştır.
- Üç adet de kartpostalı bulunmaktadır.

KIBRIS'TA OSAMANLI DÖNEMİNDE VEBA SALGINLARI

Kıbrıs tarih boyunca pek çok veba salgınlarına sahne olmuştur. Bu salgınlardan bazıları öyle ciddi boyutlara ulaşmıştır ki bazı kaynaklara göre adanın tüm nüfusu veya yarından fazlası yok olmuştur. Bu bilgiler belki abartmalı gelebilir ama büyük veba salgınında Avrupa'nın bazı bölgelerinde nüfusun 3/4'nün telef olduğu düşünülürse bu kaynakların olayları pek abartmadıkları da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs'ın tarih kayıtlarına geçen ilk veba salgını 1268 yılına rastlar. Bunu Suriye ve Mısır'ın nüfusunun yarından fazlasını yok eden 1347-1348 salgınının Kıbrıs'ta bir devamı olan 1349 salgını takip eder. Salgın Mağusa'ya gelen ticaret gemileri tarafından getirilmiştir. Bunu 1410, 1419, 1420, 1422, 1438, 1460, 1470 ve 1494 salgınları takip eder. 1494 salgını büyük bir salgındır ve Suriye'deki salgından kaçanlar tarafından adaya getirilir. Ancak 1505 salgını daha da korkunçtur. Sanudo'ya göre Lefkoşa şehri nüfusunun yarısını bu salgın sırasında kaybetmiştir. 1533 salgını Osmanlı idaresinin başladığı 1570/1571 yıllarına kadar olagelen son büyük salgındır. Sanudo bu salgının 5 ay süreyle Kıbrıs'ta hüküm sürdüğünü, yöneticiler arasında 5500'den fazla Venedikli'nin yok olduğunu ve bunun üzerine adadaki otorite boşluğunu fırsat bilen yerli halkın ayaklandığını kaydeder.

Osmanlı dönemine geçmeden 1348 ve 1363 salgınlarına kısaca göz atmakta yarar vardır. Çünkü bu salgından ada nüfusunun önemli bir bölümünün yok olması üzerine Selçuklular Kıbrıs'a ilk kez ciddi olarak bir askeri saldırıda bulunmuşlardır. Leontios Mahera bu konuda şöyle diyor:

"Tanrı günahlarımızın cezası olarak 1348 yılında büyük bir veba salgını gönderdi ve 1351 yılında çekirgeler Kıbrıs'ı işgal ederek büyük zarar verdiler. 1363 yılında başlayan veba ise çocukları öldürdü ve

Ahmet ERDENGİZ

adanın büyük bir bölümü tahribata uğradı... Türkler vebanın adadaki erkekleri telef ettiğine kıralın da Fransa'da olduğunu duyunca Mehmed Kaptan kumandasında 12 gemi ile Pendaya sahillerine çıktılar."

Mehmet Reis'in adaya sırf talan için çıkmadığı Lefkoşa'dan velayahat kumandasında bölgeye gönderilen askeri gücün büyüklüğünden bellidir. Mehmed Reis'in yaptığı çıkartma hareketini diğer saldırılar izleyecek ve bunlardan bunalan Kıbrıs kralı 1351 yılında Kıbrıs'ın yeni bir haçlı seferi için üs olması fikrini terkedecektir.

Osmanlı dönemli öncesi veba salgınlarına detaylı olarak değinmek bize ayrılan zamanın kısalığı nedeniyle mümkün değildir. Ancak 1392 yılı salgınlarına daha detaylı bakmakta yarar vardır. Çünkü bu salgın bir Hristiyan azızının vebaya karşı kerametleri olduğu iddialarını perçinleyecek ve bu Aziz Osmanlı döneminde isim değiştirerek Müslümanlaşıp Türkleşecek ve hem Rumlara hem de Türklere veba, sıtma ve benzeri salgınlarda şifa dağıtacaktır.

Bu Aziz Rumların Ayios Therapon'u, Türklerin ise Turabi dedesidir. Gerçekte ne bir Türk ne de Rum yatırı olan Turabi büyük bir ihtimalle Arab akınları sırasında ölen biridir. Hatta mezarının bulunduğu yörede Arab kaynaklı bir kültürün bulunduğu ve bu külte ait tapınakta hastalara cinler vasıtasıyla şifa dağıtıldığı iddiaları da vardır. 1392 yılındaki veba salgınında kıralın emriyle Lefkoşa'daki kiliselerde bulunan tüm önemli ikonlar kiliselerinden çıkartılarak Aziz Terapon kilisesinde yapıldığı ayinde Aziz'den şefaht dilemişti. Veba salgınının bir süre sonra sağa erişti bu Azize vahmedilmiş ve salgın hastalıkların şahtıcısı olarak daha da artan ünü Osmanlı dönemine hatta günümüze kadar gelmiştir.

Osmanlı kayıtlarında Kıbrıs'la ilgili veba salgını hakkındaki ilk bilgiler Aralık 1573 (Receb 981) tarihli

bir buyruktuda geçmektedir. Bir müddet önce İstanbul'a gönderilen bir mektupta Kıbrıs beylerbeyi "Adada bırakılan yeniçerilerin uluvelerini ödeyemediğini çünkü pekçok vergi mükellefinin ta'undan (vebadan) ödürüldüğünü" bildirmişti.

Osmanlı döneminin önemli salgınlarından 1589 salgını ve bu salgının nasıl sona erdiğine dair ilginç bilgileri bir Batılı kaynağa borçluyuz. Bu kaynak Sinyor De Villamont isimli bir Fransız gezginidir. Villamont 11 Mayıs 1589'da Baf'a ayak basmış ancak malarya ve vebadan dolayı Baf'ın neredeyse tüm nüfusunun telef olduğunu görekerek gemisine geri dönmüştü. Larnaka'da tuz almak için durdukları zaman kısa bir süre önce Mağusa şehrinde de durumun Baf'takinden pek farklı olmadığını ancak bir süre önce hastalığın iki Türk derviş tarafından nasıl durdurulduğunu iki Kıbrıslı Rum'a atfen özette şöyle anlatmaktadır:

"Bir gün öğleye doğru bir Türk bağırarak herkesi salgından nasıl kurtulacaklarını öğrenmek üzere meydana toplanmaya çağırdı. Vebadan henüz olmemiş olanlar koşarak geldiler. Türk dans ederek (zikrederk demek istiyor), ilahî okuyarak "mutlu olun, ilan ediyorum yarım saate kadar burada öleceğim ve ölümünden hemen sonra veba salgını duracaktır" herkes bu sözleri hayretle dinleyip olacakları beklemeye başladılar ve zamanı gelince Türk kaskatı kesilerek yere yığıldı. Halk büyük bir şaşkınlık ve panik içerisinde idi. Salgın durmuştu. Haber Paşa'ya kadar ulaştı, o da muhammed'e şükredip bu adam için büyük bir türbe yapılmasını emretti. Adamın naaşı paşa da dahil herkes tarafından ziyaret edildi.

Ertesi gün cinlere tutsak olmuş bir başka adam ortaya çıkarak şeytan tarafından ilham edilmiş bir şey yaptı. Mağusa meydanında durarak soyundu ve bir bıçakla karnını yararak bağırsaklarını ortaya döktü. Bağırsakları elinde haykırarak "bir şükran nişanesi olarak büyük Peygamberimiz Muhammed için ölüyorum" dedi ve zavallı kaçık orada öldü. "Villamont kendilerine rehberlik eden papazın bunu duyması üzerine eşeğine atladığı gibi Mağusa'nın yolunu tuttuğunu söylemesi çok ilginçtir. Çünkü olayı nakleden gerek iki Mağusalı Rum gerekse rehberleri olan papaz iki Türk dervişinin Muhammed'te dayanarak gerçekleştirdikleri bu kerametlerini gayet tabii karşılımlaşlar ve bu kerameti reddetmeyi akıllarından bile geçirmemişlerdir. Osmanlı

döneminde gerek Rumların gerekse Türklerin Hristiyan-Müslüman ayrımı göstermeden Azizlerden, Peygamberlerden ve Yatırlardan medet umma inancı günümüze kadar gelmiştir.

Bir diğer salgın da yine bir Batılı kaynağa zikredilen 1624 salgınıdır. Türk lakabıyla bilinen Fransa'nın 1623-1625 yılları arasında Halep ve Larnaka Konsolosu Gedoyn'a göre "Kıbrıs (1624 yılında) tüm den terkedilmiş ve veba nedeniyle tamamen boş kalmıştır."

1641 veba salgını ise 1633 yılında başlayan büyük kuraklığın halen sürmekte olduğu bir zamanda çıkmış ve halk tutuluğu Girit, Mora, Kordu gibi adalarına ve Anadolu'ya kaçmakta bulmuştu. Bu salgınlar sırasında çeşitli ikonlar kilise ve manastırlardan çıkartılarak Türk-Rum köyü veya bölgesi ayırıldı ve vebaya çare olarak dolaştırılmıştı. Ayrıca çeşitli azizlere ait olduğu inanılan kemik ve kafatasları da bu amaçla teşhir edilmiştir. Halk o kadar çaresizdi ki bu Hristiyan azizlerinin kemiklerinin daldırıldığı zemzem suyunu da ilaç olarak kullanmaya çalıştı. Bu örnekte de her iki halkın o dönemde hiçbir dini fanatizm içerisinde bulunmadığını aksine her iki dine ait din adamlarının bile işbirliği içerisinde vebaya karşı birlikte mücadele ettiklerini görüyoruz. Bu işbirliği, karşılıklı tolerans ve iki din arasındaki sınırların zorlanarak geçiren hale gelmesi, adil Osmanlı idaresinin var olduğu zamanlarda sürüp gitmiştir. Osmanlı yöneticileri genelde bu gösterilere karşı çıkmadılar. Ancak 1633 kuraklığı ve önu takip eden salgında cikko manastırının İkonunun teşhir edilmesine izin vermediler. Daha sonra başpiskoposun devrin padişahı Sultan IV. Murad'a başvurması üzerine buna da izin verdiler.

Osmanlı yönetimi vakit vakit daha da ileri giderek özellikle çekirge istilaları sırasında bazı azizlere ait kemik ve kafataslarının adaya getirilebilmesi için başpiskoposluğa kefil girmek suretiyle yardımcı olmuşlardır.

1641 salgını 1654 ortalarında başlayarak 1656 yılına kadar devam eden salgını takip etti. Diğer salgınların aksine bu salgınla ilgili bilgi veren bir Osmanlı kaydı vardır. Osmanlı dönemindeki çeşitli salgınlarla ilgili olarak adadaki yöneticilerin hazırlanmış oldukları herhangi bir rapora rastlamak mümkün olamamıştır; dolayısıyla 3 zil-hicce 1066, yani 22 Eylül 1656 tarihli bu kayıt veba salgınları açısından

önemli bir belgedir. sadeleştirilmiş olarak özette şöyle demektedir:

"Kıbrıs adasını korumakla görevli Muhammed Paşa'nın kullarının dilekçesidir. Kıbrıs'taki ulem ve süleha ve zıamet ve tumar sahipleri ve diğer ayan-ı vilayet Kıbrıs divanına gelip arz ettiler. Eskiden adada cizye ödeyen 3.000 tancesi kayıptır. Allahın isteği üzerine ta'un (veba) son bir buçuk yıldan beri sürmektedir. Ölenlerin sayısı pek fazladır ve bu nedenle onları yeniden kaydetirmek lazımdır. Tahrir defterine 12.000 hane olarak yazılsın. Reayanın daha fazlasına tahammülü yoktur. Pekçok köy boş ve harab vaziyettedir."

Adanın Osmanlı idaresinde geçirdiği en büyük salgın hiç şüphesiz ki 1692 salgınıdır. Seri sicillerde "Taun-ı Ekber" yani büyük salgın diye anılan bu veba salgını ile ilgili olarak yukarıda da belirttiğim gibi bir Osmanlı raporuna rastlamak mümkün olamamıştır. Bu salgında ada nüfusunun bazı kaynaklara göre yarısı, bazı kaynaklara göre 2/3'si telef olmuştur. William Damier'in aktardığına göre "Tuzla 1693 yılında terk edilmiştir. Bu yılın ilk üç ayında 4000 kişi olmuştur." Şeri sicillere bakıldığı zaman bu salgının Lefkoşa'da da büyük kırgına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 8 Muharrem 1106 yani 29 Ağustos 1694 tarihli bir zabıtta "Lefkoşa'nın debbağhanı mahallesinden Şerife Binti Derviş ve Makbul Bin Derviş'in bu salgında öldükleri ve mallarının mirasgenceri o zamanda bulunamadığından miras devlet adına zapt edildiği nakledilmektedir."

"... Bundan akdem taun-ı ekber vaki olmağa esna-ı taunda mezburan Şerife ve Makbul fevt olup... Lakin kangisi Mukaddem fevt olduğu na-malum olmağa... Merkume Şerife'nin muhalledatını zapt eyledum"

Bu noktada tarihi bilgi aktarmayı durdurarak vebanın ve vebayla ilgili olarak yayıldığına inanılan bazı salgın hastalıkların Kıbrıs folkloründe nasıl yer ettiğini görelim. Aşağıda aktaracağım bilgilerin çoğu tanınmış folklor araştırmacısı Kypros Chrysantis'in 1940'lı yıllarda çeşitli kaynak kişilerden derlemiş olduğu bilgilere dayanmaktadır.

Kıbrıs folkloruna, gerek Türk gerekse Rum insanında, kötü ruhlar, cinler, şeytanlar ve hastalıkların insan, acuze yani yaşlı çirkin kocakarı, kara kedi ve köpek olarak görüldükleri inancı mevcuttur. Bu inanca göre

veba da genellikle yaşlı ve çirkin bir kadın tarafından temsil edilmektedir. Kıbrıs folklorunda veba panukla (banukla) olarak isimlendirilmiştir ki aslı Latince Panucula'ya dayanmaktadır. Gerek isim gerekse çirkin kadın hüviyeti bizi bazı Roma dönemi inançlarının bu inancın Kıbrıs'ta yerleşmesinde rol oynayıp oynamadığı hususunda düşünmeye sevk etmektedir. Hastalığın Rum halk arasındaki bir diğer adı da Skordula'dır.

Kıbrıs folkloruna göre bu yaşlı kadın yani Panukla iki kız kardeşi fausa (haus) ve zilikurdi ile birlikte gezerler. Fausa vebanın bir diğer türü, zilikurdi ise zehirli bir hastalık olup bugüne kadar tam anlamıyla hangi hastalığı kastettiği anlaşılamamıştır. Ancak kolera veya malaryayı bir başka inanca göre de şiddetli zehirlenme sonucu ortaya çıkan miğde ve karın ağrısını temsil ettiği öne sürülmektedir.

Bu üç isim, yani banukla, haus ve ziligurti, Kıbrıs Türk ve Rum dillerinde beddua olarak da yer almıştır, örneğin:

- Ziligurti çıkarasın (zehir çıkartasın anlamında)
- Banukla çıkart (veya bazen Rumca olarak navgalis banukla)
- Hausa çıkartasın (halk arasında ses benzeşmesi nedeniyle "haspa çıkartı" anlamında da kullanıldığı gibi Rumca olarak da navgalis haus şeklinde kullanılmaktadır.)

Pitsilya bölgesinde bir inancı Chrysantis şöyle nakletmektedir:

"Veba bir dişi köpek kılığında köyden köye giderek insanlara ölüm saçıyordu. Ayios Thoros köyünden çıkıp Ay Yanni köyüne, Kata Milos, Agros ve Taa Potamitissa köyüne kadar gitti. Köyü bir başından diğer başına gezdi; insanlar ölmeye başladı. Köpriye gelince Potamitissalı bakire (Meryem Ana), karşısına çıktı ve onu dereye attı. Sürüklenip boğuldu; bir daha da köylerimizde veba salgını olmadı."

Bir diğer kayıda da Kato Cares ve Dolomiu yöresine ait:

"Bir gün bir kadın Salamiu tarafından gelirken bir kadıncağız gördü. Kolundaki sepette bir kaşık, bir yumurta ve bir yumak iplik vardı. Bu kadın geceyi kendisinde geçirmesi için kadıncağızı evine davet etti. Diğer kalmak istemedi, çünkü o veba idi ve köyün azizi Aziz Varvara'dan korkuyordu. Bu sırada bir ateş onu alıp Kato Cares köyüne attı. Orada büyük salgın ve

ölüm oldu.”

Girne kasabası ile ilgili bir hikaye ise şöyle:

“Uzun zaman önce Girne’de veba salgını oldu. Bu salgın çok esmer, pis yüzlü, korkunç gözlü ve kıvrık saçlı bir acuze idi. Bu veba Glykotiassalı bakire Meryem tarafından öldürüldü ve böylece Girne veba salgınından kurtuldu.”

Her üç hastalığı anlatan bir diğer hikaye ise Baf kazasına bağlı, geçmişte karma bir köy olan Kritu Terra köyünden:

“Bir gece Kritu’lu bir kadın rüyasında üç acuze gördü. Bunlar banukla, fausa ve zilikurdi idiler ve köye salgın yaratmaya geliyorlardı. Büyük dişleri vardır ve vücutları çok kötü kokuyordu. Neyse ki halkın yakarması üzerine köyün üç azizi, Aziz Helena, Azize marina ve Aziz Theodoros, onları ertesi gün köyün dışında karşılayarak yok etti.”

Bir diğer tesbit de Yukarı Dikomo’dan:

“Bir gün Mavrokombi denilen bir bölgede çobanlar çamurda elbise yıkayan iki acuze gördüler. Korkup köye döndüler. Gece bu kadınlar çobanlardan Dimitris Skaralambasis’in kapısını çaldılar ve ondan köydeki bazı şahısların evlerini göstermesini istediler... Ertesi gün insanlar ölmeye başladı. Köylüler kilisede dua ederken Meryem Ana, Aziz Nikola ve Aziz Zaharias saldırarak onları yok etti.”

Bu hikayelerden biri ise yaklaşık 1815 yılına ait ve o dönemlerin gittikçe alevlenen Rum milliyetçiliğinin ve Türk düşmanlığının bir göstergesi olarak da çok ilginçtir:

“Bundan 130 yıl kadar önce yani 1815’lerde Leonariso köyünde Yannis Mihail isimli dindar ve doğru sözlü bir adam yaşıyordu. Bir gece evinin avlusunda at kişnemesi ve nal sesleri duydu. Dışarı çıkınca parlak zırhlara bürünmüş eli mızraklı iki kişi gördü. Bu kişilerin Aziz Dimitrius ve Aziz Yorgi oldukları o anda kendisine Tanrı tarafından ilham edildi. Yanni onları takip etti; onlar atlarını kendisine vererek aşağıda çarşaf giyen, uzun birer doğnek ve sepet taşıyan iki yaşlı kadınla kavgaya tutuştular. Uzun bir mücadeleden sonra onları yendiler ve acuzeleri yakındaki Türk köylerine kovaladılar ve böylece başta Leonariso olmak üzere, Vassili, Kilanemos ve vathybaka köyleri salgından kurtardılar.

Diğer yandan başta Türk köyü Galinoporni olmak üzere bölgenin tüm Türk köylerinin halkı vebadan

öldü.”

Hikayedeki yaşlı kadın simgesinin bir çarşafa bürünmek suretiyle Türkleşmesi ve Rum köylerinin Hristiyan azizleri tarafından kurtarılması ve civar Türk köylerinin azizler tarafından vebadan kurtarılması o dönemin kırsal kesiminde yaşayan Rumların kilisenin etkisiyle yüzyıllarca yanyana veya birarada yaşadıkları Türklere nasıl uzaklaştırdıklarını ve onlara düşman gözüyle bakmaya başladıklarını ilginç, ilginç olduğu kadar da düşündürücü bir örneğidir.

ÖZGEÇMİŞİ

AHMET ERDENGİZ

1957 yılında Lefkoşa’da doğdu. İngiliz Koleji’nden mezun olduktan sonra Beirut American Üniversitesi’nde Sıyasi İlişkiler ve Kamu Yönetimi dallarında BA yaptı. Yine aynı üniversitede tarih dalında master çalışmaları yaptı. 1985 yılında Dışişleri ve Savunma Bakanlığı’na girdi. 1987-1991 yılları arasında KKTC Washington Temsilciliği’nde görev yaptı. Halen aynı Bakanlıkta I. Sekreter olarak görev yapmaktadır.

KIBRIS'TAKİ AHİLİK KÖKENLİ ETKİNLİKLERİN İZLENMESİ İÇİN ELİMİZDEKİ BİRKAÇ ÇIKIŞ NOKTASI

Mehmet Suat BERGİL

Ahilik, XIII. yüzyıldan yaklaşık XV. yüzyıl ortalarına kadar Anadolu'da ağırlığı oldukça hissedilen ve Türkler arasında çok yönlü etkileriyle tebarüz eden bir kurum ya da harekete verilen addır.

Ahilik, kökeninde İslam şövalyelik kurumu *fütüvvet*'in yatmasından ötürü bir yandan geçimini zanaatla sağlayan kimseler bir yandan da alp tipi savaşımlar ile ilişkiliydi. Ayrıca, Türkler'in Anadolu ve Rumeli'yi iskan etmelerinde yerleşik düzene geçişi sağlayan itici bir güç, otoritesi zayıfladığında yönetimi dengeleyen bir örgüt ve üyelerine ahlaki ve batını (ezoterik/çrek) bilgiler aktaran bir eğitim kurumu olarak da tebarüz etmiştir.

Fütüvvet'in yansıması Ahiliğin kökeninde, Türkler'in Orta Asya-Anadolu ekseninde katettikleri Hint-Iran kültür sahasının oluşturduğu etkilerin de yattığı sanılıyor.

Türk halkbilimi ile ilgilenen herkesin Ahilik konusunda belirli çapta bir bilgi dağarcığına sahip olduğu kesin. Zaten hakkında çok sayıda kitap ve yazının kaleme alındığı (1) bir araştırma sahası Ahilik.

Bizim bu vesileyle gerçekleştirmeyi arzuladığımız, daha ziyade Ahiliğin Kıbrıs'taki uzantılarını belirlemeye yarayacak bazı ipuçlarını saptamak, ortaya koymak ve daha önce gündeme getirilmiş olan bazı hususları sentezci bir anlayış çerçevesinde yeniden değerlendirmekdir.

Şunu hemen belirtmeliyiz ki, Ahilik kurumunun en geç XV. yüzyılda dönüşüme uğradığını bildiğimize göre, Türk insanının XVI. yüzyılın ikinci yarısında ayak bastığı Kıbrıs'ta ancak Ahilik kökenli etkilerin izni sürebiliriz.

Üstelik, Ahilik hareketi XV. yüzyıldan itibaren esnaf örgütüne yahut loncalara dönüştüğünden, (2) sözkonusu "etkileri" ancak bu sahada araştırabiliriz.

Bu saptamadan sonra projektörümüzü Kıbrıs Türkleri'nin zanaat ve meslek kollarına ve bunların etkilerine doğru tutabiliriz. İşığımızın altında tüm hatlarıyla ortaya çıkan zanaat, debağlık (tabaklık/sepicilik) olacaktır:

i) Ahiliği Anadolu'da tesis eden ünlü kişi Ahi Evren (Şeyh Nasiriddin Mahmud bin Ahmed El-Hoyi, 1171-1261), derileri sepileyen debağların piridir. Dolayısıyla, bu meslek Ahiliğin "kurucu" zanaatı, "baş" zanaatı haline gelmiştir.

ii) Bu önceliği, debağlığa, Ahiliğin esnaf örgütlerine dönüşmesinden sonra bile belirli Ahilik uygulamalarını bünyesinde yaşatma ve sürdürme olanağını sağlamıştır.

iii) Ayrıcalıklı meslek debağlık, adamızda da en önde gelen zanaat kollarından biri durumundaydı. Gürkan'ın XVIII. yüzyılda Kıbrıs'ta bulunmuş İtalyan rahibi Mariti'den naklettiğine göre, o dönemde Lefkoşa'da debağlık iyice gelişmiş olup, kırmızı veya sarı renkli sahtiyanlarıyla ünlüydü (3). Bu durumu, "Debağlık ile basmacılık Türk toplumunun eti ve kemliği mesabesinde idi, "diyen Korkut da onaylar (4).

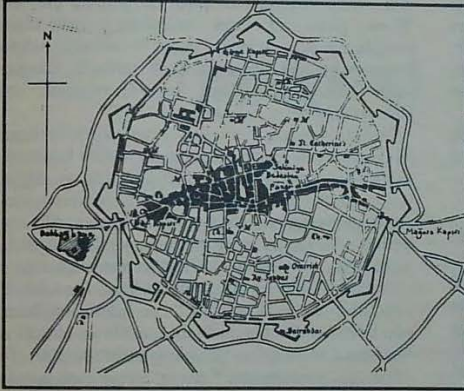
Ahi Evren Kırşehir'i mesken edinip debağlık mesleğini orada icra ettiğinden, Kırşehir önce Ahiliğin ve giderek debağlığın merkezi haline gelmişti. Burada yerleşik olan Büyük Şeyh, manevi lider olarak Anadolu, Rumeli, Bulgaristan, Bosna-Hersek ve Kırım gibi bölgelere debağ esnafının şeyhi sıfatıyla Ahi Babalar tayin ederd. Ayrıca, Kırşehir'deki merkez ile bu uzak yerler arasında manevi bir bağ hiç kopmadan sürüp giderdi.

Peki, Kıbrıs için ne söyleyebiliriz?

Ahilikle ilgili araştırmalarda şu ana kadar hiç

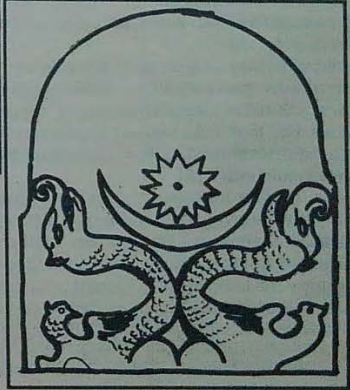
bahsedilmemiş olmasa bile, biz söz konusu bölgeler listesine bundan böyle Kıbrıs'ın da dahil edilmesi

itibarıyla, Kırşehir merkezinin onayıyla Kıbrıs debbağ esnafının başına getirilmiş bir Ahi Baba'dan başkası olamaz.

Şekil-1

Lefkoşa çarşısının bir kuşak gibi Baf ve Mağusa Kapıları arasında uzanışı. İki ayrı harita ve çarşı ile ilgili bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil-2

Piskobu "uğur kitabesi" nin uğur getirici ibaresi ile tarihinden arındırılmış haliyle görünümü.
(Kırzioğlu'nun dn 33'te belirtilen yazısındaki fotoğraftan yararlanılmıştır.)

gerektiğine inanıyoruz. Zira, bizce, Lefkoşa Baf Kapısı'nın güneybatısındaki Millet Bahçesi'nde yakın zamanlara kadar hem Türkler hem de Rumlar'ca ziyaret edilen (5) Ahi Revan (Ahırvan) Dede Türbesi'nde (6) yatan şahıs, türbenin yeri ve kendisine yakıştırılan sıfat

"Ahi Revan" sıfatı, sanırım Ahi Evren'in galatlaşmış bir şekli olup (7) doğrudan meslek pirine gönderme yapmaktadır. Üstelik, yukarıda dile getirdiğimiz nedenlerden ötürü Kırşehir'in onayı olmadan böyle bir ismin taşınamayacağı

kanısındayız.

Türbenin bulunduğu yer daha da önemli. Çünkü Millet Bahçesi'nde o dönemde Lefkoşa debbaghanesi (tabakhanesi) yer alıyordu. Dahası, Korkut'un isabetle tahmin ettiği gibi, bu alana defnedilmesi kendisinin Kıbrıs'taki ilk Ahi Baba olması olasılığını güçlendirmekte.

Peki, bir silsile halinde adada daha başka Ahi Babalar da bulundu mu acaba? Bu yöndeki düşünceleri destekleyecek bir bulgunun varlığı bizi sevindiriyor: Bağışkan ile Gökçeoğlu'nun saptadıkları gibi, Gönyeli'de Tahir Yeşilada'nın evinin avlusunda yer alan yataın adı Ahırvan Dede'dir (8).

Bundan böyle, umarız, bu konudan söz edildiğinde diğer yörelerle birlikte Kıbrıs da Kırşehir'in Ahi Baba tayin ettiği yerlerden biri olarak anılır.

2- Kent Dokusu: Ahilik ve Lefkoşa Çarşısı Mekanı

Vurgulayacağımız ikinci husus, kent planlamasıyla ilgili olacaktır.

Osmanlılar'ın iskan siyaseti sayesinde adaya gelen meslek sahiplerinin zanaatları yürütmeleri ve üretimlerini tüketiciye sunmaları amacıyla, zamanla Lefkoşa'nın Baf Kapısı ile Mağusa Kapısı arasında Gürkan'ın tabiriyle bir kuşak gibi uzanan (9) bir çarşı mekanı oluşturulmuştu. (10)

Bu kuşak, merkezi bir noktada, gıda maddelerinin satıldığı pazar aracılığıyla, Gotik Katedral'den dönüştürülen Selimiye Camii ve St. Nicholas Kilisesi'nden dönüştürülen Bedesten ikisine bağlanıyordu. Böylece, kent içi zanaat ve ticaret etkinliğinin asal öğeleri olan çarşı-ulu cami/bedesten-pazar bütünlüğü sağlanmıştı. Organik bir bünye şeklinde gelişen bu kent omurgasına belirli yerlerde Büyük Han gibi hanlar ile hamamların da eklenildiğini görüyoruz. (Şekil-1)

Lefkoşa'da gözlemlenen bu durumu, genelde (a) fethedilen kentlerin İslami yaşam çerçevesine oluşturuluşunu ve (b) çarşının bu anlayış içerisindeki oluşumunu/gelişimini belirleyen fiziksel ve simgesel kriterlerin ölçüsüne vurduğumuzda, tam bir uygunluk göreceğiz.

Çalışkan ile İkiz'in ilginç açıklamalarına göre, fethedilen yerin en büyük kilisesi camiye dönüştürülür ve buna "hakk-ı fetih" denirdi; arkasından da esnaf örgütlenirdi: "Çarşı nizama sokuluyor ve o şehrin

ihtiyacı kadar usta getirilip yerleştiriliyordu." (11) Çeşitli meslekler ayrı ayrı düzenlenen arastalarda (12) yürütülüyordu.

Öte yandan, çarşı mekanının düzenlenişinde hakim olan simgesel yaklaşımı, Nader ile Bakhtiar'ın yorumundan öğreniyoruz. Bu iki araştırmacı, İslam ve öncelikle İran kentlerindeki doğrusal (linear) unsur olan "çarşı"yı incelerken, şöyle bir görüntü çizerler: "Çarşı, geleneksel olarak, bedeninin manevi başını simgeleyen saray alanında başlar ve hücreler halinde büyüyen belirgin bir doğal örgü şeklinde, simgesel kalbi oluşturan Ulü Cami yönünde gelişerek, kent kapılarından birine doğru uzanır." (13)

Dikkate almamız gereken, Türkler'e özgü bir husus da Osmanlı kentlerinin gelişmesinde, Ahilik kurumuna yahut onun "başı" durumundaki debbaglık mesleğine ilişkin olarak tesis edilen ve birer kentsel çekirdek işlevi gören alan ya da yapıların oynadığı roldür. Ahi veya debbag adını taşıyan bu tür yerler arasında, zaviyelere, mahallelere, mescitlere yahut türbelere rastlamaktayız.

Cumbur, "Ahilerin Kurduğu Yerleşim Merkezleri" başlıklı bir yazısında, örneğin, Edirne'nin debbaghanesi yakınında bir Ahi Hasan Mahallesi'nin ve burada da Ahi Hasan Mescidi'nin bulunduğundan söz eder. (14)

İşte, 1571 sonrasında Lefkoşa çarşısı omurgasının biçimlenişinde, bizce, İslam simgeselliğinden gelen genel prensipler ile Türk insanının kentleşme çabasına müthiş bir ivme kazandıran Ahilik hareketlerinden o günlere aktarılabilen uygulamalar güçlü bir sentez oluşturmuştur. (15)

Bu tür bir "simgesel kökenli çarşı oluşumu -Ulu Cami/Bedesten konumu- Ahi yapıları" birlikteliğinin daha erken bir örneğine Sivas'ta rastladığımızı söyleyebiliriz. Üçer ile Demirel'in aktardığı bilgilerden Sivas çarşısı hakkında şunları öğreniyoruz. (16)

Bir zamanlar Ulu Cami'den itibaren ve bedestenin çevresinde oluşan çarşı, çeşitli esnaf topluluklarını barındırarak Gök Medrese'ye kadar uzanmış. Dönemin ünlü Ahilerinden Emin Ahmed'in hem zaviyesi hem de türbesi işte bu çarşı dokusunun birer hücresi gibi yakınlarda yükselmekteymiş. Üçer de türbenin çarşıyla olan bu yakınlığını, Emir Ahmed'in Ahi ileri gelenlerinden olmasıyla bağdaştırıyor.

Lefkoşa'da ise Ahilikle ilgili alan (debbaghane) ve yapı (Ahırvan Dede Türbesi) kompleksinin, konumu

itibarıyla, çarşı gövdesinin simgesel "başı" oluşturduğunu düşüncübiliriz.

Tüm mesleklerin de başı durumundaki debbağlığın yürütüldüğü, hem bir akarsuyun (Kanlıdere'nin) yanbaşı olması gerekliliği hem de kötü kokular

gelişmesini anlamlı kılacak bir referans noktası oluşturmak, diğer yandan da Ahiliğin Kırşehir merkezli manevi etki alanının esnafla olan bağlantısını sürekli kılmak.

Ayrıca, bu önemli mevki sur dışında kaldığından, sanırım buranın taşıdığı anlamı, etkiyi surlar içinde de yansıtmak amacıyla Baf Kapısı'nın güneydoğusunda Debbağhane Mahallesi ile Mescidi oluşturulmuştu. (18) Lefkoşa çarşısına hayat veren ikinci bir odak noktası da bizzet simgesel "kalp" işlevini gören Ulu Camii (Selimiye) ve bedesten ikilisiydi. Gerçekten de Selimiye Camii, bir kalp gibi, çarşının kanı durumundaki insanları dini amaçla kendine çekip, ibadetle "temizlemek" suretiyle alışveriş için tekrar çarşının damarlarına salıyordu. (19) Bedesten hem değerli malların satışa sunulduğu hem de depo olarak kullanılan "uzmanlaşmış bir mekandı." (20) Soykut'un iddiasına göre, esnafın "iş başı eğitimine" özellikle bedestenin katkısı büyük olmuştur. (21) Buradan yola çıkarak, Ulu Camii'nin dini açıdan insanları paklayan bedestenin de eğitim aracılığıyla esnafı arındırıcı bir işlev üstlendiği sonucuna varabiliriz.

3- Simgesel İkonografi: Evren-Ejder-Bereket

Kıbrıs'la bağlantılı olarak gündeme getirebileceğimiz

üçüncü çıkış noktası, Ahiliğin simgesel yanı sıra ilgili Dolayısıyla önceki iki husus kadar elle tutulur bir yanı bulunmadığı ileri sürülebilir. Ancak, Ahilik hareketinin güçlü bir batını niteliği haiz olduğunu da unutmamalıyız. Araştırmalarımıza göre, Ahiliğin bu özelliğinin en yetkin şekilde ifade bulunduğu simge, ejder/yılan olmuştur.

ÖZGEÇMİŞİ

MEHMET SUAT BERGİL

Mehmet Suat Bergil 1947 yılında Avanos'ta (Nevşehir) doğdu. O. D. T. Ü. Mimarlık Fakültesi'ni bitirdikten (1969) sonra, Kopenhag Kraliyet Akademisi'nde Mimarlık Teorisi etüdü yaptı (1971). 1973 sonuna kadar Danimarka ve İngiltere'de çalıştı. 1975'te TBTAK Amblem Yarışması'nda Birincilik Ödülü'ne layık görüldü. 1984'te RSA İngilizce Öğretmenliği Sertifikası'nı aldı. 1992'ye kadar İstanbul'da çevirmenlik ve İngilizce Öğretmenliği yaptı. 1992'den bu yana Lefke Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Çalışma alanı Mimarlık Tarihi/Teorisi üzerinedir. Altın Oran adlı bir kitabı (1989) ile Türkçe ve İngilizce makaleleri vardır. 1990 yılından beri Türkiye, Kıbrıs ve yurtdışında çeşitli konferanslara bildiriler sunmuştur. Halen Lefke Üniversitesi'nde de mimarlık tarihi araştırmaları yapmaktadır.

yayması yüzünden surlar dışına yerleştirilen debbağhane (17) ile burada yükselen ve adamızın ilk Ahi Babası olması olası muhterem bir zatın yattığı türbe, böylece maddi-manevi bir işlev yüklenmiş oluyordu. Bir yandan esnafın zanaatını yürüteceği mekanlar sisteminin

Bu simgenin özellikle iki unsur çerçevesinde su yüzeyine çıktığını görüyoruz.

i) Kurucu şahsiyete yakıştırılan ve "ejder/yılan" anlamına gelen Evren adı,

ii) Gene Ahi Evren'e ilişkin olarak anlatılagelen ejder/yılan menkıbeleri.

Ejder/yılan ile Ahi Evren arasındaki bu simgesel ilişkiye bildiğimiz kadarıyla önce Ruben (22) ile Tarım (23) değinmiş, yakın zamanlarda da Bayram (24) bu konuyu ayrıntılı olarak işlemiştir.

Bu simgenin bir ölçüde fizik çevrede de somutlaştığını biliyoruz. Selçuklu dönemi yapılarında çeşitli binalarda cephe bezemesi programlarında ortaya çıkan ejder figürü, Doğu Anadolu'da Ahlat mezar taşlarında ve Osmanlı döneminde de tarikat eşyaları üzerinde kendini göstermiştir. Bir de ilginçtir, Konya'da ipekçilikle uğraşanların tanzim ettikleri "koza levhaları"nda rastlanır (25). XIII. yüzyılda Konya'nın belibaşlı ipek tüccarlarının Ahi olması, bu bulguyu daha da ilginç kılmaktadır.

Ahlat'taki mezar taşları da bizi çok ilgilendiriyor. Türkler'in Anadolu'ya girişlerinde bir istasyon görevi gören ve refah düzeyi yüksek bir kültür merkezi durumuna gelen Ahlat'ta o dönemde Ahilerin odaklanmış olduklarını biliyoruz (26).

Karamağralı'nın bu konudaki ayrıntılı kitabında (27) ortaya koyduğu gibi, Ahlat'taki bir grup mezar taşında, iki ucunda aşağıya doğru bakan ejder başı bulunan ve ortada daire şeklinde bir düğüm yapan kemer figürüne rastlanır.

Kıbrıs'taki ejder-Ahilik irtibatını gündeme getiren bulguyu inceledim önce, "ejder" simgesinin, Ahilerin onu benimsesine yol açmış olabileceği bazı evrensel özelliklerini gözden geçirmekte yarar görüyoruz.

i) Çin'e özgü inanç sistemlerinden biri olan Taoizm'de (28) ejder, çok çeşitli anlamlarla yüklü olan önemli bir simgedir. Örneğin, kendisini bulutlarda, dağ tepelerinde ve derin yerlerde saklamak suretiyle bizzat yaşamın gizemi haline gelen ejder, bilgeliği simgeler. Hatta, Taoizm'in piri sayılan Lao Çu için Konfiçyus'un ağzından, "Bugün Lao Çu'yu gördüm. Onu sadece

ejderle kıyaslayabilirim," dedirtirler.

ii) Çin'de ejder ile su ögesi arasında hep paralellik kurulmuştur. Ejder, bulutlarda yerleşip "yağmur getirme" özelliğiyle, öncelikle berketin, bolluğun, dolayısıyla da geçmişin simgesi olagelmıştır. Bu inanç, Orta Asya'da Çinliler'den Türkler'e de geçmiştir (29).

iii) Bulut ögesine, "göçe yükselme" motifiyle birlikte Türk folklorunda da rastlıyoruz. Boratav'ın Kızıoğlu'ndan aktardığına göre, Diyarbakır civarındaki Karacadağ'ın başındaki bulutlar, kasırgalar, aslında her yıl Ulker Takım Yıldızı'ndan gebe kalan bir dişi geyiğin doğduğu ve meleklerin göçe çıkardığı ejderhalarmış. "Bunlar güzün yere inenler ve kış dağdaki mağaralarda geçirirlermiş; baharda da yeniden göçe çıkarlar, bulutlara karıştırlarmış."

iv) Bilgelik ile göçe yükselme motiflerini ejder simgesi altında bağdaştıran çok ilginç bir ifadeye Eflaki'de rastlıyoruz. Deniyor ki, "Siz ... bir an bile velilerin sohbetine tahammül edemiyorsunuz, bir kimsenin (yani, veli mertebesindeki birinin) içinde ağzı açık bir ejderha bulunursa ve bu ejderha yüce aleme yükselmek isterken, o kimseyi de en yüksek yere sürüklemek isterse, o kimse nasıl rahat edebilir?" (30)

Demek ki, ejder motifinin (a) bilgeleri/velileri, (b) "yüce aleme ulaşma" iştiyakının şamanlıktan beri bir diğer ifade şekli olan göçe çıkma sürecini, (c) gökten gelen bereketle geçimini sağlama olgusunu bir arada simgeleyebilmesi, gerçekten de Ahiliğin çok yönlülüğüyle bağdaşabilen bir imge olarak kullanılmasına yol açmış olabilir.

Şunu da eklemeyi unutmamalıyız: Tarım, Ahilerin bellerine bağladıkları peştemal ya da kuşağın da yılanla benzediğine dikkat çeker (31). Biz de bundan cesaret alarak, Lefkoşa çarşısının (a) kenti insan beli gibi tam ortadan ikiye böldüğü için Ahi peştemalını, (b) kıvrılarak uzandığı şekliyle de bir yılanı andırdığını kısaca hatırlatmak isteriz.

Bütün bu ayrıntıları gözden geçirmemizin nedeni Kıbrıs'ta geçen yüzyılın sonlarında Piskobu'daki bir dükkanın girişinde yer alan, yani doğrudan esnafla ilgili olan bir Uğur Kitabesi'nde son derece çarpıcı bir ejder betimlemesine rastlamamızdır. (Şekil-2):

İki ejder, ortada karın karına vermiş ve kapalı ağızları dışında tüm çizgileri tipik Selçuk ejderlerine

(32) uyan başları yukarıya bakar durumda, içinde on iki köşeli bir yıldız yahut Güneş kursu bulunan bir Hilali taşımaktadır. Ejderlerin kuyrukları, kanatlarını açmış birer kuş figürü ile son bulmaktadır. Kitabenin tepesindeki kemerli bordür ise, 1890 tarihini ve esnafa uğur getirecek ibareyi çevreler (33).

Evren/Ejder motifinin esnaf tarafından geçim uğraşında bereket edinmek amacıyla kullanılması, büyük bir olasılıkla adamızdaki Ahilik kökenli etkilere gönderme yapmaktadır. Üstelik, Jennings'in belirttiği gibi (34) Piskobu'nun Latin döneminden beri üretim etkinliği ve üretkenliği ile tebarüz etmesi, söz konusu etkinin belli başlı kentlerin yanısıra burada da odaklanması için uygun bir ortam oluşturmuş olabilir.

Kitabedeki ayrıntıların sanat tarihi açısından büyük bir değeri olup, Türk kültürünün yayıldığı geniş alan içerisinde Kıbrıs'ı gündeme tutacak bir ağırlık taşımaktadır bizzat. Konumuz dışına taşıdıktan, sadece, çok ender rastlanan "ağzı yukarıya bakan ejder" figürünün Erzurum Çiftle Minareli Medresesi taçkapisında (XIII. yüzyıl sonu) da yer aldığını belirtmekle yetineceğiz. Sanırsız bu tür bir dikey yönlendirme, belki de Ahlat'taki ejder figürlerinin mezarı işaret edecek şekilde yere bakmaları ile bir karşılık oluşturacak şekilde, "göğe çıkma/yükselme" motifiyle ilişkilidir. Dahası, Piskobu ejderlerinin kanatlanmış kuş figürü ile son bulması, bu kanyı güçlendirici niteliktedir.

4) Politik Ortam: Ziya Paşa ve "Revan" Geçit Töreni

Ziya Paşa'nın 1862 yılında Mutasarrıf sıfatıyla Kıbrıs'ta bulunduğu sırada, Korkut'tan öğrendiğimizde göre, (35) esnafa Revan adı altında geçit töreni yaptırması, konumuz açısından incelenmesi gereken bir olaydır kuşkusuz.

Batılı anlayış ve görüşleri Türk düşüncesine ilk getirenlerden biri olarak kabul edilen Ziya Paşa'nın bu eyleminin dayanak noktasını araştırmak gerekir.

Acaba, paşa bu merasımı Tanzimat'la birlikte girişilen ve ekonomik düzeni de kapsayan yenilikçi hareketler çerçevesinde mi yapmıştır? Sanmıyoruz. Birincisi, bu durumda, doğrudan esnaf örgütlenişinin gelenekselliğini yansıtan, ileriye değil de geriye doğru bakan Revan adını kullanmazdı. İkincisi ve daha da önemlisi, İXX.

yüzyılın ikinci yarısında Batılı ülkelerin güdümünde Osmanlılar'ın benimsediği çağdaşlaşma girişimleri yönünde, mevcut esnaf birliklerini giderek dağıtacak ve yerlerine ticaret ve zanaat serbestliğini getirecek bir uygulamaya gitmek yolunu seçmemiştir.

Zaten, Ziya Paşa'nın söz konusu geçit töreninin yanısıra Kıbrıs esnafının kıyafetleriyle ilgilenmiş olması, bir yıl sonra gittiği Amasya'da çok çeşitli yapılar arasında bir de bedesten inşa ettirmesi, (36) yenilikçilik adına ortadan kaldırmak yerine mevcut düzene çekidüzen vermeye çabaladığını gösterir. Herhalde paşa, esnaf örgütünün geleneksel kabuğunu korumaktan yanadı. Zanaatkarlara bu şemsiye altında bir itici güç kazandırmak istemiş, belki de esnaf örgütlenişine Ahilik'ten miras kalan kişisel-toplumsal "doğru yaşam" normlarını, (37) zaman içerisinde oluşan çürüme, bozulma, aşınma gibi etkilere temizleyerek bir kez daha canlandırmayı arzulamış olabilir (38). Bu takdirde, Ahilik kökenli etkilere adadaki Türk toplumu arasında imne kazandırın ve bir süre daha ayakta kalmalarını sağlamış olmalıydı.

Nitekim, yukarıda sözünü ettiğimiz, Piskobu kaynaklı dükkan kitabesinin 1890 tarihli, yani Ziya Paşa'nın düzenlediği esnaf merasiminden sadece 28 yıl sonrasına ait olması, kanımızca, bu düşüncelerimizi destekleyici bir kanıt oluşturmaktadır.

Ote yandan, ilk bölümde sözünü ettiğimiz, Gönyeli'deki Ahırvan Dede mezar kitabesinin dikiliş tarihi olan 1924 de ilginç bir şekilde bir dönüm noktasıyla çakışmakta: 1924-1925, Anadolu'da esnaf birliklerinin son uzantılarının resmen ortadan kaldırıldığı yıllardır. Gündüz'un ifadesine göre (39) İstanbul'da özellikle "pestemaler" esnafı arasında yaşatılan Ahi geleneğinin en son kalıntıları da bu yıllarda çıkarılan bir yasayla tamamıyla tarihe gömülmüştü.

NOTLAR VE KAYNAKLAR

- 1) Ahilik hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz: Çağatay, N (1981) *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları; Güllülü, S (1977) *Sosyoloji Açısında Ahi Birlikleri*, İstanbul.
- 2) Aktan, O (1989) *El Sanatları*, İstanbul: Makro Yayın, S.47.
- 3) Avcıoğlu, D (1989) *Türklerin Tarihi*, V. Kitap.

İstanbul: Tekin Yayıncı, S.202.

3) Gürkan, H.M. (1982) Kıbrıs Tarihinden Sayfalar, Lefkoşa: Nehir Yayınları, S. 98.

4) Korkut, F.Z (1965) "Kıbrıs'ta Türk Sanatı ve Kıbrıs Türk Müzesi," Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri, C. Çağdaş, der. Lefkoşa: Çağdaş Özel Yayıncı, S.17.

5) Sn. Tuncer Bağışkan tarafından derlenerek aktarılmıştır: "Ahırvan Dede Türbesi, Rumlar tarafından Kasteliotessa adıyla bilinir ve adak amaçlarıyla (özellikle hastalık sağaltmak amacıyla) ziyaret edilirdi. Kıbrıslı Türkler ile Rumlar tarafından ortaklaşa kutsal sayılmaktaydı." (17.11.1993).

6) Korkut, F.Z (1965), S.17.
Gürkan, H.M. (1982), S.99.
Hakeri, B.H. (...) Kıbrıs'taki Tarihi Eserler, Lefkoşa: Hakeri Yayınları, S.S 3-4.

7) Evren=Evran=Revan denklemine uygun bir isim dönüşmesi akla yakın gelmektedir. Ancak, daha da ilginç, "Revan"ın Ahilîge uygun düşen bir ad ve sıfat olmasıdır. Ad olarak "ruh/can" anlamına gelir ki, Ahilîğin dinle ve özellikle batını yaniyla olan ilgisine bir işaretir. Sıfat olarak da "yürüten/akan" anlamlarını taşır ki, ileride göreceğimiz "ejder" ve dolaylı olarak da ejderin bulutlarda yerleşip yağmur yağdırması özelliği nedeniyle "su" simgelerine bir değinme olabilir.

8) Bağışkan, T. (1990) "İnceleme: Gönyeli Tarihçesi ve Adak Yerleri," Kıbrıs Kültür-Sanat, 25 Eylül, S.7.

9) Gürkan, H.M (1989) Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa, Lefkoşa: Lefkoşa Belediye Yayınları, S.151.

10) Bu süreçte, çarşı dokusunun alt katmanını Lüsignan ve Venedik dönemi çarşılarının oluşturduğu kesin. Ancak, bunlar herhalde, az ileride göreceğimiz gibi Türk-İslam kültür kökenli fiziksel ve simgesel anlayışlar çerçevesinde oluşturulan çarşı mekanı sisteminin özgün bütünlüğü içerisinde sadece bazı mesleklerin gruplaşma bölgelerini belirleyici bir etken olmaktan öteye gitmemiştir. Bkz. Gürkan, H.M (1989), S.27. Nitekim, Osmanlılar'ın bir dini yapıya sırf konumundan ötürü ekonomik bir işlev kazandırmaları,

alt katmanı nasıl kendilerine göre yönlendirdiklerinin anlamlı bir örneğini oluşturur. St. Nicholas'ın Bedesten'e dönüşmesi gibi.

11) Çalışkan, Y. ve İkiz, M.L (1993) Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik, Ankara: Kültür Bakanlığı, S.S.29-31.

12) Sözen, M ve Tanyeli, U (1986) Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi, S.24; "Arasta. Osmanlı mimarlığında üstü açık ya da kapalı bir eksen üzerinde dizilmiş dükkan sıralarından oluşan çarşıyapısı." Gürkan da Arasta' nın "Bir çarşının belirli bir esnafa mahsus bölümü" anlamına geldiğini belirtir: Gürkan, H.M. (1989), S.105. Erdengiz ise, 17. yüzyıl Lefkoşa'na ait bir kayıta, belirli mesleklerin toplandığı çarşı bölümlerine suk adı verildiğinden bahseder: Erdengiz, A (1992) "Osmanlı Belgelerine göre 16. ve 17. yüzyıllarda Kıbrıs Türkleri arasındaki Meslek Dalları," Halkbilimi, VI/27 :29.

13) Nader, A and Bakhtiar, L (1971) The Sense of Unity: The Sufi Tradition in Persian Architecture, Chicago & London: The University of Chicago Press, P.93.

14) Cumbur, M (1986) "Ahilerin Kurduğu Yerleşim Merkezleri," Türk Kültürü, XXIV/277:315.

15) Bu bölüm okunurken sürekli olarak Şekil-1 gözönünde tutulduğu takdirde, ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

16) Üçer, M (1986) "Sivas'ta Ahi Emir Ahmet Kümbeti ve Halk İnançlarındaki Yeri," Türk Folklor Araştırmaları, 86/1:175.

Demirel, Ö (1989) II. Mahmud Döneminde Sivas'ta Esnaf Teskilatı ve Üretim-Tüketim İlişkileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, ss.26-32 ve kroki-I, S.182.

17) Bu alan, Venedikliler döneminde de aynı işlev görmüş olabilir. "... büyük yerleşim merkezlerinde Venedikliler döneminde de faaliyet gösteren tabakhanelerin bulunduğunu öğreniyoruz": Erdengiz, A (1992), S.29.

18) Gürkan, H.M. (1982), S.99.

- Hakeri, B.H. (...), S.83.
Bulgaristan'da da Türkler zamanından "Debbağan" adında bir mahalle kaydına rastlanır: Halaçoğlu, Y (1990) "Bulgaristan'da Türk Nüfusu," "V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi: Tebliğler, Ankara: T.T.K., S.507.
- 19) Gürkan, H.M (1984) "1940'larda Lefkoşa", Has-Der 2. Halkbilimi (Folklor) Paneli, Lefkoşa, S.5; "1940'lı yıllarda Lefkoşa Cuma günleri kalabalıklaşır, canlanırdı. (...) Türkler'in Cuma namazı için kente dönüşmeleri ticari yaşama da canlılık verirdi."
- 20) Sözen, M. ve Tanyeli, U (1986), S.39.
- 21) Soykut, R.H (1971) Orta Yol Ahilik, Ankara: T.E.S.K. Eğitim Yayınları, S.109.
- 22) Ruben, W (1947) "Kırşehir'in dikkatimizi çeken sanat abideleri," Türk Tarih Kurumu Belleten, XI/44: 635-637.
- 23) Tarım, C.H. (1948) Tarihte Kırşehri-Gülşehri, İstanbul, S.62.
- 24) Bayram, M (1986) "Ahi Evren Hakkındaki Yılan (Evren:Ejder) Efsanelerinin Ortaya Çıkışı," III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.II, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, SS 75-79.
- 25) Özönder, H (1990) "İpekyolu'nun Konya'daki İzlerine Dair Yeni Belgeler ve Bilgiler," "V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi: Tebliğler, Ankara: T.T.K., S.550.
- 26) Göksoy, H.A (1978) "Anadolu Fatihleri ve Ahlat," İlgi, 26:17.
- 27) Karamağralı, B (1972) Ahlat Mezartaşları, Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyetleri Enstitüsü.
- 28) Cooper, J.C (1972) Taoism: The Way of The Mystic, Wellingborough: The Aquarian Press.
- 29) Esin, E (1962) "Eurasia Göçebelerinin San'atının ve İslamiyetten Evrelki Türkistan San'atının Türk Plastik ve Tersimi San'atları Üzerindeki Bazı Tesirleri," Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara: T.T.K., S.166.
- 30) Eflaki, A (1973) Ariflerin Menkıbeleri, C.I, T. Yazıcı, çev. İstanbul: Hürriyet Yayınları, S.203.
- 31) "Şed" denilen bu peştemal/önlük, Mustafa Gökçeoğlu'nun şifâhen belirttiğine göre Kıbrıs'ta da belirli esnaf grupları arasında törenle kuşanılırdı.
- "Sanatkarlıkta 'şed kuşanma' töreninin anlamı, kişisel hürs ve nefse kapılmanın sembolik olarak terki ve dürüst, azla yetinen, edepli bir insan olmaya geçiştir.": Aktan, (1989), S.43.
- Tarım, C.H. (1948), S.62.
- 32) Oney, G /1969) "Anadolu Selçuk San'atında Ejder Figürleri," Türk Tarih Kurumu Belleten, XXXIII/130:171.
- 33) Kızıoğlu, F (1989) "Fotoğraflarla Kıbrıs Türk-İslam Kitablerinden, "Arkaik Dönemden Bugüne Kıbrıs'ta Türk Kültürü ve Turizm Politikası Sempozyumu, Lefkoşa, SS.72-73.
- 34) Jennigs, R.C (1990) "Village Agriculture in Cyprus," V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi: Tebliğler, Ankara: T.T.K., S.472.
- 35) Korkut, F.Z (1965), S.17.
- 36) Göçgün, Ö (1992) "Tanzimat Devri Türk Edebiyatı," Türk Dünyası El Kitabı: Edebiyat, C.III, Ankara: T.K.A.E., S.398-399.
- 37) Nesim'in, Kıbrıs'ta Türkler arasında "dine" olan ilgiyi Ahiler'in ayakta tuttuğuna ilişkin ifadesinin biz biraz da "ahlak ve görgü normları" açısından değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Nesim, A (1984) "Biz Nasıl Bir Halkız," Has-Der 2. Halkbilimi (Folklor) Paneli, Lefkoşa, SS.7-8.
- 38) Edebiyat yapıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, Ziya Paşa fikren Batı'ya yönelmeyi arzu ederken, duyguları ile yerli kalmaya çalışmış ve geleneklere olan bağlılığı yapıtlarının estetik özelliklerine yansımıştır.
- 39) Gündüz, İ (1989) Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri, İstanbul: Şeha Neşriyat, S.114.

KIBRIS'TA AHIRVAN DEDE ADAK YERLERİ

Tuncer BAĞIŞKAN

Kıbrıs Türk Halkbilimi araştırılmayı bekleyen zengin bir cevher gibidir. Bugüne kadar çoğu konulara el atılmamıştır. Ahilik de bunlardan birisidir. Anadolu'da hayli taraflar bulunan Ahiliğin Kıbrıs'a da ulaştığına ilişkin izlere rastlanmaktadır. İlk izler Gönyeli ve eski Millet Bahçesi'ndeki Ahırvan Dede türbeleridir. Son bilgi kırıntıları ise Sıdika Ahmet (Salahi Ersoy) tarafından şu şekilde aktarılmıştır: "Babam debbağ Ahmet Şahmaran. İngiliz geldiğinde 15 yaşında imiş. Debbağlığın Ali eşrafındandı. O zaman debbağlar Ömerye hamamında peştemal kuşanırlarmış. Babam da kuşanmış." (1)

Uzun bir aradan sonra bu konu ilk kez XI. Halkbilimi Sempozyumu'na sunulan "Ahiliğin Kıbrıs'taki Etkileri" konulu bildiriyse Sn. Mehmet Suat Bergil tarafından gündeme getirilmiştir. (2)

Buradaki amacımız Ahiliğin ne olup ne olmadığını irdelemek değil, Kıbrıs'taki yazılı kaynaklara yansımayan bu konuya değeyebildiğimiz bilgilerle katkı sağlamaktır. Kıbrıs'ta bilebildiğimiz kadını ille biri Gönyeli'de, diğeri ise eski Millet Bahçesi'nde olmak üzere iki tane Ahırvan Dede Türbesi bulunmaktaydı. İşte yazımızın konusu bu türbeler olacaktır.

ESKİ MİLLET BAHÇESİ'NDEKİ AHIRVAN DEDE TÜRBEŞİ

Günümüze kadar ulaşamayan bu türbe Baf Kapısı dışındaki Kıbrıs Arkeoloji Müzesi ile Kıbrıs Genel Hastanesi arasında bulunan eski Millet Bahçesi'nde yer almaktaydı. Tek odalı küçük bir mekandan oluşmaktaydı. (K.K. 101, 181, 265, 273) (3) Yeşil boyayla boyanmış bir kapısı ve demir parmaklıklı bir penceresi vardı. Kapıdan itibaren aşağıya inen merdivenlerle duvar içinde bir mezarı bulunan adak odasına ulaşılmaktaydı.

Türbe sadece Türkler tarafından değil, Rumlar tarafından da kutsal sayıldığından müsteceren ziyaret edilir, mum

yakılır ve adakta bulunulurdu. Türkler türbedeki mezara yeşil renkli bez örterlerken, Rumlar ise, üzerinde kırmızı kurdeleden haç bulunan beyaz renkli bir kumaş örterlerdi. (K.K. 44) Türkler türbenin Ahırvan Dede'ye, Rumlar ise Kasteliotessa'ya (Castigliotissa) ait olduğuna inanırlardı. Diğer bir inanç ise, türbedeki mezarın Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar tarafından itibar edilen bir debbağa ait olduğu doğrultusundadır. (K.K. 83) Yine de türbenin kime ait olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Kıbrıslı Rumlar, Fra Stefano Lusignano (4) ve Kyprianos'un (5) sözünü ettikleri bu alandaki Kasteliotessa kilisesinin yerini bulamadıklarından bu türbeyi kilisenin yerine koymuş olabilecekleri izlenimi de edinilmektedir.

Eskiden Millet Bahçesi olarak bilinen yerde bir debbağhanenin bulunduğu ve üyelerinin ise Ahilik geleneğini sürdürdükleri üzerinde durulmuştur. (6) Bilindiği gibi Osmanlı döneminde Tabaklık (Debbağlık) mesleğini icra eden sanatkarlar Roccas (Kaytaç) ile Tripoli (Değirmen) burçlarının arasında kalan şehir içindeki Tabakhane mahallesinde faaliyetlerini sürdürürlerdi. Dükkanlarına kazdıkları çukurlara köpek dışı koyarak postları bunların içinde yıklarlardı. Daha ileriki dönemlerde buradaki hizmetler şehrin dışındaki (doğu-güneydoğu) Kanlıdere'nin kenarına da kaydırılmıştır. (K.K. 12)

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, hastalanan veya sıtmaya yakalanan çocuklarını bu türbeye getirmekle sağlığa kavuşacaklarına inanırlardı. (K.K. 44) Türbeyi ziyaret edenlerin aşağıdaki uygulamalar içine girdikleri saptanabilmiştir.

1) Sıtmaya karşı türbeye mum yakılır ve pencerenin demir parmaklığına çaput bağlanırdı. Pencereye çaput

bağlanması ile sıtmanın da bağlanacağına (geçeceğine) inanılırdı. (K.K.83, 99, 265)

2) Pamuk ipliğine dua okunarak düğümler atılır ve "sıtma geçsin gelip çözeyim seni" denilerek pencerenin demir parmaklığına bağlanırdı. Sıtmanın geçmesi üzerine adak yeri yeniden ziyaret edilir, dua okunarak (Fatıha ve yasin) pamuk ipliği yerinden alınır ve düğümleri çözülürdü. (K.K.181)

3) Sıtma olan çocuklar türbeye götürülürdü. Elbiselerinden bir parça çaput kesilir ve bu çaput önce çocuğun bileğine, sonra da pencerenin demirine bağlanırdı. Çaputun bileğe bağlanmasıyla sıtmanın çaputa geçeceğine, çaputun pencere demirine bağlanması ile de sıtmanın orada kalacağına inanılırdı. (K.K.101)

4) Şeytanlar tarafından değiştirilen çocukların hastalandıklarına inanıldığından, bu çocuk aileleri tarafından türbenin kapısına bırakılırlardı (atılırlardı) Daha sonra andlaşma gereği oraya giden diğer bir kadın çocuğu alır ve para karşılığında ailesine satardı. Böyle yapılmış hastanın sağlığına kavuşacağına inanılırdı. (K.K.273)

GÖNYELİ'DEKİ AHIRVAN DEDE TÜRBESİ (7)

Gönyeli'deki bu türbe Tahir Yeşilada'nın evinin avlusundadır. Hakkındaki söylentilerden biri mezar ve türbenin yapılmasıyla ilgilidir. Söylenildiğine göre 1924 yılında bu evde Adem Efendi adlı bir kişi oturmuş. Bir gece Adem Efendi'ye atın üzerinde ışık şeklinde bir hayal görünmüş, Kendisine: "Ben burada şehit oldum. Adım Ahırvan Dede'dir. Mezarım evin avlusundaki duvarın arkasındadır. Duvarı yıkıp mezarımı yaparsan sana zararım dokunmayacaktır" demiş. Ancak Adem Efendi söylenenlere aldırtmış. Şehida ikinci gece de görünerek arzusunu yinelemiş. Yine hiçbir hareket olmayınca, üçüncü gece elinde bir kılıç olduğu halde ve sinirli sinirli Adem Efendi'nin önüne dikilmiş. Ona: "Sana yerimi kılıcımın çiziyorum. Duvarı buradan kesip türbemi ve mezarımı yapacaksın" demiş. Bu arada da elindeki kılıcı duvarın üzerine yukarıdan aşağıya doğru sürmüştü. Gördüğü hayalin etkisinden kurtulamayan Adem Efendi, ertesi sabah şehidayı gördüğü yere gitmiş. Duvarını üzerinde kılıcın açtığı çizgiyi görünce hemen bir yapıcı ustası çağırması. Kerpiç duvarı kapı şeklinde kestirip içine mezarını yaptırmış. Mezarın başucunda da şimdiki mezar taşını kazdırıp koydurmuş. Şu anda kısmen yıpranmış olan mezar taşında eski Türkçe yazılmış: "A HFI 3 Kamun evvel 1924" kaydı

okunmaktadır.

Şehidanın bazı geceler elinde mumla dolaştığını görüldüğü söylenmektedir. Türbe ile mezarın yapılmasıyla burası Gönyeliler tarafından sıkça ziyaret edilen bir adak yeri haline gelmiş. Ahırvan Dede'ye adakta bulunanların dileklerinin gerçekleşeceğine inanıldığından, türbesine yağla mum yakılır olmuş. Fırtınasız havalarda buradaki kandile dökülen yağ, fırtınalı havalarda da duvarda asılı duran arabacı fenerine konan mumlar yakılmış. (K.K.4, 159, 160)

DİPNOTLAR:

(1) Ali Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayını, No 6 Lefkoşa, 1987, S.213.

(2) Sempozyum Has-Der tarafından gerçekleştirilmiştir.

(3) Bu türbenin Ethem Dede'ye ait olduğu ve burada göbek atılarak adakta bulunduğu da söylenmiştir. (K.K.12,44) Ancak diğer bir kaynak kişi ise Ethem Dede Türbesi'nin Lefkoşa'daki Belediye Pazarı'nın ön sokağında bulunan Bedesten'in köşesinde yer aldığı söylemiştir. (K.K.31)

(4) F.S. Lusignano, Chorografia, Bologna, 1573, G. Jeffery, A description of the Historic Monuments of Cyprus, 1983, S.49.

(5) Archimandrite Kyprianos, History of Cyprus, Venice, 1788, S.172. G. Jeffery, aynı eser, S.20,49.

(6) Fadil Niyazi Korkut, "Kıbrıs'ta Türk Sanatı", Kıbrıs Türk Müzesi Taş Eserler Bölümündeki Kitabelerden seçme örnekler, K.T. Müzesi yayını, Lefkoşa-Kıbrıs, 1967, S.4.

(7) Tuncer Bağışkan, "Gönyeli Tarihçesi ve adak yerleri", Kıbrıs Kültür-Sanat eki, 25 Eylül 1990.

KAYNAK KİŞİLER

Künye No	Doğum Yeri	Adı Soyadı	Yaşı
4	Gönyeli	Mustafa Gökçeoğlu	46
12	Lefkoşa	Ahmet Rasım Çerkez	67
3	Lefkoşa	Mehmet Refik Talan	81
44	Limasol	Havva M.Reyhan	71
83	Lapta	Salih M. Hasan Aşkan	80
99	İsınco	Cahit Karayaz	75
101	Aya	Naziye Başkut	63
159	Gönyeli	Bilbay Yeşilada	40
160	Gönyeli	Zehra Yeşilada	78
181	Alehtora	Hibeti Ahmet	66
265	Tuzla	Ayşe İ.Hammal	75
273	Lefkoşa	Şifa Halil Onbaşlı	74

"KERKÜK - KIBRIS - KOSOVA'DAN BİLMECE VE TEKERLEMELER" *

Mahmut İSLAMOĞLU

Sayın meslektaşlarım, kıymetli konuklar bu çok kısıtlı zaman içerisinde ben sizlere Türk Halk Edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturan bilmece ve tekerlemelerden örnekler vererek bu ürünlerin çeşitli özellikleri üzerinde duracağım.

İki bölümde incelemeye çalışacağım bildirimim birinci bölümünü "Bilmecelere" ayırdım. Belli bir düzen içerisinde Kerkük-Kıbrıs ve Kosova'dan örnekler verildikten sonra bildirimim ikinci bölümünü oluşturan "Tekerlemeler" kısmına geçilecektir. Zamanın azlığına rağmen sizlere sunacağım örneklerle Türk dünyasının birbirinden çok uzak bu üç ülkesinde yer alan ortak değerlerimizi kısmen de olsa tanımış olacaksınız.

BİLMECELER

Tüm Türk topluluklarının hayatında önemli bir yer tutan bilmecelerin Kerkük, Kıbrıs ve Kosova Türk halkları arasında da özellikle eskilerde çok müstesna bir yeri vardı.

Radyosuz, televizyonsuz, sinemasız günlerde insanımızın hoşça vakit geçirmesine yarayan ve bir tür zeka testi niteliği taşıyan bilmecelerin günümüze dek ulaşması onların ne denli önemli olduğunu kanıttır.

Bilmecelerin de tıpkı masallar gibi ustaları vardı. Bilmece yarışması düzenlemenin de bir yolu yöntemi olduğu, bilmeceyi belli dizelerle başlattıkları araştırmacılarımızın yapıtlarından anlaşılmaktadır.

Büyüklerin bilmece yarışmaları yanında daha küçük yaşta olanların da kendilerine göre bilmeceler söyleyerek birbirleriyle kıyasıya yarıştıklarını kendi yaşantımızdan da bilmekteyiz.

Kerkük Türk Halk Edebiyatı örneklerini incelerken yararlandığımız kaynakların başında değerli

araştırmacı-yazar Sayın Suphi Saatçi'nin "Kerkük Çocuk Folkloru" adlı (İstanbul, 1984) yapıtı gelmektedir. Adı geçen yapıt incelendiği zaman İran Türklerinin bilmeceyle "Tapmaca" adını verdikleri görülür. Tapmaca (bulmaca) fiil kökünden türediği aşıkâr olan **tapmaca** adının tüm Irak Türklerince bilindiği ve bilmece karşılığı olarak kullanıldığı görülür. Tapmaca yarışması yapılacağına "Tap nedi, tapış nedi? = Bul nedir, buluş nedir?" biçiminde kalıplaşmış bir deyişle sorulur. Dinleyenler tapmaca sorulacağını anlayıp kulak kesilirler. Bilmece yani tapmaca sorulup bilenler yanıtlamaya çalışır. Kerkük ve yöresinde de bilmece ustalarının varlığı görülür. Bu tipler çocuklarca olduğu kadar yetişkinlerce de zevkle, heyecanla dinlenir.

Kerkük'ten Bilmece (Tapmaca) örnekleri:

1- Akşam geli sebbek gider.

Tek cümleden oluşan bu bilmecenin doğru yanıtı "Uyku"dur. Uyku ile ilgili ikinci bilmece örneği yine Kerkük ve yöresinden alınmıştır. Çeşitli nesnelere içeren ve dört dizeden oluşan bu bilmece şöyledir:

Babadan 'eziz (aziz)

Neneden 'eziz

Baltadan ağır

Baldan şirin.

Kıbrıs'tan derlenen örneklerde de **uyku** ile ilgili dört değişik bilmece yer almaktadır.

Birinci örnek Erdoğan Saracoğlu'ndan alınmıştır.

"Baldan dadlı

Baltadan ağır" biçiminde iki dizelik bu bilmecenin Kerkük örneğine ne çok benzediği açıkça görülmektedir. Saracoğlu'ndan alınan ikinci bir örnekte aynı bilmecenin sözleri şöyle:

"Çarşıdan alınmaz

Mandile gonulmaz
Ondan dadlı şey olmaz.”

Oğuz Yorgancıoğlu'nun “Uyku” ile ilgili bilmecesi tek dizeden oluşmaktadır. Bir tek soru cümlesi niteliğindeki sözler şöyledir:

“Dünyada en tatlı şey nedir?”

Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ın Pristine'de 1985 yılında yayınladığı “Kosova Türk Halk Edebiyatı metinleri” adındaki 267 sayfalık ilginç yapıtımdan alınan “uyku” ile ilgili bilmecce örnekleri aşağıya alınmıştır.

1) “Ay meledi meledi
Kapı üstüne çilidi
Size akşam celen çim idi?”

2) “Pazardan alınmas
Torbaya koyulmas
Tadına doyulmas.”

3) “Rafta bir çanak bal
Bal olmasa ne olur hal.”
uykunun tatlılığı, ondan vazgeçilmeyeceği gerçeği tüm örneklerde egemen.

Kerkük dolaylarından vereceğimiz ikinci bilmecce örneği karpuzla ilgili olanıdır. Şöyledir:

“Allah yapar yapısını
Demir açar kapisını.”

İki dizeden oluşan ve öteki bilmecelerimiz gibi bir sanat eseri olan bu bilmecenin Kıbrıs'tan seçtiğimiz benzerleri şöyledir:

“Allah yapar yapısını
Bıçağ açar kapisını.”

Buradaki örneklerden de görülebileceği gibi bir kısım bilmecelerimiz bir tek sözcükle birbirlerinden farklı durumda. Irak örneğinde yer alan “demir” sözcüğü Kıbrıs'taki örnekte yerini “bıçağ” kelimesine bırakmıştır. Sayın Yorgancıoğlu'ndan vereceğimiz örnekte karpuz şöyle tarif edilir:

“Yemyeşil duvarları
İçi gan damlaları
Ortası arapların diyarı.”

Değişik sözcüklerle ifade edilen bu nesnenin de birazcık düşünmekle karpuz olabileceği verilen renklerden anlaşılmaktadır.

Kosova'daki varyantları şöyle:

“Bi toparlak fuçum var
İçinde üç yüz şeytani var.”

İkinci örnek şöyle:

“Cüneş açar yuvasını
Bıçağ açar kapisını.”

İki dizelik bu nefis bilmecce örneklerinden başka karpuzla ilgili üçüncü örnek aşağıya alınmıştır.

“Mantili yeşil
Fustani kırmızı
Pulları siya.”

Bu bilmecede görülebileceği gibi karpuz yeşil mendilli, kırmızı elbiseli, siyah pulları olan bir güzele benzetilmiştir.

“Sabunu tarif eden bilmecelere gelince bakalım Kerkük ve yöresinde neler var. Örneğimiz şöyle:

“Aş gördüm, aş gördüm
Köpük kusan daş gördüm.”

Son derece nefis, sanatlı bir söyleyiş içinde anlatılan bu bilmecenin bizde ve Kosova'daki varyantları şöyle:

Kıbrıs'tan örnek:

Bilmecce bildirmece
El üstünde gaydırmaca.”
(E. Saracoğlu)

Kosova'dan örnek:

“Dört çüşeli, beş dil
Suda(n) başı hoş dil.”

Sayın Nimetullah Hafız'dan alınan bu örnek bilmecede sabunun şekli ve sudan hoşlanmayı ustalıkla bir biçimde ifade edilmektedir.

Kıbrıs'tan verilen örnekte el üstünde kaydı, Kerkük'te ise köpük kustuğu görülür.

Kerkükle Kıbrıs örneklerinde "dişlerle" ilgili bilmecede görülen benzerlik yüzde yüz derecededir. Aralarındaki yegane ayrılan taraf bölgelere özgü ağız özelliğidir.

Kerkük örneği:

"Biz biziydiğ
Ottuzki kızıydığ
Ezildiğ büzüldüğ
Bir duvara düzüldüğ." (S. Saatçi)

Kıbrıs örneği:

"Biz biz idig
Otuz iki gız idig
Ezildiğ, büzüldüğ
İki duvara dizildiğ." (E. Saracoğlu)

Kosova'dan alınan varyantının tek tümceden oluştuğu görülmür. Buradaki örnekte dişler "otuz iki gız" değil, "saçak altından bakan beyaz tavuklar" olarak anlatılmıştır.

Kosova örneği:

"Beyas tauklar saçak altından bakar." (Hafız)

"Sel" ile ilgili Türk bilmecelerine gelince yine değişik coğrafyalarda değişik örneklerimiz mevcuttur. Bakınız Kerküklü nasıl söyler:

"Dağdan gelir, daştan gelir
Bir sesli aslan geli."

Bu bilmecenin ufak tefek bazı farklarla Kıbrıs'ta da yaşadığı bilinir. Sayın Yorgancıoğlu'ndan alınan ilk örnek bunun kanıtıdır

"Dağdan gelir, daştan gelir
Eyelemiş aslan gelir."

Sayın Gökçeoğlu'ndan alınan örnek de yine hemen aynıdır.

"Dağdan gelir
Daştan gelir
Bir yularsız
Arslan gelir."

Kosova'dan derlenen bilmeceler de Kerkük ve

Kıbrıs'taki örneklerinin hemen hemen aynıdır. Şöyledir:
"Dağdan gelir
Taştan olur
Ecelenmiş aslan olur." (Hafız)

"Soğan" ile ilgili bilmecenin Türk dünyasındaki varyantları oldukça fazla.

Kerkük örneği:

"Hem doğrasan
Hem yığlasan." (S. Saatçi)

Kıbrıs örnekleri:

- 1) "Gad gattır, gatmer değil
Beyazdır nor değil." (O. Yorgancıoğlu)
- 2) "Minarenden adım erimedi
Bir yumrukda eridi." (O. Yorgancıoğlu)
- 3) "Minarenden adım girilmedi
Bir yumruğma dayanmadı." (Gökçeoğlu)
- 4) "Minarenden adım padlamadı
Bir yumruğma dayanmadı." (E. Saracoğlu)

Kosova'dan derlenen soğanla ilgili bilmeceler şöyle:

- 1) "Kat kattır lana dil
Kırmızıdır alma dil."
- 2) "Kat kattır pite dil
Beyazdır peynir dil
Sakalı var, koca adam dil."
- 3) "Kat kattır yufka (lana) dil
Kuyruğı var siçan dil." (Hafız)

Çeşitli Türk bilmecelerinden seçilen soğana ilişkin bilmecede soğanın beyazlığı, sertliği dile getirilirken, kat kat oluşu ve minarenden atıldığı halde ezilmeyişine mukabil bir yumrukluğunu canı olmadığı anlatılır.

Değerli dinleyenlerim bilmeceler çok fakat tümüne değinecek zamanımız yok.

Örnek olarak ele almak istediğimiz son bilmecemiz "gölge" ile ilgilidir. İlk örnek Kerkük Türk Halk

Edebiyatından.

"Miskindir sesi çıkmaz
Kimsenin canını sıkılmaz
Yerimezsem yerimez
Yerde gider çürümez
Onu istersem eger
Özünnem bir de döner." (S. Saatçi)

Kıbrıs'tan örnek:

- 1) "Ben giderim o gider
Arkamdan tin tin eder." (Gökçeoğlu)
- 2) "Ben giderim o gider." (Saraçoğlu)
- 3) "Ben giderim o gider." (Yorgancıoğlu)

Bizde tek ve iki dizeden oluşan soyut nesneli bu bilmecedden sonra Kosova'ya bir bakalım. Sayın Hafız'ın yapıtında "gölge" ile ilgili bilmece örnekleri şöyledir:

- 1) "Ben ciderim o cider
Arkamda bi iz cider."
- 2) "Nazlı cidersen izi yok,
Hızlı cidersen tozu yok."

Birincisi yedili, ikincisi sekizli hece ölçüsüyle yer alan ve bol uyaklarla bezenen bu sanatlı Kosova bilmece örneklerinden sonra bildirimizin ikinci bölümünü oluşturan tekerlemelerimize geçelim.

TEKERLEMELER

Bir kısım yazarlara göre tekerleme, çocukların daha çabuk ve daha güzel konuşmalarına yardımcı olan bir edebi türdür. Çok eskilerde mutlaka bir yaratıcıları olan bu ürünlerin zamanla anonimleştiği bir gerçektir. Tekerlemelerde çoğu kez bir bütünlük olmadığı gibi bunlarda aşırı bir mantık ve mana aramak da boşunadır. Tekerlemelerde yer alan bir kısım sözlerin çoğu zaman sırf kafiyeye gereği yerleştirilen sesler, sözler olabildiği görülür. Tüm bu özelliklerine rağmen çocuklar arasında hoşça vakit geçirici ve eğitici yanlarıyla günümüze kadar ulaşan bu ürünler üzerinde nedense fazla durulmamış, bu nedenle bunların çoğu, zaman içinde unutulup gitmiştir. Sayıları fazla olmasa da bir kısım araştırmacıların bunları saptayıp yazıya geçirmesi edebiyatımız açısından yine de kârdır.

Kıbrıs'ta, çocuklar arasında bilmece kadar sevilen

ve kullanılan tekerleme örneklerinin önemli bir bölümüne çeşitli kız ve oğlan oyunları arasında rastlamak olasıdır. Bu konuda daha fazla bilgi için 1979 yılında tarafımızdan kaleme alınan "Kıbrıs Çocuk Oyunları" adlı yapıta bakılabilir.

Oyunu Başlatma Tekerlemeleri

Çocuk oyunlarında da oyunu başlatmanın bir yolu yöntemi vardır. Oyun hop diye başlatılmaz. Sizlere burada vereceğimiz örneklerin ilk iki tanesi Kerkük ve yöresiyle ilgilidir.

a) "Pam, pim, pos" veya "Pam, pılım, pos"

b) "Ene, pene, lüp, pene
verdi, Ehmed, sıkh, sene
En, pen, puf"

Kıbrıs'tan seçilen örnekler şunlar:

a) "Kum pan yoz ede pas
Side side pas."

b) "İnnig minnig tatarinnig
İsdavroza urum gızı
İncesinden daha güzeli kimdir?"

c) "Portakalı soydum
Başucuma goydum
Ben bir yalançı oldum."

Çocukların bu tekerlemeleri genellikle beste ile ve hecelere basa basa söyledikleri saptanmıştır. Son hece kimde biterse oyunu onun başlatması koşuldur.

Çocukların birilerini kızdırmak amacıyla söyledikleri bir kısım tekerlemeler de vardır. Bu tekerlemelerin çoğunun isimlerle ilgili oldukları görülür.

Kıbrıs'tan örnekler:

a) Emine Emine
Köpeg s...şdı öñüne
Aldı godu cebine
Götürdü annesine.

b) Musdafa Mısdığ
Arabaya kısıdığ

Uş mum yağdıg
Seyirine bağdıg

(Son dize Yorgancıoğlu'ndan "Şeyine baktık" olarak geçer)

Aynı bilmecenin değişik bir varyantı şöyledir:

c) Mustafa mistik

Arabaya kıstık

Saçını kestik

Kolo'kas braktık. (O. Yorgancıoğlu)

ç) Halil Hamuza

Bindi domuza

Giddi Omodoz'a. (Omodoz Kıbrıs'ta bir köydür.)

d) Osman tırng

Boynuzu girng.

e) Şişgo şişgo badada

Yarım ogga salata

Salatanın yarısı

Şişgonun da garısı.

Şişman çocuklarla alay ederken söylenen bu tekerlemedeki "badada" sözcüğü Rumca'da patates anlamına gelmektedir. "Okka" da halen Kuzey Kıbrıs'ta kullanılmakta olan bir Osmanlı ağırlık ölçüsüdür.

Özelikle eski günlerde kapı kapı gezip dilenmeyi meslek edinen çingene kadınlarını kızdırmak için çocukların hep bir ağızdan söyledikleri tekerleme ilginç.

f) Çingane çig cig

Arkasında bidcig

Bir dilim egmeg

Kapu kapu gezmeg

İsimlerle ilgili bu tür tekerlemelere Kosova ve yöresinde de bolca rastlanmaktadır. Örnek:

a) Emine mori, Emine

Kocan citti düğüne

(veya: cit kocanın evinc)

İçi pite ününe

Balta sapı cütüne.

b) Ramadan Ramadan

Çarıkları samandan

Lok lok eder ayrıni

Bilmes nedir bayrimi.

c) İbrayim ibrik

Çarşıda çibrit

Çibridin yarısı

İbrayimin çel karısı

ç) Şaban.

Çağiri baban

Alasın tüfegi

Vurasın çor çüpeği. (Hafiz)

"Kerkük Çocuk Folkloru" adlı yapıtın 33. ve 34. sayfalarında yer alan aşığıdaki tekerlemelere bir göz atalım.

Alla (h) bir yağış ola

Kare aba yaş ola

Paşa oğlu ge'çende

Kundurası yağ ola.

*

Hey çemçele çemçele

Çemçelem yağış ister

Hüseyn'i yağlamağa

Beşiği bağlamağa

Verene alla(h) versin

Vermeyene de versin

Oğlu küreken dursun. (damat)

Kızı helhele versin

Ver allahım ver

Yağmurunnan sel

Koç koyun kurban

Köbekli harman.

Bu tekerlemenin dizeleri ile Tanrıya yakaran Kerkük ve yöresi Türk çocuğu ile Kıbrıslı Türk çocuğunun bol yağmur yakarışı birbirine çok benzer.

Kıbrıs'tan saptadığımız örnek şöyledir:

Ver Allahım ver

Bir hızlı yağmur

Tarlada çamur

Teknede hamur
Bir olugdan yağ
Bir olugdan bal.

Yağmur henüz çiselerken söylenen bu tekerlemedeki yakarıyla Türk çocuğu Allahından bol yağmur, bereketli ürün dilemektedir.

İran Türk Halk Edebiyatı ürününü olan aşağıdaki örneğe bir bakalım.

Hecele hecele bıkhava
Atlandım gettim ava
Avda bılamae yedim
Millamda ağaç yedim
Millam yoğurt getirdi
Pisik burnun batırdı
Pisik burnuv kesilsin
Kanaraya asılsın
Kanaranın kiligi
Odu kakam belinde
Kakam Hille yolunda
Hille yolu serbeser
İçinde ahu gezer
Ahuların balası
Meni gördü kıklede
Ocağa zırıkladı
Ocağtan yummağ çıkıktı
Yummağı verdim şata (nehir, ırmak)
Şat mene köpük verdi
Köpüğü verdim kuşa
Kuş mene kanat verdi
Kanatlandım uçmağa
Hec kap(1)sın açmağa
Hec kap(1)sında bir khatım
Mchemmedi beliri (salliyor)
Elini khinnalırı (kınalıyor)
Gözünü sürmeliri (sürmeliyor)

Kerkük yöresinden derlenen bu tekerleme incelendiği zaman şimdi sizlere Kıbrıs'tan vereceğimiz örneklerle arasındaki yakınlığı görmemek olası değildir.

a) Tahda tahlada ben var
Uzun uzun çam var
Gak öküze yem ver
Ben veremem sen ver

Abam abama küsdü
Şişe elini kesdi
Amcam yoğurd getirdi
Kedi burnunu batırdı
Kedinin burnunu kesdiler
Minareye asdılar
Minarenin kilidi
Ağşam gelen kimidi
Amcamın oğlu Musacığ
Eli golu kısacığ
Çek ayacığından topaleciğ

b) Üşüdüm anam üşüdüm
Daldan elma düşürdüm
Elmacımı aldılar
Beni yola saldılar
Yolda bir arı buldum
Arıyı guşa verdim
Guş bana ganad verdi
Ganadlandım uşmağa
Cenned kapusunu aşmağa
Bir vurdum açılmadı
Bir daha vurdum açıldı.

Kıbrıs'tan verilen örnek tekerlemelerin her ikisinin de Irak'tan verileninde içinde yer alması son derece ilginç. Sadece Irak'tan verilen örnekte bir kısım nesnelere az farklılık arz etmekte.

Çocuk tekerlemelerini burada noktalararak Kerkük, Kıbrıs ve Kosova'dan ele alacağımız bir kısım masal tekerlemelerine geçelim. Masal tekerlemeleri burada örnekler vereceğimiz ülkelerde olduğu gibi Türk dünyasının öteki ülkelerinde de mutlaka yer almaktadır. Masalların vazgeçilmez öğelerini oluşturan bu tip tekerlemelerin masala bir giriş niteliği taşıdığı ve dinleyenlerin ilgisini çektiği görülür. Kafiye ve vezinli olan bu tür tekerlemeler dinleyicilerin kulağına hoş gelip masal anlatanının çevresinde toplanmalarına yardımcı olur. Onları masala isindirir. Bu tekerlemelerin dizeleri arasında söylenecek masalın bir realite değil, hayal ürünü olduğu, yalan olduğu da çoğu kez peşinen açıklanmaktadır.

Kerkük yöresinden örnekler:

1) "Varydi, yokhuudu

Yalan gerçekten çokhuydu.”

2) “Matal matal mat atar

Bir kişi khurma satar
Khurma geti men yim
Bakhakh kim borca batar.”

3) “Matal matal matine

Şeytan mindi atına
Kuyruğunu (veya kamçısını) dolantırdı, dolantırdı
Çaldı Yaşarın g. tüne.”

(Son dize çocukları güldürme amacına yöneliktir.)

Kerkük ve yöresinde de usta masalcıların giriş tekerlemeleri daima daha uzun olmaktadır. Bir örnek:

4) “Bir varydı, bir yokhuydu

Yalan gerçekten çokhuydu
Yalanı koydular çuvala
Dayadılar duvara
Gerçeği koydular kavluğa
Astılar kazuğa
Aman aman içinde
Gerbil saman içinde
Deve berberliğ eder
Eski hamam içinde
Hamamcının taşı yokh
Peştemalin ortası yokh
Birreye vurdular palanı
Ottuski yerden çektiler kolanı
Dedi: aşk ossun (veya efferim)
Ne’ce uygurdu bu yalanı.” (Saatçi)

Masala giriş tekerlemelerinin kimilerinin çok kısa olduğunu yukarıda Kerkükten verdiğimiz örnekte de belirtmiştik. Durum Kıbrıs masallarında da aynıdır.

Kıbrıs’tan örnekler:

a) “Bir varıdı, bir yoğudu

İllallahdan kimse yoğudu.” (Yorgancıoğlu-S. 171)

b) “Bir varmış, bir yoğumuz

İllallahdan başga kimse yoğumuş.” (Yorgancıoğlu S. 171)

c) “Bir varmış, bir yoğmuş

İnnallahdan hiç kimsecikler yoğumuş” (Saracoğlu S. 85)

Daha uzunca olan giriş tekerlemelerine birkaç örnek:

ç) “Evvel zaman içinde

Galbur saman içinde
Cinner cirit oynarken
Esgi hamam içinde
Bir varmış, bir yoğumuş...” (Yorgancıoğlu S. 168)

d) “Evvel zaman içinde

Galbur saman içinde
Döveler lingiri oynarmış
Esgi hamam içinde
Var varanın, sür sürenin
Yeyeceği zobbadır divanenin
Bir varmış, bir yoğumuz
Allahın gulları çoğumuş
İllallahdan varmış....” (İslamoğlu - Kıbrıs Türk Folkloru S. 53)

Örnek olarak vereceğimiz Kıbrıs masal tekerlemelerinin sonucusu ve en uzununu Sayın Sakaoğlu’nun 1983 yılında yayımladığı “Kıbrıs Türk Masalları” adlı yapıtından seçilmiştir. Şöyledir:

Evvel zaman içinde

Kalbur saman içinde

Devcler lingiri oynar

Eski hamam içinde

Hamamcının taşı yok

Kulahcının baltası yok

Tazılar ava gider

Boynunda haltası yok

Kocakarılar hamama gider

Koltuğunda bohçası yok

Biz bizidik

Bir tahtaya dizildik

Tahta bizi almadı

Adalara salmadı

Adaların keklığı

Tingir mingir öttüğü

Vardık gittik Ali Canbaz’a

Bize bir at verdi “dorudur” diye

Arkasına geçtik, baktık karıdır diye,
 Bize bir tekme vurdu "geri dur" diye.
 Ayasofya'nın minarelerini kırdık
 Belimize soktuk borudur diye,
 Güllerini cebimize doldurduk "darıdır" diye.
 Zaman da zaman, semerde kolan,
 Bende torbalar dolusu yalan.
 Dolabı açtım koptu patırtı,
 Yoğurt yüzüme saçıldı,
 Aklım sıçradı, kaçırdı.
 Var varanın, sür sürenin
 Baykuşu çok olmuş eski viranenin,
 Destursuz bağa girenin
 Yiyeceği dayağa bak.
 Karıncaya vurduk planı,
 Yedi yerden aldık kolanı,
 Biz de söyleyelim bu yalanı,
 Dinlesin hep arkadaşlar bu yalanı.

Kıbrıs masal tekerlemelerinin en uzun olan bu tekerlemenin ender görüldüğü, normal bir tekerlemenin yedi, sekiz satırlık olduğu görülür. Hatta çoğu zaman birkaç dizelik bir tekerlemeden sonra masalın anlatımına başlandığı da yukarıda verdiğimiz çeşitli örneklerde görmek olasıdır. Son derece uzun ve güzel olan bu son tekerlemenin maalesef dili değiştirilmiş, Kıbrıs ağız özellikleri tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Kosova'dan Masal Tekermeleri

Kosova ve yöresinden saptadığımız masal tekerlemeleri de oldukça fazla ve de uzun olduklarından biz burada ancak birkaç örnekle yetinmek istiyoruz.

- 1) Tekerledim, yumak buldum
 Ben yumagi dadiya verdim
 Dadi bana kanat verdi
 Ben kanadi cüke verdim
 Cük bana yağmur verdi
 Ben yağmuri yere verdim
 Yer bana ot verdi
 Ben oti koyina verdim
 Koyin bana kuzi verdi
 Ben kuziyi bege verdim
 Beg bana katır verdi
 Bindim katır bel'ine
 Cittum dayim evine

Dayım evi asmali
 Şindiçi kızlar basmali. (Hafız)

Prizren yöresinden derlenen ve masal tekerlemesi olarak söylenen bu dizelerin benzerlerinin Kıbrıs ve Kerkük Türk Edebiyatlarından çocukların söylediği tekerlemeler olarak saptandığı görülür. Kıbrıs çocuk tekerlemesinde:

"Yolda bir arı buldum"

Arıyı guşa verdim" v.s. diye sürüp giden dizelere mukabil Kerkük'te:

"Ocağtan yummağ çıktı"

Yummağı ver'dim şata" v.s. olarak yer alırken

Yugoslavya Türk Edebiyatında da bulunan yine yumaktır. Yumak dadiya verilir ve mukabilinde de kanat alınır.

Kısacası bu kadar geniş bir coğrafya üzerinde serpiyen Türk toplumlarının edebiyatlarında yer alan ortak motiflerin çokluğu ortadadır ve kültür beraberliğimizin açık kanıtlarıdır.

Kosova'dan vereceğimiz ikinci örnek şöyledir:

- 2) "Az içen, uz içen
 Evvel zaman içen
 Kaubur saman içen
 Az içen, uz içen
 Deve pislığı uz içen
 Kara tauk çümrci (Kömürcü)
 Karga berber içen
 Tauk satçı içen
 Eşek tuzci içen
 Karaman koyuni
 Sora çıkar oyunu
 Ninem eşikte içen
 Babam beşikte içen
 Babam düştü beşikten
 Ben hoplastım eşikten." (N. Hafız)

Kosova Türk Halk Edebiyatı ürünleri arasında yer alan bu masal tekerlemesindeki motiflerin de gerek Kerkük ve yöresinden, gerekse Kıbrıs'tan derlenenlerle ne çok ortak yanları olduğu aşikardır.

Masalların girişinde söylenen tekerlemelerin yanında masal aralarında da yer alan ve çoğu kez uzun zaman

geçtiğini, ya da uzun yollar aşıldığını ifade eden kimi dizelere hem Kerkük, hem de Kıbrıs'ta rastlamak olasıdır.

Kerkük'ten bir örnek:

"Derelerden sel kimin
Teppelerden yel kimin."

Kıbrıs'tan bir örnek:

"Az giddi, uz giddi
Dere, tepe düz giddi
Altı ay bir yol giddi..."

Masalların aralarında yer alan bu tekerlemelerden başka masal bitişleri de genellikle uyumlu sözlerden oluşur. Kıbrıs'ta masallar çoğu zaman: "Onnar erdi muradına, Biz çıkalım kerevedine" diye biterken bazan da masalciya elma verildiği dikkati çeker. Verilen bu elmaların birden çok olduğu, dinleyenlere de dağıtıldığı hem bizde hem de Kerkük masallarında görülebilir.

Bu son derece kısıtlı zaman içerisinde sizlere sunmaya çalıştığımız örneklerle Kerkük, Kıbrıs ve Kosova Türk Halk Edebiyatlarında yer alan bir kısım ortak değerlerimizi gözler önüne sermeye gayret ettik. Yararlı olabilmişsek mutluyuz.

Mahmut İslamoğlu

Kaynak Yapıtlar

- 1) Erdoğan Saracoğlu, "Kıbrıs Ağzı", 1992.
- 2) Mahmut İslamoğlu, "Kıbrıs Türk Folkloru", 1969
- 3) Mahmut İslamoğlu, "Kıbrıs Çocuk Oyunları", 1979
- 4) Mustafa Gökçeoğlu, "Tezler ve Sözler", 1985
- 5) Prof. Dr. Nimetullah Hafız, "Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri", 1985
- 6) Oğuz Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Türk Folkloru", 1980
- 7) Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, "Kıbrıs Türk Masalları", 1983
- 8) Suphi Saatçi, "Kerkük Çocuk Folkloru", 1984

Kaynak Kişiler

- 1) Emine Şevki, yaş:85, ev hanımı
27, Abdi Çavuş Sokağı, Lefkoşa
- 2) Feriha S. Özarda, yaş:62, ev hanımı
25, Yazıcızade Sokağı, Girne
- 3) Gonçe Yaşar, yaş:43, öğretmen
Ozanköy-Girne
- 4) Sevilay Barutçu, yaş:56, emekli memur
39, Girne Caddesi, Lefkoşa.

Masal tekerlemeleri burada örnekler vereceğimiz ülkelerde olduğu gibi Türk dünyasının öteki ülkelerinde de mutlaka yer almaktadır. Masalların vazgeçilmez öğelerini oluşturan bu tip tekerlemelerin masala bir giriş niteliği taşıdığı ve dinleyenlerin ilgisini çektiği görülür. Kafiye ve vezinli olan bu tür tekerlemeler dinleyicilerin kulağına hoş gelip masal anlatanın çevresinde toplanmalarına yardımcı olur. Onları masala ısındırır. Bu tekerlemelerin dizeleri arasında söylenecek masalın bir realite değil, hayal ürünü olduğu, yalan olduğu da çoğu kez peşinen açıklanmaktadır.

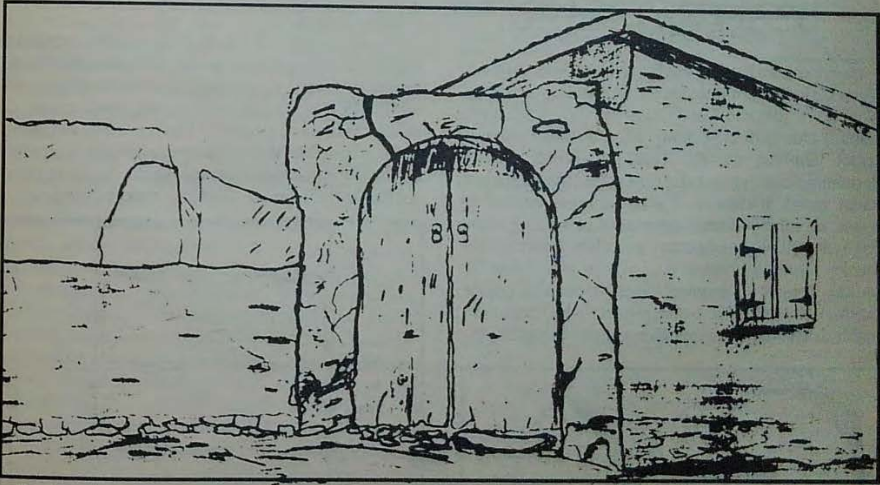
Alan Araştirması...Alan Araştirması...Alan Araştirması...Alan Araştirması...Alan Araştirması...

ESKİ SÜTLÜCE EVLERİ

Eskiden Sütlüce'de (eski adı İpsillat) yaşayan her insanın kendine ait arsası vardı. Ev yapmak isteyenler ustaya gidip mali durumuna göre evini yaptırırdı. Eski ustalar (yapıcı) daha çok yeni evlenecek olanlara, evleri bir kaza sonucu yıkılanlara, evleri eski olanlara ve ek oda isteyenlere işlerlerdi.

Araştıran - Çizimler: Rifat ŞİK

Evler Sütlüce'de ustalar tarafından yapılırdı, yeni bir ev yapımında kullanılan malzemeler toprak, saman, taş, mermer ve kargatuzu taşıydı. Kargatuzu taşından alçı yapılırdı.

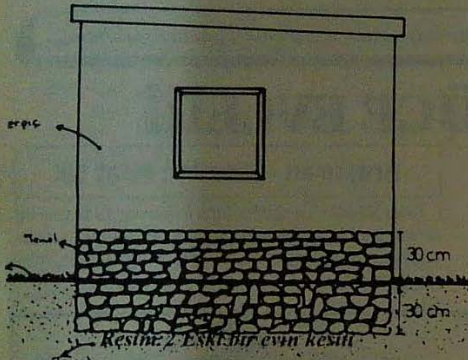
Resim :1

Bu eski Sütlüce evi Cemaliye Bayaz'a aittir. Günümüzde çok eski ve yıkık olduğu için kullanılmıyordur.

Sütlüce'de yazın öğlenleri en çok sıcaklık olduğu vakitti. Fakat kuzeyden esen rüzgarlar yazları evlerin serin olmasını sağlardı. Güney rüzgarları özellikle yaz aylarında Sütlüce evlerine sinek getirirdi.

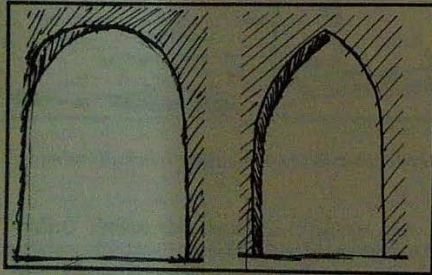
Çünkü, köy halkı hayvanlarını güneye bakan avlularda besliyorlardı.

Alçı odunlarla dövülerek elde edilirdi. Özellikle Meserya toprağı çok sağlamdı. Çünkü killi topraktır. Ustalar; "evin temeli su görmese 200 sene dayanır" derlerdi. Bu yüzden ustalar tavan kenarlarına mermer koyarlardı. Mermer, yağımur suyununun temele geçmesini önlerdi.

Resim 2: Eski bir evin kesiti

Bu eve yapımı başlangıcında öncelikle temel yapılırdı. Temelde kullanılan malzemeler, toprak, saman ve taştı. Toprak ve samanın karıştırılması ile çamur (çamurlu saman) elde edilirdi. Çamur, taşın arasına sürülerek temel yapılmış olurdu. Toprağın altından 30cm derinliğine kadar ve toprağın üzerinden itibaren 30cm'e kadar temel dökülürdü. Fakat, toprağın üzerindeki temel, ev sahibinin mali durumuna ve kendi gücüne bağlıydı. Çünkü, malzemeyi ev sahibi bulurdu. Bu yüzden toprak üzerindeki bazı evlerin temeli 4cm'de olurdu. Toprak ile samanın karıştırılmasından çamur (kerpiç) elde edilerek, evin duvarları bu çamurdan yapılırdı. Evin duvarları ayrıca beyaz alçı ile kaplanırdı.

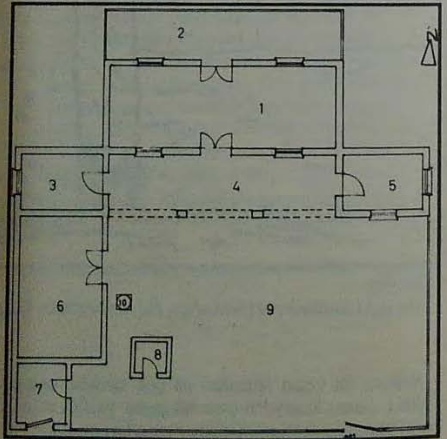
Resim 3

Evlerin güney kısmına kemer konurdu. Kemerler sarı taştan yapılırdı. Kemerlerin hemen arkasında

veranda bulunurdu. İki çeşit kemer vardı. Bazı evlerde ters "U" şeklinde, bazı evlerde ise noktalı kemer bulunurdu. Bunun sebebi ise ustaların sahip oldukları kemerin kalıbından kaynaklanmasındır. Kemerler arasında ise ay ve yıldız vardı. Ay-yıldız bir Türk evi olduğu anlaşılabilir diye konurdu.

En sonunda ise evin çatısı (dam) yapılırdı. Duvarın (kerpiç duvarın) üzerine mertekler konur, onun üzerine ise kamaşlar bağlanırdı. Bu işlemler bittikten sonra samanlı çamur ile evin çatısı 4cm kalınlıkla örtülürdü. Daha sonra 1cm kalınlığında yeniden samanlı çamur sürülürdü. Amaç çatıyı kapatırdı ve ileriki zamanlarda çatlamayı önlerdi. Bir ev yapılırken ne kadar çok çamurun içine saman konursa o kadar çatlama olmazdı.

Ev yapılmadan önce kamaşların üzerine mendiller bağlanırdı. Evin çatısı kapandığı gün yani ev bittiğinde mendiller ustaya ve çalışanlara verilirdi. Çünkü, bu mendilleri usta ve çalışanlar iyi bir yerde saklar ve baktıkları zaman o günleri ve kimin evine ait olduğunu anımsarlardı. Mendiller ipekten yapılmış idi. Kenarları ise elle işlenmiş süslemeler ile doluydu. Bu mendillerin her biri kırmızı, beyaz, yeşil v.b. renklere sahip idi.

Resim 4

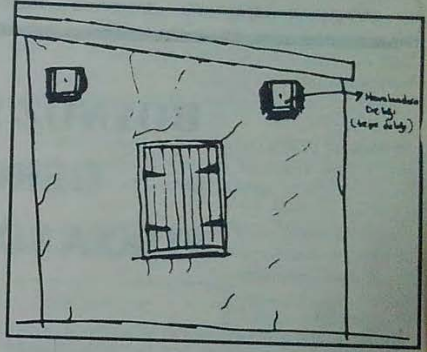
1- Yatak ve oturma odası 2- Bahçe 3- Banyo (hamam) ve çamaşır yıkama odası 4- Sündürme (veranda) 5-

Mutfak (ateş evi) 6- Saman ahır 7- Hayvan arabası yeri 8- Tuvalet (hela) 9- Avlu 10- Fırın 11- Giriş kapısı.

Eski Sütlüce evlerinin giriş kapıları güneye bakardı. Yatak ve oturma odası büyük ve genişti. Bu oda karşılıklı kapı ve pencerelere sahip olduğu için yazları serin olurdu. Yatak ve oturma odasının arka kapısı bahçeye açılırdı. Burası evin arkası olurdu (kuzey).

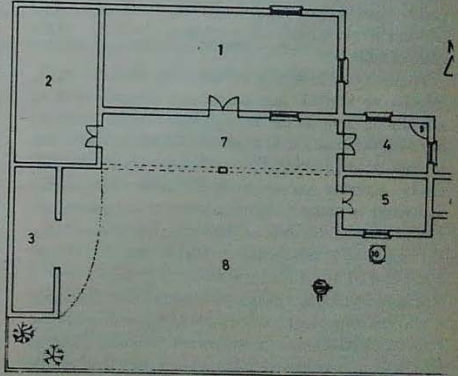
Bahçedeneler vardı neler, meyve ağaçları, domatesler, kabaklar ve üzüm ağaçları... Bahçenin evin arkasında olmasının sebebi ise; ön avluda hayvan beslediği içindir. Yatak ve oturma odasının önünde ise sündürme (veranda) vardı. Burası ise, kışları güneşlenmek için güzel bir oturma ve dinlenme yeriydi. Bununla birlikte, kadınların da pek çok işler yaptığı yerd. Örneğin, tığ işleri, hamur işleri gibi işlerini burada yaparlardı. Sündürmenin sol tarafında ise banyo (hamam) ve çamaşır yıkama odası vardı. Sağında ise mutfak vardı.

Eskiden mutfaka ateş evi derleri. Saman ahırının içine de saman konurdu. Saman ahırının çatısı üzerinde delik vardı. Çünkü, samanları kapıdan koymak zor olduğu için, çatıdan dökerlerdi. Saman ahırının yanında hayvan arabası koyma yeri vardı. Avlunun içinde ise bir tuvalet ve bir de fırın bulunurdu. Evin avlusu, her bir tuvalet ve bir de fırın bulunurdu. Evin avlusu, her bir tuvalet ve bir de fırın bulunurdu. Evin avlusu, her bir tuvalet ve bir de fırın bulunurdu. Çünkü ev sahipleri hayvanlarını daima gözleri önünde olmasını istemelerinden dolayıdır. Bunun sebebi ise, hayvanların gebe olduğu günlerde, herhangi bir kazaya karşı ve hırsızlara fırsat vermemek için avlular daima önde olurdu. Bununla birlikte, ev sahipleri giriş ve çıkışlarını yapmak için avluyu kullanarak sokağa çıkarlardı. Ev sahipleri sokağa çıkacaklarında kapı ve pencereleri sıkı sıkı kaparlardı. Bu yüzden de içerisinin havalanması için havalandırma delikleri yapılırdı. Eskiden havalandırma deliklerine "tepedeliği" derlerdi.

Resim 5

Ev sahipleri yazları ya avluda veya çatıda yatardı. Çünkü dışarı yaz aylarında serin olurdu. Hem de yıldızları yatarak seyretmek güzel ve insana huzur verirdi.

Resim: 6 Halil İbrahim'in evi.

Kaynak kişi: Hasan Kavaz

12.12.1940

Yeri : Sütlüce

İşi : Muhtar

Eski işi : Yapıcı

1- Yatak ve oturma odası 2- Saman ahır 3- Tavuk evi
4- Mutfak 5- Çamaşır evi 6- Hamam (banyo) 7-
Sünderme (veranda) 8- Avlu 9- Ocaklık 10- Fırın 11-
Kuyu 12- Geniş kapısı.

BOYNUZ'LU YILAN... GERÇEK Mİ YOKSA SÖYLENTİ Mİ?

Bu yazı Kıbrıs'ta ve Ortadoğu'da yılan kültürüyle ilgili geniş bir araştırmamızın çok kısa bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili pek çok detay ya verilmiş ya da çok özet bir şekilde takdim edilmiştir.

Bilindiği gibi özellikle kırsal kesimlerde yaygın olan çeşitli söylentilere göre Kıbrıs'ta tek boynuzlu bir yılan türünün geçmişte varolduğu ve bu yılanların boynuzlarının çeşitli hastalıkların tedavilerinde kullanıldığı ve bazı büyülerin çözülmesinde yardımcı olabildiği iddia edilmektedir.

Yılanlar çeşitli dönem ve ülkelerde bereket, sağlık, bilgelik ve kötülük gibi kavramları simgelemişler ve kutsallık kazanmışlardır. Konuyla ilgili olarak araştırmaya başladığım zaman Kıbrıs'ta sözü edilen tek boynuzlu yılan türünün de aslı geçmişe dayanan ve halk mitolojisinde yer etmiş, gerçekte var olmayan bir yılan olabileceğini varsaymış ve araştırmalarımı o yönde derinleştirmiştim. Özellikle Roma dönemine ait yılan kültürlerinde resmedilen iki veya üç boynuzlu yılanlar bu varsayımı kuvvetlendiriyordu. (Ş e k i l 2 - 3) Ancak ilerleyen araştırmalarım sırasında Kıbrıs'ta yaşadığı (en azından geçmişte) iddia edilen tek boynuzlu yılanların bir mitoloji kalıntısı olmayıp gerçekten varolabileceğine dair, halk ağzındaki söylentiler dışında, bazı deliller elde ettim.

Bunlardan en sağlam orijinalinin bir sureti İngiliz Folklor Cemiyeti arşivinde bulunan ve bir özeti adı geçen örgüt tarafından yayınlanan Larnaka Kaza Mahkemesi'nde görülen 141 sayılı 1899 tarihli davanın tutanağıdır. Davayı özetlersek, olay Dohni köyünde Vassili Papakyriaco tarafından öldürülen tek boynuzlu bir yılanın başından

Ahmet ERDENGİZ

sökülen

veyılan sokmalarında panzehir ve iktidarsızlığı gidermede ilaç olarak kullanılan yılan boynuzunun yine aynı köyden Rafail ve Haralambi tarafından kaybedilmesidir.

Yılanlar çeşitli dönem ve ülkelerde bereket, sağlık, bilgelik ve kötülük gibi kavramları simgelemişler ve kutsallık kazanmışlardır. Konuyla ilgili olarak araştırmaya başladığım zaman Kıbrıs'ta sözü edilen tek boynuzlu yılan türünün de aslı geçmişe dayanan ve halk mitolojisinde yer etmiş, gerçekte var olmayan bir yılan olabileceğini varsaymış ve araştırmalarımı o yönde derinleştirmiştim. Özellikle Roma dönemine ait yılan kültürlerinde resmedilen iki veya üç boynuzlu yılanlar bu varsayımı kuvvetlendiriyordu.

Dava 27 Ekim 1899 tarihinde, Larnaka Kaza Mahkemesi'nde hakim T. W. Haycraft nezaretinde görülmüştür. Mahkeme tutanağına göre Vassili Papakyriaco boynuzu nasıl bulduğunu şöyle anlatmıştır:

...Tarlandaki çalılırları temizliyordum. Nikola isimli bir çocuk gelerek katırımı çözmeye gittiğinde çok büyük bir yılanla karşılaştığını söyledi ve beni yılanın çöreklenmiş

olarak yatmakta olduğu çukura götürdü. Elimdeki balta ile yılanı öldürdüm. Yılanın kafası ve bir karış kadar gövdesi vücudundan kopmuştu. Bu parça hareket ettiğinde sağ gözünün üst kısmında olan bu boynuz da dikleşiyordu; hareket etmediğinde bu boynuz da yatıyordu. Yılanın kafasını balta ile bastırdım ve boynuzu söküp çıkardım..."

Tutanakta boynuz olarak geçen bu organ hakkında Vassili şu bilgileri veriyordu:

"... Küçük bir boynuzdu. Ucunda siyah bir nokta vardı ve ucuna doğru sivrileşiyordu. Söktüğüm zaman ucunda küçük bir parça vardı, adeta bir kaşığa benziyordu. Bu kısım daha sonra kuruyup düştü. Yaklaşık 3/4 inç uzunluğunda ve içi boştu."

Vassili'nin mahkemeye boynuzun büyüklüğü ve kalınlığı hakkında verdiği bilgiye dayanarak mahkemeye boynuzun boyutları hakkında bilgi verebilmesi için çizilen şekil aşağıda orijinal büyüklüğünde verilmektedir. (Şekil 1)

Boynuzun insanlar üzerindeki tesiri ve özellikle iktidarsızlık gidermedeki başarısı çok geçmeden civar köylerde bile duyulmuştur. Nitekim çok geçmeden Psevmatismeno köyünden Michaili Hajji Dimitri'nin de oğlunun başına aynı şey gelmiş ve boynuz sayesinde iyileşmiştir. Vassili çok geçmeden Maroni köyünden bir çifti de mutluluğa kavuşturur.

Diğer tanıklar ve bu arada boynuzu kaybeden Rafail ve Haralambi de boynuzun bir "kibritle çözü" büyüklüğünde ve kalınlığında olduğunu ifade etmişlerdir.

Tutanaklara göre boynuz ilk kerametini Vassili'nin ineğinin hayatını kurtararak göstermiştir. Yılan tarafından otarken sokulan ineğin yüzü şişince ve hayatından ümit kesilince Vassili'nin aklına boynuzu suya koymak ve bu su ile ineğin yüzünü yıkamak gelir. (Vassili'ye göre bu fikir kendisine o anda Tanrı tarafından ilham edilmiştir) Gerçekten de yüzü bu suyla yıkanan inek kurtulur.

İkinci keramet de Kostandinos Hajji Michail'in eşeği ile ilgilidir. Aynı şekilde bir yılan tarafından sokulan hayvan boynuzun batırıldığı su sayesinde kurtulur. Hajji Michail'in yemimli olarak verdiği şahadete göre olay şöyle cereyan etmiştir:

"... Eşeğimi sokan büyük ve yaşlı bir güflü yılanı idi.

Eşeğimi çenesinden soktu. Acı içerisindeki hayvan bilincisizce kendi etrafında dönüyordu. Yüzü ve boynu şişmişti. Vassili yılan boynuzunu bir maşrappa suya koydu, sonra bu suyu eşeğe içirdi. Bu olay akşam üzeri olmuştu; eşeğim sabaha iyi oldu."

Mahkeme huzurunda anlatılan üçüncü keramet bir insanla ilgilidir. Vassili'nin bu olayla ilgili olarak mahkemeye verdiği şahadet oldukça ilginçtir:

"... Bu olaydan bir müddet sonra Kostandi Michaili Bishkli evlendi. Kardeşim Kostandi de onun gumbarosu oldu. (Arş. notu: Kıbrıs Rumcasına giren gumbaro kelimesinin kökeni İtalyanca compare-okunuşu kompare* olup anlamı bir tören sonrasında veya kilisenin kutsaması ile kardeş ilan edilen şahıslardan her biri demektir.) Kardeşimin anlatığına göre evlilik olmuş ancak damadın bağlı olması (iktidarsızlığı) nedeniyle zıfıflanmıştır."

Vassili'nin kardeşi ve Kostandi Bishkli'nin gumbarosu Kostandi Papa Kyriaco yemin altında olayın devamını mahkemeye şöyle anlatacaktır:

"... Düğün pazar günü oldu. Pazartesi damadı ziyarete gittim. Bana gerdek gecesi bir şey yapmadığını anlattı. Aklıma Vassili ve yılan boynuzu geldi, ona gittim. Boynuzu bir maşrappa suda yıkayıp suyu bana verdim. Suyu damada verdim. Salı sabahı gelinle damadı ziyarete gittiğimde damad "çözülmediğini" ve her şeyin yolunda olduğunu söyledi; ancak suyu içti mi yoksa başka bir şekilde mi kullandığını bilemiyorum."

Boynuzun insanlar üzerindeki tesiri ve özellikle iktidarsızlık gidermedeki başarısı çok geçmeden civar köylerde bile duyulmuştur. Nitekim çok geçmeden Psevmatismeno köyünden Michaili Hajji Dimitri'nin de oğlunun başına aynı şey gelmiş ve boynuz sayesinde

iyilemişti. Vassili çok geçmeden Maroni köyünden bir çiftli de mutluluğa kavuşturur.

Davanın diğer detayları konumuzun dışında olmasına rağmen bu meşhur boynuzun son kez yeni evlenen ve iktidarsızlıktan muzdarip Dolui Köyü öğretmeni Artemis Alamides'e verilmek üzere gumbarosu ve köy muhtarı Haralambo Hajji Rafail'e emanet edildiğini ve Alamides'in eşi tarafından kaybedildiğini burada kısaca belirtmekte yarar vardır.

Yukarıda mealen verilen tutanak özetlerinden de anlaşıldığı gibi olay şahitlerce de teyid edilmiş gerçek bir vakadır ve Kıbrıs'ta en azından 19. asır sonlarına kadar nadiren de olsa tek boynuzlu bir yılan türünün yaşadığını ve bu yılanla ilgili söylentilerin bir hayal mahsulü olmadığını açıkça göstermektedir.

HAŞİYE

Yukarıdaki ilginç olayı anlatan yazıyı tamamladıktan sonra tek boynuzlu yılan türü ile ilgili olarak yaptığımız iki saptamayı okuyucunun dikkatine getirmekte yarar gördüğümüzden bu haşiyenin yazıya eklenmesi iktiza etti.

Bunlardan ilki tek boynuzlu yılan türünün çok eski dönemlerde bile Orta Doğu'da bilinmesi ile ilgili bir kayıttır. Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahid bölümünün Tekvin kitabında yılan için kullanılan İbranice jenerik terim "nakash" dir. Fakat yılanlar türlerine göre değişik isimler almaktadırlar. Örneğin zehirli yılanlar için "tsepha" ve "tsiphohni", avlarını sokmadan sadece kemiklerini kırarak yutan büyük ancak zehirsiz yılanlar için "tannin" vetek boynuzlu yılanlar için de "shephiphon" terimini kullanmaktadır. Tekvin kitabının 49. babının 17. ayetinde Dan Kabilesi "... yol kenarında yatıp İsrail'i sokmaya çalışan tek boynuzlu yılan (shephiphon)..." benzetilmektedir.

yutan büyük ancak zehirsiz yılanlar için "tannin" ve tek boynuzlu yılanlar için de "shephiphon" terimini kullanmaktadır. Tekvin kitabının 49. babının 17. ayetinde Dan Kabilesi "... yol kenarında yatıp İsrail'i sokmaya çalışan tek boynuzlu yılan (shephiphon)..." benzetilmektedir.

"...Tarlamdaki çaluları temizliyordum. Nikola isimli bir çocuk gelerek katırını çözmeye gittiğinde çok büyük bir yılanla karşılaşmıştım. Söyledi ve beni yılanın çöreklenmiş olarak yalmakta olduğu çukura götürdü. Elimdeki balta ile yılanı öldürdüm. Yılanın kafası ve bir karış kadar gövdesi vücudundan kopmuştu. Bu parça hareket ettiğinde sağ gözünün üst kısmında olan bu boynuz da dikleşiyordu; hareket etmediğinde bu boynuz da yatıyordu. Yılanın kafasını balta ile bastırıp ve boynuzunu söküüp çıkardım..."

İkinci saptama ise bir süreli aşağıda verilen Fenike parasıdır. A. Maurice'in Indian Antiquities (Cilt VI, sayfa 368) isimli kitabında yer alan bu Fenike parasında da sunak karşısında yer alan bir tek boynuzlu yılan görülmektedir. Araştırmacı J. Davis'e göre bu tek

boynuzlu yılan bilgeligi sembolize etmektedir. Kıbrıs'taki Fenike kolonilerinde bu paranın kullanılıp kullanılmadığını saptayamamakla birlikte bazı Kıbrıs kültürlerinde de yılanın, diğer şeylerin yanı sıra, bilgeligi de sembolize ettiğini biliyoruz. Fenike örneğindeki yılanın daha çok sembolik mahiyette olmasına rağmen o dönemin Doğu Akdenizi'nde de tek boynuzlu yılan olayının bilindiğini işaret etmektedir. (Şekil 4)

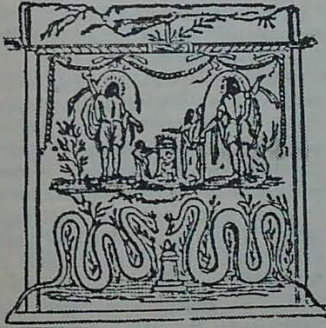
Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahid bölümünün Tekvin kitabında yılan için kullanılan İbranice jenerik terim "nakash" dir. Fakat yılanlar türlerine göre değişik isimler almaktadırlar. Örneğin zehirli yılanlar için "tsepha" ve "tsiphohni", avlarını sokmadan sadece kemiklerini kırarak yutan büyük ancak zehirsiz yılanlar için "tannin" vetek boynuzlu yılanlar için de "shephiphon" terimini kullanmaktadır. Tekvin kitabının 49. babının 17. ayetinde Dan Kabilesi "... yol kenarında yatıp İsrail'i sokmaya çalışan tek boynuzlu yılan (shephiphon)..." benzetilmektedir.

1

2

3

4

Şekiller Ve Açıklamaları

1- Mahkeme kayıtlarında yer alan yılan boynuzunun boyutları hakkında bilgi vermesi için mahkemece çizilen şekil (orijinal büyüklüğünde)

2- Pompeii kalıntılarında bulunan çift boynuzlu yılan figürleri.

3- Roma dönemine ait bir freskte yer alan üç boynuzlu yılan figürleri.

4- Tek boynuzlu yılan. Bilgeliği simgelediğine inanılıyor. (Fenike-Doğu Akdeniz parası)

BİR DERLEME TARİFİ

Daha önceki birkaç yazımda özellikle derlenen oyun müzikleri üzerine çeşitli yanlış yöntemlerden bahsettim. Gerek isimlendirmeler üzerinde, gerekse figür müzik uyumunun önemini vurguladım. Burada bazı karakteristik özelliklerden de bahsettim. Tüm bunları, ülkemizde halen halkbilimi alanında kurumlaşmanın olmamasını ve çeşitli nedenlerle birikimlerin yetersiz olması sonucu, bir akademik kurumlaşmanın olmaması gerçeğini de birlikte işledik.

Yukarıda özetlenen zaafaların giderilmesi yerine, yeni hatalar ardarda eklenmekte, her şey normal gibi kabullenilmektedir. Artık modern derleme ile otantiklik ayırılmamaktadır. Üstelik modern bir düzenleme otantığı temel kaynak olarak almamaktadır. Böylelikle kimi konularda binbir dereden su getirilip otantik ezgileri kabullenmekte zorluklar çıkarılırken, olmayan veya değiştirilen bir olgu hemencecik kabullenilip uygulamaya sokulmaktadır. İşte Dillirga olayı bunun en açık örneğidir.

Geleneksel kültürde yöresel özellikler oldukça önemli bir niteliğe sahiptir. Öyleki yöresel bir kimliğe bürünen özellik, kendi yöresinin önemli olgularını taşıırken diğer yörelerden veya genelden bir takım farklılıkları da bulunmaktadır. Bir yöre ezgisi veya oyun derlenirken mutlaka kendi içinde bir takım bölgesel olgular da olması gerekir. Çünkü zaten kapalı dönemdeki yaşam tarzı ister istemez kendi içinde bir takım şeyler üretir o yörenin yaşamını da yansıtmaktadır. İletişimin zayıf olduğu bu dönemlerde yöresel araştırmalarda ister istemez kaçınılmaz olarak ayrı ayrı özellikler bulunur. Zaten kültür zenginliğine bu yaşamların bir sentezi sonucu varılabilmektedir.

Bu alanda bizde açık olarak iki önemli yanlış eğilim ortaya çıktı. Birincisi günümüz koşulları gözönünde tutulmadan sürekli geçmişin koşulları söylenecek, kaybolan koşullarla birlikte bizim de yok olacağımız, ikincisi ise tam aksi, günümüzde üretilen su veya bu

Özkan YIKICI

şekildeki kimi değerler geçmişe uydurulup, geçmişin kendisini değil, bugünkü isteklere günümüz görüşü çerçevesinde uygun olarak değiştirilmiş şekli öne çıkarmaktadır. Böylelikle iki anlayışta da değişen hareketli olan dinamik, toplumsal yaşamlardan uzaklaşmaktadır.

Bu iki yanlış akımın bir ürünü sayılabilecek ancak özellikle ikinci çizginin yanlış olan Dillirga ezgisi de bunun en iyi örneğidir.

Dillirga ezgisini seksenli yıllarda Gazi Set alıyor ve modern bir anlayış içinde derleyip piyasaya sürüyor. Sadece Dillirga değil örneğin "Lulamu Marula" şarkısını Lefkeli Türkçe sözlerle, "Sindirvasilicamu" ezgisini Feslikan adıyla sunuyor. Ayrıca Beşparmak gibi şarkıları da yeni anlayışla modernize yapıyor. Tabi bu düzenlemeler yapılırken yeni ritimler ve çağdaş aletler ekleniyor. Bu en doğal günümüz müzik anlayışının ürünleri sayılır. Özellikle çoğu yerlerde halk müziği ezgilerinden yola çıkılarak yöresellikten evrensellığe ulaşmak için çabalar çoğu ülkelerde yapılmaktadır. Bir farkla ki, ulaşılan güncel noktanın otantik olduğunu söyleyip yeni gelişmeyi temel, geleneksel kültürün parçası olarak kabullenmezler. Çünkü o dönemde bir elektronik teknolojisi olmadığı için ne ritimler ne de aletler bu düzeyde değildi.

Dillirga ezgisi oldukça önemli bir ezgidir. Söylenişi çok zordur. Nitekim Rumlarda en son derlenen müzik ezgisidir. Söylenişindeki kelime değil de hece sistemini dinleyenlerin söylemeleri bile çok zordur. Nitekim yöre insanı Rumca olarak Lulamu Marulamu veya Riyalya gibi şarkıları rahatça söylerken Dillirgayı söyleniş sistemi nedeniyle söyleyemiyorlar.

Müzikçilerin özellikle Baf yöresinden gelmeleri kendi yörelerinde başta kemaneci olmak üzere müzisyen

nedeniyle bu oyunun çoğu yaşlı kuşak tarafından duyulmadığını da anladım. Özellikle Kazım dayı adında bir oyuncu şarkının Rumcasını duyduğunu ancak bunu Rumların oynadığını hatırladığını, söylenmesi zor olduğu için kendinin bile bunu söyleyemediğini anlatır. Diğer birkaç eski oyuncu ise kendilerinin bunu duymadıklarını eskiden oynamadıklarını söylediler. Ancak örneğin Riyalya, Vraga gibi şarkıları hepsi duydu.

Dillirga Türkçe söylenirken kelimeler dizisi ile söylenmeye, derlenmeye başlayınca ister istemez kendi içinde bir kesintiye gidildi. Bu, müziğin sonunda değil, arada yapılan bir kesinti oldu. Çünkü hecelenerek söylenen müzik biraz daha uzun oluyordu. Bitirişten yapılamayacağına göre

elbette arada yapıldı. Bu arada zenginleştirmek için, birkaç giriş ritimi de zengin renklere büründürüldü. Tüm bunlar günümüz çalışma anlayışının sonucu sayılmalıdır.

İşte bu derlenen Dillirga ezgisini alıp da oynarsanız önemli gaflar, yanlışlar yaparsınız. Bir kere yöresel figürlerin anlayışların izi var mı? Eğer ezgi kısaltılmışsa üstelik aradan bir bölüm alınmış ise o zaman bir ezgi-figür uyummazlığı olacaktır. Yok kaynak bu günkü derlenen ezgi ise adını niye otantik ezgi olarak söylüyoruz? Günümüzde bu ezgiyle oynanabilir, ancak geçmişte bu müzikle oynanıyor muydu? Günümüzde derlenen yerel ezgilerden yola çıkıp oyun oynanırsa yarın kalkıp "Lulamu Marulamu" ezgisini Lefkeli oyunu diye müziğe birkaç figür ekleyip oynarsa bu sefer Lefkeli yerel ezgisi mi olacak? Yapılan hatalar daha da eklenerek uzar gider. Yarışmalarda en küçük kustaşlar bile korunmaya çalışılırken böylesi bir olayda

en açık hatayı yapmak şüphesiz bir çok yanlış anlayışın ürünüdür.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz.

1) Her hareketli müzik ezgisi oyun değildir. Özellikle Akdeniz müziğinde ağıtlar bile canlı müzikle söylenir.

2) Bir otantik ezgi modern müziğe ulaştırken birçok yeni renkler alır. Gerek çağdaş aletler, gerekse ritimler eklenir. Ezgi işlenirken birçok olgu alır ve bırakır. Bu nedenle bir regit ritmiyle bir yerel ezgi yorumlansa ve onu temel otantik ezgi olarak kabul etsek, o zaman otantik dönemde regili hayat aramak gerekir.

Geleneksel kültürde yöresel özellikler oldukça önemli bir niteliğe sahiptir. Oyleki yöresel bir kimliğe bürünen özellik, kendi yöresinin önemli olgularını taşıırken diğer yörelerden veya genelden bir takım farklılıkları da bulunmaktadır. Bir yöre ezgisi veya oyun derlenirken mutlaka kendi içinde bir takım bölgesel olgular da olması gerekir. Çünkü zaten kapalı dönemdeki yaşam tarzı ister istemez kendi içinde bir takım şeyler üretip o yörenin yaşamını da yansıtmaktadır. İletişimin zayıf olduğu bu dönemlerde yöresel araştırmalarda ister istemez, kaçınılmaz olarak ayrı ayrı özellikler bulunur. Zaten kültür zenginliğine bu yaşamların bir sentezi sonucu varılabilmektedir.

3) Yöresel kimlikli otantik ezgiler ister istemez bir takım yöresel değerleri içinde taşır.

4) Her şey kendi şartlarında vardır. Değişen koşullar değişen değerleri de yaratır. Geleneksel kültür yaşam

tarzı ile açık kültür yaşam tarzı çok farklıdır. Bu nedenle günümüzün yaşam koşullarının aynen geçmişte olduğunu düşünmemek gerektiği gibi, geçmişin yaşamının değişmesinin, geçmişe özlüm duyarak değişmenin, yok olmanın sonucu olduğunu düşünmemek gerekir. Değişime ayak uydurmak yeni ile birlikte yenileşmek en doğalıdır. Bugün ork evlere, özel derslere kadar tüm topluma girdi. Şimdi geçmişimiz yok oluyor, milli benliğimiz kayboluyor diye biz bu aleti red mi edelim? Madem vardır, o zaman bunu kullanmalıyız. Ancak otantik müzik diye, geçmişimizin ürünü diye değil.

Kısaca yapılan hatalar çok önemli ve bunlar devam ederse bir kaosu dönem kurumsallaşacaktır. Tıpkı bir zamanlar her şeye karşı çıkılarak yapılan hatalar gibi. Bu nedenle Dillirga veya buna benzeyen kimi araştırmaya sonuçları tekrar gözden geçirilmesi gerekir ve her şeyin yerli yerine oturtulması gerekmektedir.

MASALLAR ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ VE İKİ ÖRNEK

Özkan Yıkıcı

Günümüzde masal denilince akla çocukları uyuturken anlatılan bir söylem biçimi gelir. Özellikle görsel iletişimin daha bir yaygınlaşmasıyla masal anlatımı da yerini televizyondaki dizilerin seyrine bırakmıştır.

Bu durum teknolojik gelişimin kültürel değişimle birlikte oluşan yeni bir aşamasıdır. Çoğu sözlü değerler kendilerini tarihsel süreç içinde bırakmıştır. Derlenebilen, yazıma dökülenler birer belge olarak varlığını kültürel açıdan sürdürebilmiştir. Ancak sözel düzeyde olanlar kendi yaşam süreçleri içinde kaybolup gitmektedir.

Geleneksel kültürde masalların rolleri çok yönlüdür. Sadece büyüklerin küçüklere anlattıkları uyku uyuma olayı ile sınırlı değildirlir. Büyükler arasında geceleri kahvelerde veya toplanılan herhangi bir evde de masallar anlatılırdı. Bu yüzden masallar çocuksu değerler yanında ders verici olaylar ve daha nice toplumsal olayı da kendi içlerinde yansıtır. Ayrıca üretildikleri dönemin koşullarını da kendi içlerinde direkt veya dolaylı olarak belirtirler. Tarım toplumundaki insan ilişkilerini, özelemlerini, yaşam şekillerini, hayal de olsa aktarıırken, duyulan korkuları, inançları da masallarda bulmak çoğu kez mümkündür. Özellikle çok eski çağlardan, dilden dile gelen masallarda, çok tanrılı dinlerin inanc ve değerlerini bulmak mümkündür.

Kısacası masallarda yeniden dirilmeden, canavarlardan, basit insan ilişkilerine kadar gerçek ve gerçek üstü anlatım biçimlerine rastlanır. İnsanlar kimi zaman da kendi yaşadıkları bazı olayları hissimlarına aktararak anlatırlar. Böylelikle başka bir halkın diliyle kendilerini aktarma olayı da ortaya çıkar.

Özellikle bizim gibi farklı etnik halk topluluklarımızın yaşadığı bir yerde sözlü kaynaklarda bir birini yeme

veya anlatılan bir olayda bir takım eklemeler yoluyla üstünlük değeri eklemek mümkündür.

Aşağıda anlatacağımız masal, kaynağı Türk olmasına rağmen bir papaz masalıdır. Olaydaki ilişkiler sıradan olmasına rağmen olay papaza mal edilmiştir.

ÖKSÜZ ÇOCUK

Çok eski zamanlarda, fakir bir köy varmış. Köylüler tarımla uğraşıp geçimlerini sağlarmış. Tek eğlence yerleri akşamları toplandıkları kahvehane imiş. Bir gün yine işlerini bitiren köylüler kahvede sohbet edip kağıt oynuyorlardı. Derken içeriye bir adam elinden tuttuğu bir çocukla girer. Adam köylülerle selamlaştıktan sonra hemen konuya girer. Çocuğun anası ile babasının öldüğünü bu nedenle öksüz kaldığını, kendisine kimsenin bakamayacağını, o nedenle köylülere bu çocuğa bakacak bir ailenin bulunması gerektiğini anlatır.

Köylüler dikkatle adamı dinledikten sonra konuşmaya tartışmaya başlarlar. Herkesin çocuğu varmış. Üstelik durumları da iyi sayılmazmış. Bu nedenle kimse çocuğu almak için gönüllü olmamış. Ancak çocuğa da acıdıkları için bir çözüm bulmaya çalışıyorlarmış.

Tartışmalar yoğunlaşırken birden bire akla papaz gelir. Oyle ya papazın çocuğu yoktu. Üstelik de ekonomik durumu iyi idi. Bu fikir herkesin aklına yatmıştı.

Aradan biraz zaman geçer. Papaz ansızın kapıdan içeriye süzülür. Köylü ona yer gösterir. Biraz sessizlik olduktan sonra köylünün biri konuya girer. Çocuğun

durumunu birer birer anlatır ve sonuçta kendilerinin buldukları çözümü de söyler. Konuşmasını tamamlarken papazın bu işle hem çocuk sahibi olacağını hem de sevap işlemiş olacağını ekler.

Papaz bir müddet düşündükten sonra bu teklifi kabullenir. Köylülerin rahatlamasını görünce sevinir. Artık çocuğu alıp eve gitmek kalıyordu papaza.

Papazın karısı papazın eve erken dönmesini ve elinde bir de çocuk tutmasını görünce şaşırır. Papaz olayları heyecanlıktan karısına anlatınca kadın tepki gösterir. - Bir bu eksikti- diyerek direndi. Papaz başka çare olmadığını defalarca anlattı durdu. Kadın direnmelerinin boşuna olduğunu görünce çaresizce olanı biteni kabullenmek zorunda kalmıştı.

Aradan aylar yıllar su gibi geçmiş. Çocuk büyüyor ve etrafta olanı biteni anlamaya başlıyordu. Özellikle evde papazın olmadığı günlerde bir başka adam geliyor ve kadın ona oldukça lezzetli yemekler yapıyordu. Ancak bu adam papaza hiç karşılaşmıştı. Üstelik yapılan yemeklerden papazın ne tattığı ne de haberi varmış.

Üstelik çocuk çoğu zaman dışarıya oynamaya gönderilmişti. Çocuk büyüdükçe kadın onu binbir bahaneyle papaza göndermeye başlamış.

Kısacası çocuk büyüdükçe papazın karısı onu evden uzaklaştırmak için elinden geleni yapıyordu. Papaz ise hiçbir şeyden habersiz bu dümanda sürüklenip gidiyordu.

Bir akşam papaz ile çocuk çift sürmek için hazırlıklara başladı. Uzaktaki bir tarlaya gidecekleri için tüm aletleri akşamdan yerleştirip erken yatıp sabah erken kalkıp yola çıkmak gerekiyordu. Papaz ile karısı aletleri kontrol edip yerleştirirken çocuk aletlerden birini kapıp gizlice saklar. Fakat yerleştirme işine öylesine dalan papaz ile karısı bu durumun farkına varamazlar.

Yükleme bitince erkenden uykuya dalarlar. Sabah daha ışıklar yansımada gökyüzünde yıldızlar sayılırken kalkarlar ve bir an önce tarlaya varmak için yola çıkarlar.

Bir miktar yol katettikten sonra çocuk papaza bir şey unutup unutmadıklarını gözden geçirmelerini söyler. Çünkü gidecekleri yerin uzak bir yer olduğunu bu nedenle geri dönüş aleti alamayacaklarını söyler. Papaz emin bir şekilde her şeyin tamam olduğunu söyler ama çocuk direnince aletleri gözden geçirmeye razı olur.

Keyifli bir halde aletleri gözden geçirirken birden bir aletin eksik olduğunu görür. Bir daha bir daha arar ama

nafile, alet yok. Çocuk ise gördün mü ben demedim mi, eğer kontrol etmeseydik şimdi boşu boşuna gidecektik deyip kendini haklı çıkarır.

Papaz olayı bir türlü yorumlayamaz ama alet de ortada yok. Oysa kendi gayet iyi hatırlıyordu ki bu alet konuşmuştu. Çocuk bu durumdan yararlanarak eve gidip aleti alabileceğini söyleyince papaz rahatlar.

Çocuk koşarak geri dönmeye başlar. Artık gün ağarıyordu. Eve hızla girer. Papazın karısı çocuğu görünce şaşırır sendeler çünkü onun tarlada olması gerekirdi. Birden bire karşısına nasıl gelivermiştir?

Çocuk ise olanı biteni anlatarak aleti aramaya koyuldu. Papazın karısı ısrarla aleti koyduğunu söylüyor ama alet bulunamıyordu.

Çocuğun gözü serilen hamur teknesine ve boğazlanmış tavuğa ilişti. Bozmadan aramaya devam etti. Derken arka tarafa geçip ceplerini cevizle doldurduktan sonra aleti sakladığı yerden çıkarıp papazın karısına bilgiç bir şekilde gösterdi. Kadıncağız bir o kadar daha şaşırır.

Çocuk kapıdan çıkarken bir de beyaz çarşaf alarak yağmurda hayvanları örteceğini söyleyerek kapıdan çıktı. Kadıncağız ses çıkarmadı.

Çocuk papazın yanına dönünce artık gün doğmuş güneş ağır ağır yükseliyordu. Uzaktan şimşek çakmaya hava bozmaya başladı. Papaz aleti alıp yerleştirirken çocuk yeni bir öncü sunar. -Efendim bakın hem geç kaldık, hem de hava bozuyor yağmur yağabilir. İyisiymi biz bugün uzaktaki tarlayı başka bir güne bırakıp şimdi yakındaki bir tarlayı sürelim- der. Papaz bu fikri uygun görür.

Yakındaki tarlaya varırlar ve yüklerini boşaltıp hayvanları koşarlar. Çift sürmeye başlarlar. Netesaduf tam karşı tarafta papazın karısının dostu da çift sürüyordu.

Papazın karısı dostunu karşıda çift sürerken görünce tavuğu çabucak kaynatır, ardından gatmerler yapar destiyi de şarap doldurup hazırlar. Tüm bunları çabucak toparlayarak hızla yola çıkar.

Gök kararmış birkaç damla yağmur düşmeye başlamış. Çocuk beyaz çarşafı siyah öküzün üstüne atar. Sonra papaza çarşafın ne işe yaradığını anlatır. Papaz güler geçer.

Papazın karısı hızla yolda giderken birden bire durur sendeler. Gözlerini oğuşturur bir daha, bir daha. Olamazdı. Çünkü papaz uzaktaki tarlaya gidecekti.

Ama görülen beyaz çarşaf ve insanlar da papaz ile çocuktı.

Kendini toparladı ve onlara yaklaşarak seslendi. - Papaz efendi çok büyük bir hata yaptım. Bir tavuğu taşladım oda topal oldu ben de onu kesip biraz da gaiter yapıp şarapla birlikte sizlere getirdim-.

Papaz karısını görünce şaşırıldı. Ancak anlatılanları duyunca sevindi. Çünkü sakatlanmasa bir tavuk yemek mümkün değildi.

Yere çıkınları açtılar yemekler döküldü. Papaz hızla ve iştahla yemeklere saldırdı. Keyfine diyecek yoktu. Karısının ise yediği her lokma boğazında düğüm oluyordu. Hele karşıya bakıp da dostunu görünce düğümler bir o kadar daha takılıp aşağıya gümüyordu.

İkide bir papaza dönüp iştahla yeyişine ve karşıda çift süren dostuna bakıyordu. Neler planlamıştı, neler olmuştu.

Son bir gayretle kendini toparlayarak papaza seslenir. -Baba, yemek çok. İstersen şu karşıdaki komşumuzu da çağıralım o da gelip yesin- der. Papaz hiç orali değildir. Yemekleri hızla yerken bir adım bile atamayacak durumda olduğunu söyler. Kadın artık papazın doymazlığına arsızlığına kızır, ama yine papazın keyfi hiç bozulmaz. Tartışma kadının saldırgan hakaretleri ve papazın umursamazlığı ile sürerken sonunda çözümü çocuğu göndermekte bulurlar. Çocuk gayet memnuniyetle kabullendir.

Ayağa kalkar ve ağır ağır yola düşer. Her attığı adımıda yere bir de ceviz bırakır. Bir adım, pat yere bir de ceviz, yola devam eder. Komşuya yaklaşır ve gayet ciddi bir sesle ona seslenir.

-Amca bak sana ne söyleyeceğim. - Adam umursamaz bir tavırla davranır. Çocuk aynı ciddiyetle devam eder. -Bak papaz karısı ile olan ilişkisini öğrendi biraz sonra buraya gelip seni kesecek ona göre- der. Adamcağız şaşırır ancak çocuk sadece onu bunu bilmem deyip aynı ciddiyetle geri döner. Tabi ki yere cevizleri de saçarak.

Tekrar sofrasının başına gelince kadın merakla gelip gelmeyeceğini sorar. Çocuk, çocuk olduğu için kendisine inanılmadığını söyler. Kavgaya yeniden başlar papaz direder ama karısının dilinden kurtulmak mümkün değildir. Sonunda istemeye istemeye papaz yerinden doğrulur. Ama gözü hep sofradaki yemeklere takılı kalır.

Yolda yürümeye başlayınca yerdeki cevizleri görür.

Onları almaya başlar ve komşusuna yaklaşmaya yönelir.

Adam papazın geldiğini ve yere eğilip bir şeyler aldığını görünce taş toplar zannına kapılır. Demek yerde ceviz gördüğünü söyleyerek ileride kalan birkaç ceviz de gösterir. Bu kez onları öldüreceği kanısına niçin vardıklarını sorunca kadın ile dostu çocuğun kendilerine durumu haber verdiğini söylediler.

Çocuk ise yemeğin son kırıntılarını bitirmiş yavaş yavaş yerinden doğrularak kendine seslenen zaptiye çavuşuna yaklaşır. Çavuşun kendisine bu işin aslini sorması üzerine önce kalan son tavuk parçasını zaptiye çavuşu ile birlikte uzatarak havayı yumuşattı. Sonra olayları bir bir anlattı.

Kadın ile adamın dostluklarından başlayıp bugünkü yemek olayına kadar her şeyi birer birer anlattı. Yanlış olsaydı bunlar size gelirmiydiler diye de sonunu bağladı.

Papaz şaşırıldı dinledikçe ağzı bir karış açık kaldı. Kadını ile adama uğradıkları oyun nedeniyle homurdandıkça homurdandı. Ama artık geç kalmıştı. Her şey ortadaydı.

Zaptiye çavuşu önce kızdı ancak olayı dinledikçe kendini tutamayıp güldü ve kendinin hiçbir şey yapmasına gerek kalmadığını söyleyerek çocuğu anlından öptü.

Papaz önüne serilen bu manzara karşısında çocuğu alıp evin yolunu tuttu. Kadın ile dostu ise köyden ayrıldı. Onları kimse bir daha görmedi.

Geleneksel kültürde masalların rolleri çok yönlüdür. Sadece büyüklerin küçüklere anlattıkları uyku uyuma olayı ile sınırlı değildir. Büyükler arasında geceleri kahvelerde veya toplantılar herhangi bir evde de masallar anlatılırdı. Bu yüzden masallar çocuğu değerler yanında ders verici olaylar ve daha nice toplumsal olayı da kendi içlerinde yansıtırlar. Ayrıca üretildikleri dönemin koşullarını da kendi içlerinde direkt veya dolaylı olarak belirtirler.

MASAL

ÖZKAN YIKICI

Aşağıdaki masal kısa bir konumdur. İçeriği ders çıkarıcı bir sonuçla bağlanmaktadır.

ARAP

Çok eski zamanlarda bir zengin çiftçi vardı. Çiftçi tarlalarının tümünü biçemediğinden bu işi yapmak için bir arap tutar. Anlaşmaya göre arap ekini biçecek buna karşılık karnı doyacaktır.

Arap sabahleyin erkenden dağarcığını alıp tarlaya yollar. Tarlanın kenarında bulunan harubungölgesine oturarak söylenir. Acaba yeylim de biçelim yoksa yeylim de yatalım. Bakalım darcığa bakalım darcığa. Bir gafgalya bir soğan, bir soğan, bir soğan. O zaman yeylim de yatalım. Harup ağacının altındaki taşa kafasını koyarak güneşin batışına kadar derin derin kestirir.

Ekin sahibi bir şey anlamaz ama yine de kurcalamaz.

Bu durum böyle birkaç gün sürer. Artık meraklanan tarla sahibi arabi takip etmeye karar verir.

Ertesi gün erkenden kalkarak çaktırmadan arabın ardından giderek gizlice saklanır. Arap aynı senaryoyu tekrarlar. Bu gün yeylim de biçelim yoksa yeylim de yatalım? Bakalım darcığa. Bir gafgalya bir soğan öyle ise yeylim de yatalım deyip başını taşa koyarak uykuya dalar.

Günümüzde masal denilince akla çocukları uyuturken anlatılan bir söylem biçimi gelir. Özellikle görsel iletişimin daha bir yaygınlaşmasıyla masal anlatımı da yerini televizyondaki dizilerin seyrine bırakmıştır. Bu durum teknolojik gelişimin kültürel değişimle birlikte oluşan yeni bir aşamasıdır. Çoğu sözlü değerler kendilerini tarihsel süreç içinde bırakmıştır. Derlenebilen, yazıya dökülenler birer belge olarak varlığını kültürel açıdan sürdürüebilmiştir. Ancak sözel düzeyde olanlar kendi yaşam süreçleri içinde kaybolup gitmektedir.

Gözleri faltaşı gibi açılan tarla sahibi hızla eve koşar. Karısına hemen bir tavuk k e s i p kaynatmasını, katmerlerin yapılmasını ve testinin şarap doldurulmasını söyler. Kadın bir şey anlamaz. Şaşkınlıkla sormak ister, fakat acelecilik nedeniyle kocasından yanıt alamaz.

İkindin kalkıp eve gidince tarla sahibi ona sorar ekinin ne alemde olduğunu. Arap taştan haruba kadar diye yanıt verir.

Tavuk kesilir katmerler yapılır şarap doldurulur kısaca her şey halledilir. Akşama eksik bir şey kalmaz.

Arap karanlığa yakın eve gelir. Adam hiçbir şey bilmeden ona yine sorar ekinin ne durumda olduğunu. Araptan aynı yanıt gelir. Taştan haruba.

Ertesi gün arap yine dağarcığını alır ve tarlaya yollanır. Tarla sahibi yine peşinden gider.

Arap harubun gölgesine oturarak yine aynı tekerlemeyi yapar. Bugün ne yapalım? yeylim de biçelim yoksa yeylim de yatalım? Bakalım darcığa bakalım darcığa. Ooo... bugün yeylim de biçelim. Hemen tavuğu yiyerek katmerlerle karnını bir güzel doyurur. Ardından şarabı içip hemen orağa sarılıp işe koyulur. Ekini o denli hızlı biçer ki akşama varmadan hepsini bitirir. Ardından ekini bağlamaya başlar.

Yorgunluğunu saklandığı yerden gören tarla sahibi arabı acıyarak saklandığı yerden seslenerek biraz dinlenmesini söyler. Sesi duyan arap bir anda doğrulup bakmak ister ve olduğu yere yıkılıp kalır.

İnsanı iyi beslersen iyi iş alırsın. Kişiyi acısan bile ona söyleyeceğin sözleri iyi düşünmelisin. İyi niyetle acımayla bile yapılacak bazı uyarılar aksi sonuçlar verebilir. Her şeyi düşünerek yapmalıyız.

Tarım toplumundaki insan ilişkilerini, özlemlerini, yaşam şekillerini, hayal de olsa aktarıırken, duyulan korkuları, inançları da masalarda bulmak çoğu kez mümkündür. Özellikle çok eski çağlardan, dilden dile gelen masalarda, çok tanrılı dinlerin inanç ve değerlerini bulmak mümkündür.

Kısacası masalarda yeniden dirilmeden, canavarlardan, basit insan ilişkilerine kadar gerçek ve gerçek üstü anlatım biçimlerine rastlanır. İnsanlar kimi zaman da kendi yaşadıkları bazı olayları hisuslarına aktararak anlatırlar. Böylelikle başka bir halkın diliyle kendilerini aktarma olayı da ortaya çıkar.

Özellikle bizim gibi farklı etnik halk topluluklarının yaşadığı bir yerde sözlü kaynaklarda bir birini yerme veya anlatılan bir olayda bir takım eklemeler yoluyla üstünlük değeri eklemek mümkündür.

Gezi Notları...Gezi Notları...Gezi Notları...Gezi Notları...Gezi Notları...Gezi Notları...

İTALYA'DAN KIBRIS'A BAKIŞ

Has-Der'in her yıl geleneksel olarak düzenlediği sempozyumların onbirincisi yine ilginç bildirilerin ve tartışmaların yer aldığı bir platform oldu. Konuşmacılardan Sn. Mehmet Suat Bergil Kıbrıs'ta Ahi teşkilatlanmasına ilişkin ipuçları adlı bildirisinde eski Lefkoşa'daki çarşıların Şehri Doğudan Batıya, Mağusa Kapısı'ndan Baf Kapısı'na doğru ortadan ikiye ayrıldığını anlatırken, bunun Osmanlı Ahi teşkilatının Kıbrıs'ta da yerleşmiş olduğunun bir işareti olduğunu söylemişti. Bir diğer konuşmacı Ahmet Erdengiz ise Osmanlı kurumlarının fetihle beraber Kıbrıs'ta yerleşmeye başladığını kabul etmekle beraber Osmanlıların birçok durumdan kendisinden önceki idareden, yani Venedik idaresinden miras bulduklarını da koruduğunu, ya da kendi yapılaşmasını, mevcut yapılaşmayı temel alarak inşa ettiğini gözardı etmemek gerektiğini vurguladı.

Bu kısa makalede her iki konuşmacının söylediklerinin ayrıntılarına girerek bunların doğruluk derecesini inceleyecek değilim. Buna zaten ne bilgi düzeyim ne de teknik düzeyim yeterli değildir. Yalnızca tarihe ve folklorla ilgi duyan bir vatandaş olarak bu ilginç sempozyumun hemen ertesi günü gittiğim İtalya'ya ait gözlemlerimi ve bu gözlemlerim sırasında Kıbrıs'la ilgili olarak kurduğum paralellikleri ve yaptığım yorumları aktarmaya çalışacağım.

Öncelikle göze çarpan nokta, İtalyanların Ortaçağ'a ait eserlerini ve yerleşim birimlerini çok iyi bir şekilde korumayı başarmış olmalarıdır. Faşist Mussolini zamanında Roma'da yapılan bir takım önemli tahribatların dışında İtalyanlar birçok köy ve kasabalarını o kadar iyi korudular ki, buralarda dolaşırken insan kendisini adeta zaman tüneline geçerek orta çağa dönmüş sanıyor. Siena, San Gimignano gibi kasabalar en tipik örnekler. Hele Sine! Adeta el değmemiş gibi duruyor. Öylesine korunmuş ki 1470'li yıllarda faaliyete geçtiği söylenen bankası, bugün hala daha, dünyanın en yaşlı bankası ünvanı ile

Mehmet BİRİNCİ

çalışıyor. Bankanın tüm karlarının yarısı şehrin korunması, bakımı gibi amaçlara ayrılmış.

Bu Ortaçağ kasabasının dar sokakları, merkezi meydandaki katedralleri, tüm evlerin ve binaların birbirine bitişik olması, sık sık sokakların üst taraflarından da binaların birleşmesi ile oluşan tünel gibi sokakları bana Lefkoşa'yı, ondan da fazla Mağusa'yı çağırıyordu. Ne yazık ki Mağusa'da tünel gibi olan iki, Lefkoşa'da da bir sokak kaldı. Biz için kolayını bulduk eskiyeni at aşağı! Belki Mağusa'da hala daha biraz ümit var! Sur içi Mağusa'ya, burada evi olanlar dışındaki kimselerin araba ile girmeleri yasaklanırsa ve her taraf yaya bölgesine çevrilirse, bu kentimizin tarihi ve turistik değeri paha biçilmez olacaktır. (Meydana İş Bankası'nın yaptığı gibi bir-iki çağdaş çirkinlik abidesi daha dikilmesi de engellenmeli)

İtalyan evlerinin tümü pancurlu. Hem de bunların çoğu bizim Kıbrıs'ta kullandığımız pancurlara benziyor. Kuşkusuz geçen yüzyıllar pancurlarda bazı biçim değişiklikleri ve malzeme değişikliklerine yol açmıştır. Fakat eski kentlerde kesinlikle eski binalara, alışlagelmış, geleneksel pancurlar takılıyor. Bizdeki gibi, gelişigüzel, her yere alüminyum pancur takma alışkanlığı yok. Acaba Kıbrıs'taki yerleşik pancur geleneği İtalyanlardan mı geliyor?

İtalyan kasabaları ile bizim kasabalarımızın binaları arasındaki en önemli fark kullanılan inşaat malzemesidir. İtalyanlar genellikle taş binalar inşa etmişler. Bizde ise Mesarya'dan taş değil kerpiç çıktığından, evlerimiz kerpiçten. Bu da doğal ve hatta gerekli bir farklılık.

İtalya'da en fazla hasar görmüş eski eserler, eski Roma'dan kalma olanlar. Bunların da çoğunu, 4 yy'da Hıristiyanlığın kabulünden sonra, Allahsızlara ait diye Hıristiyanlar yıkmış. Bugünkü Romalılar da bunun pişmanlığını yaşıyor. Yalnız Paganlar döneminden kalma iki tapınak var ki bunları Hıristiyanlar kullanmak

in kiliseye çevirmişler. Bu yüzden ayakta kalabilmişler. Yine kullanımdan çıkmadığı için eski Romalılardan kalma iki tane, neredeyse 2000 yıllık köprü de hala mükemmel ve kullanılır vaziyette. Demek ki eski eserleri, özellikle binaların korunmasını iyi yolu onları kullanmak. Biz de Lefkoşa'da St. Sophias, St. Caherine, Mağusa'daki St. Nicolas katedrallerini camiye çevirerek de olsa kullandığımız için koruyabildik. Bu eski eserlere gerçek adlarını derhal iade ederek onları müze olarak (ya da kültür merkezleri olarak) kullanmalıyız. Bu eserler ancak o zaman gerçek değerlerini bulacaklar. İstanbul'un ortasındaki koca Ayasofya'nın bile adı değiştirilmemişken biz neden böyle değişikliklere gereksinim duyuyoruz?

Lefkoşa'nın orta yerinde bir dikilitaş var! Nedir, neden oradadır bilen yok (ya da vardır da benim haberim olmadı). Eskiden, bugün mahkemelerin bulunduğu yerdeki Lüzinyan sarayının oradadır, İngilizler oradan sökülüp meydanın ortasına dikmişler. Bu sütun üzerindeki yuvarlak top başlığın neyin simgesi olduğunu bilen yoktur sanıyorum. Roma'da dolaşırken bizimkine benzer bir dikilitaş gördüm. Rehberime ne olduğunu sorunca bir İtalyan kıralının mezarı üzerindeki bir anıt olduğunu söyledi. Demek İtalyanlar önemli kişilerin mezar yeri belli olsun diye oraya böyle bir anıt dikiyorlarmış. Düşünüyorum, acaba bizim dikilitaş da böylesi bir mezar yerine dikilmiş bir anıt mıydı?

Acaba Lefkoşa'ya gerçekten aşık bir insan olan Haşmet Gürkan İtalya'ya (ve Fransa'ya) hiç gitmiş miydi? Eğer gitmemişseydi kendisi için çok büyük kayıp oldu. Bakalım bu ülkeleri gezerken daha ne benzerlikler yakalayacak, ne yorumlar yapacaktır.

Haşmet Bey, zaman zaman yaptığımız sohbetlerde bana Kıbrıs'taki taş binaların genellikle Lüzinyanlardan kaldığını, çünkü Lüzinyanların taş işçiliğinde usta olduklarını, Venediklerin ise ince taş işçiliğinde zayıf olduklarını söylüyor. (Bu konuda yanıtlıyorsam lütfen ailesi veya arkadaşları beni düzeltsinler). Sanırım Haşmet Bey'in kanaati böyledir. Halbuki ben, son gezimden sonra, bu düşünceye katılmıyorum. Bir kere İtalya'nın her tarafı taş işçiliğinin her türüsü ile doludur. Leonardo Da Vinci gibi hem heykeltıraş, hem ressam, hem dekoratör, hem stilist bir insan İtalya'da yetişmiştir. Lefkoşa'da, Mağusa'da gördüğüm tarihi taş binaların çok benzerlerini Floransa'da, Roma'da gördüm. (Kuşkusuz çok daha güzellerini) Örneğin Lefkoşa'da

kadınlar manastırı olarak bilinen eski binanın arkasında ikiz gibi duran iki pencerenin neredeyse tıpkı aynılarını (ya da daha güzellerini) İtalya'da gördüm. Burada kadınlar manastırının Venedik eseri olduğunu iddia etmiyorum. Oyle de olabilir diyorum. Çünkü Venedikliler de taş binalar inşa etmekte Lüzinyanlardan geri sayılmaz diye düşünüyorum.

Aslında ülkemizdeki eserlerin ne olduklarını ve değerlerini anlamak için İtalya ve Fransa'dan bir-iki tane sanat tarihi uzmanı getirilirse bugün ne olduğunu bile bilmediğimiz bir çok eserimizin niteliklerini kolaylıkla öğreneceğiz. Üstelik bu büyük yatırım gerektiren bir iş de değil.

İtalya'nın kasabaları ve binalarının dışında kültür ve yaşam biçimiyle de birçok paralelliklerimizin olduğunu gördüm.

İtalyan mutfağı bizim zevklerimizde çok yakın. Bir kere ekmeleleri bizim geleneksel yuvarlak ekmeğimizin aynı (ebadi biraz daha büyük. Anlaşılan geçen zaman içinde bizde ekmelelerin ebadları küçülürken İtalya'da büyümüş!) Hatta ekmeğin içinin de pişmesi için ensesine çekilen çizik bile aynı. Dilimlendiği zaman ekmeğin içi aynı bızık gibi; kaşar peynirinin delikleri gibi delikli. Üstelik ekmeleleri bizimki gibi erken kuruyor ve tadsız. Anlaşılan ekmele pişirme yöntemlerimiz değişmeli.

Türkiye'de pek yaygın olmayan ama bizim bol tarafından tükettiğimiz (sucuk) pastırmanın bolea tüketilmesi, bizim sameralla pastırmamıza benzeyen İtalyan pastırmaları bana hep "ACABA?" dedi.

Bizim makarnayı yaygın olarak yememiz de Venedik'lilerden kalma bir adet olsa gerek.

Zeytin yağını çok seviyorlar. Salataya diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sos koymak yerine zeytin yağı koymayı tercih ediyorlar. Patatesi tencerede bütün bütün kavurup yiyorlar. Bu da Kıbrıs'ta çok yaygın bir uygulamadır.

Daha da fazlası... Avcılarımız bilecek. Av köpeklerinin avlarını gördükleri zaman adeta kaskatı kesilerek durmasına bizde "Ferma" denir. Venediklilerin de av meraklı oldukları ve Kıbrıs'ı idare ettikleri dönemde zengin av partileri düzenledikleri biliniyor. Ve İtalya'da tüm bas duraklarında FERMATA BUS yazıyor. Sordum. Ferma durmak demekmiş ve avlanırken köpeğin avını gördüğü andaki hali için İtalyanların kullandıkları iki kelimeden biri FERMA.

Kitap Tanıtımı...Kitap Tanıtımı...Kitap Tanıtımı...Kitap Tanıtımı...Kitap Tanıtımı...Kitap Tanıtımı

KÜLTÜR VE YABANCILAŞMA

Yazarı: Muharrem FAİZ

Dergimiz yazarlarından ve felsefe öğretmeni, araştırmacı-yazar Muharrem Faiz'in Kültür ve Yabancılaşma adlı kitabı Galerî Kültür Yayınları

Mehmet BİRİNCİ

tarafından yayınlandı.

Kitap, yaklaşık 15. yy'dan bu yana Kıbrıs'ta üretildiği bilinen Lefkara el işleri üzerinde bir araştırmanın sonucudur.

Yazar, kendini yalnızca Lefkara işlerinin ne olduğu, nasıl işlendiği gibi konularla kısıtlamamış, genel olarak nakış işlerinin ve buna bağlı olarak Lefkara işlerinin tarihçesi hakkındaki bilgileri aktarmakla da yetinmemiş, Lefkara işlerinin toplumsal ve ekonomik yönlerini de ele alarak incelemiş, şu anda yaşanan sorunları ve bunların giderilmesi için öngördüğü çözümleri önerilerini de ortaya koymuştur.

Lefkara işlerinin bir halk sanatı olarak önemine değinen yazar, toplumdaki sosyo-ekonomik dönüşümlerle birlikte Lefkara işi üretiminin geçirdiği gelişim ve değişim evrelerini incelemiş, bunun yanında insanların toplu uğraşlarından ortaya çıkan halk sanatlarının gelişen ekonomik koşullarla, önemlerini kaybederek yerlerini bireysel sanatlara bırakmalarını da anlatmıştır.

Böyle kapsamlı bir çalışma ile Muharrem Faiz gerçek bir halkbilimi araştırmasının nasıl yapılması gerektiği konusunda da örnek bir çalışma ortaya koymuştur. Dili sade, sık sık ek açıklamalarla desteklenen ve akıcı bir kitap olan "Kültür ve Yabancılaşma", tüm halkbilimi severlerinin mutlaka okuması gereken bir yapıt. Okumamanız büyük bir kayıp olacaktır.

Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...Eleştiri...

MİLLİ EĞİTİM KÜLTÜR BAKANİ EŞBER SERAKINCI'YA AÇIK MEKTUP

Mehmet BİRİNCİ

Bu yıl Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, ilk kez gerçekleştirmeyi tasarladığı etkinliklere ilişkin programını açıklayarak, bunu kültür-sanat alanında etkin olan tüm kuruluşların görüş ve değerlendirmelerine sundu. Bu maksatla 20.03.93 tarihinde Atatürk Kültür Merkezi'nde bir toplantı yaptı.

Yine bu çalışmanın bir parçası olarak bakana bağlı bir de danışma komisyonu oluşturuldu. Komisyonunda, kültür-sanat alanında çalışan çeşitli kesimlerden temsilciler görev aldı. Ancak bu komisyonun, seçim yöntemiyle değil atama usulü ile belirlenmesi tepkilere yol açtı.

1993 kültür sanat programı tartışmaya açıldığı zaman 1993 yılının ilk üç ayı zaten geride kalmıştı. Bu olumsuzluğa rağmen kültür-sanat alanında etkin olan tüm kuruluşlar görüş ve düşüncelerini dile getirmek için toplantıya katıldılar. Birçok yararlı düşünceler öne sürüldü.

Şimdi 1993'ün sonuna geldiğimiz bu günlerde 1994 yılı programın yayınlanması ve geçen yılki gibi zaman kaybedilmemesini önermeye dilimiz varmıyor.

Çünkü 1993 yılı programının hedeflediği etkinliklerin büyük çoğunluğu gerçekleştirilmedi. Verilen sözler tutulmadı. Derneklere para yardımı değil ama "aynı yardım" olarak vad edilenler dahi verilmedi.

Tüm olanakları ile, bürokrasisi ile, ödenekli kadrosu ile Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı derneklerin bile gerisinde kalıyorsa, bu düşündürücü olmalıdır. Sistem bir yerde tıkanıyor. Ama nerede? Bakanlık düzeyinde mi, daire müdürlükleri düzeyinde mi? Yoksa bunların altındaki bürokrat-teknokrat kadrolar düzeyinde mi? Bu sorunun derhal üzerine gidilmeli ve bakanlık halka karşı yükümlü olduğu hizmetleri yerine getirmelidir. Bu hizmetleri vermeye muktedir değilse bile de şaşaalı laflar, gösterişli planlarla hiç kimsenin zamanını daha fazla çalmaya hakları yoktur.

1993 yılı etkinlik programlarını unuttuk. Bir kez daha sil baştan yapalım! Son bir fırsat daha verelim ve 1994 yılı çalışma programı için yapılacak çabayı bekleyelim. Ama bir kez daha başarısız olunması halinde bunun sorumluları hiç değilse şerefleriyle istifa etmesini bilmeli... Çünkü zaman çok kıymetli ve yüzlerce genç ile bütün bir toplumun zamanını böylesine bol keseden harcamaya kimsenin hakkı yoktur.

NOT: Bu yazı 12 ARALIK ERKEN GENEL SEÇİMLERİNDEN ÖNCE KALEME ALINMIŞTI. Seçimlerden sonra göreve gelen yeni Eğitim Bakanı, Sn. Mehmet Ali Tulaf'ın bu mektupla dile getirilen noktalara hassasiyet göstermesini bekliyoruz.

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

ÜLKEMİZE GURUR VERİCİ BİR BAŞARI DAHA

Güzelyurt Sanat Derneği, 24-28 Ağustos 1993 tarihleri arasında organize edilen Antalya III. Uluslararası Halk Dansları ve Şarkıları Festivali'nde ülkemizi başarı ile temsil etti.

Anadolu Folklor Vakfı'nın organize ettiği bu festivale; Fransa, İspanya, Güney Kore, İsrail, Başkırđistan, Makedonya, Hırvatistan, Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni temsil etmek üzere 12 ülke katılmıştır.

Ülkemizi temsil etmek üzere katılan GÜSAD, festival süresince tüm grupların katılımı ile gerçekleştirilen kortej yürüyüşlerinde ve diğer etkinliklerde, halkın olduğu kadar öteki ekiplerin de ilgisini

çekmiştir.

28 Ağustos 1993 akşamı "Konya Altı Anfı" Tiyatrosu'nda yapılan Halk Dansları ve Şarkıları yarışmasında; İsrail Halk Şarkıları dalında birinciliği alırken, Başkırđistan da, Halk Dansları stilize dalında birincilik elde etmiştir.

Otanük daldaki yarışmaya katılan Güzelyurt Sanat Derneği Halk Dansları ekibi ise, bu dalda ikinciliği almıştır.

Bu festivale, kendi olanakları ile katılan GÜSAD'ın; hem ülkemiz tanıtımına katkıda bulunmuş olması, hem de diğer ülkelerin kültürlerini yakından tanıma olanakları bularak, dostluk ve kardeşlik bağlarını pekiştirmiş olması oldukça yararlı olmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Kültür ve folklorunun daha nice festivallerde tanıtılması dileğiyle.

HAS-DER'Lİ ÇOCUKLAR İSTANBUL'DA

Bilecik Atatürk Kapalı Spor Salonundaki Gösteriden Bir An

Kısa adı FOMGED olan İstanbul Folklor Müzik Gençlik Derneği tarafından düzenlenen ve bu yıl 4'ü gerçekleştirilen "ULUSLARARASI FOMGED ÇOCUK ŞENLİĞİ" 19-23 Mayıs tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirildi. Uluslararası FOMGED Çocuk Şenliği ile ulaşılmaya çalışılan amaç bizzat çok önemliydi. Kendine Uluslararası Kültür ve Sanat festivalleri alanında etkin ve özel bir yer edinen bu festivalde,

Beyoğlu İstiklal Caddesinde Kortej Yürüyüşünden Bir An

çocuklarımızın kendi kültürümüzü diğer ülke çocuklarına tanıtmaya fırsat bulmaları ve küçük yaşlarda başlayan büyük dostlukların temelini atmalarıdır.

FESTİVAL'E HAZIRLIK

Festival daveti derneğimize Nisan ayının ortalarında ulaşmıştı. Bu daveti değerlendiren yönetim kurulumuz bu festivale katılıp katılmama konusunda kesin bir karar vermeden önce

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

çocuklarımızın aileleri ile bir toplantı yaptı. Bu toplantıda alınan görüşler doğrultusunda festivale katılma kararı alındı.

Önümüzde üç hafta gibi kısa bir süre vardı. Bunun bilinci ile halkdansları çalışmalarına haftada dört gün ve günde iki saat olmak üzere yoğun bir çalışma programı planladık. Çocuklarımız 9-14 yaşlarında olmaları okulların açık olması, özel dersleri ve zaman darlığı karşılaştığımız başlıca sorunlardı,

çocukların aileleri ve eğitim en arkadaşların özveri ile bu sorunların üstesinden gelinmiştir.

Bu yoğun çalışmanın sonucunda yediyen oyundan oluşan bir sahne düzenlemesi ve dört oyundan oluşan müzikli defile (kortej) düzeni hazırlandı.

İSTANBUL'A MERHABA

Yoğun bir çalışma döneminden sonra iki yönetici, iki eğitimci, altı müzisyen, yirmi dansçı ve bir veliden oluşan HAS-DER kafilesi 19 Mayıs tarihinde uçakla Ercan Devlet Havaalanı'ndan hareket etti. Bir saatlik rahat bir uçak yolculuğundan sonra sabahın ilk saatlerinde Atatürk Hava Limanı'na varıldı. Çocuklarımız gerek Atatürk Hava Limanı'nın büyüklüğü, gerekse iniş-kalkış yapan uçakların çokluğu karşısındaki tatlı şaşkınlıkları gözlerinden okunuyordu.

Gümrük işlerimizi tamamladıktan sonra, terminal çıkışında planladığımız gibi rehberlerimiz bizi karşıladı. Vakit hayli geç olmuştu ve çocuklarımız uyukluyordu. Dinlenmek ve kalacağımız tesislere hareket etmek için bize ayrılan otobüse bindik. İki buçuk saatlik bir otobüs yolculuğundan sonra Tuzla'daki İller Bankası'nın dinlenme tesislerine vardık.

20 Mayıs Perşembe sabahı kahvaltıyı aldıktan sonra deniz kenarına inip, diğer ekipler ile tanıştık. Daha sonra çocuklarla birlikte kaldığımız dinlenme tesisini dolaşarak fotoğrafları çektik. Öğle yemeğinden önce 21 ülkeden gelen festivale katılan ekiplerin grup liderleri ile toplantı

salonunda biraraya gelerek, festivalin açılışını kutladık ve festival programı hakkında detaylı bilgi aldık.

Bu yıl dördüncüsü düzenlenen festivale; Amerika, Arnavutluk, Almanya, El Salvador, Finlandiya, Guatemala, Hollanda, İtalya, Gürcistan, Macaristan, Moldova, Polonya, Romanya, Slovakya, Türkmenistan, Ukrayna, Yunanistan, Azerbaycan, Kazakistan, Türkiye ve KKTC'yi temsilen HAS-DER katıldı.

20 Mayıs öğleden sonra tüm ekipler festival yürüyüşü (Müzikli defile) için Beyoğlu'nun İstiklal Caddesi'nde toplandılar. Sokaklar pırıl pırıl, etraf civil insan kaynıyordu. Şehirde tam bir festival havası esiyordu ve böylesi bir festivalde ilk defa

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

katılan çocuklarımızın heyecanı gözlerinden okunuyordu.

Saat 15.00'de festival yürüyüşü başladı. Bu yürüyüş Galatasaray'dan Taksim Meydanı'na kadar olacaktı. Yürüyüş esnasında tüm ekipler müzik eşliğinde çeşitli gösteriler yaparak, çevredeki insanlara neşeli dakikalar yaşattılar. Taksim Meydanı'nda tüm ekipler toplanınca her ülkenin grup lideri ve festival komitesi başkanı, Taksim Anıtı'na "Festival Çelengini" koyup saygı duruşunda bulundular. Daha sonra Taksim'deki Atatürk Kültür Merkezi önüne giden ekipler orada, onar dakikalık gösteriler sundular. Gösterilerini tamamlayan ekipler kendilerine tahsis edilen otobüslerle, önceden belirlenen toplanma yerlerine gidip ailelerle buluştular. Çocuklarımızı ailelere teslim ettikten sonra müzisyen ve öğretmen arkadaşlar ile kaldığımız dinlenme tesislerine gittik.

Geceleyin dernek ve organize komitesi başkanının himayelerinde gerçekleştirilen akşam yemeğine ve seramoniye katılan ekiplerin yönetici,

öğretmen ve müzisyenleri günün yorgunluğunu müzik eşliğinde eğlenerek çıkardılar. Bu arada dernek başkanı festivale katılan tüm ekip temsilcilerine katılım belgesi ve katılım plaketi hediye etti.

21 Mayıs Cuma günü öğleden sonra çocuklarımızı teslim ettiğimiz ailelerden alıp ilk sahne gösterimizi

yapacağımız Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'ne gittik. Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nin gösteri salonu Kıbrıs'ta olmayan iyi bir ışıklandırma sistemine ve platformuna sahipti. Böyle bir sahnede gösteri yapacak olan çocuklarımızın heyecanı gözlerinden ve hayretli bakışlarından okunuyordu.

Sonunda beklenen an geldi. Çocuklarımız sahneye çıkıp on dakikalık muhteşem bir gösteri sundular. Seyircilerin büyük beğenisini ve alkışlarını toplayarak gösteri sonrası dinlenme salonunda toplanan ekip, buraya gelen ailelerin ve seyircilerin tepriklerini kabul ederken sanki hepsi büyük insanmış gibi, verilen görevi en iyi şekilde yapmanın gururu ve huzuru içerisindeydiler.

Akşam üzeri çocuklarımızı tekrar ailelerine teslim ettikten sonra bizler Tuzla'daki dinlenme tesislerine gittik. Akşam yemeğini aldıktan sonra grup olarak deniz kenarına indik. Küçük bir toplantı yaptıktan sonra hep birlikte gecenin ilerleyen saatlerine kadar eğlendik. Çocuklarımız ailelerinin yanında bizden daha iyi vakit geçirmişlerdi. Akşam

yemeğinden sonra sinemaya da lunaparka gidip eğleniyorlardı.

22 Mayıs Cumartesi gününü programımız çok yoğun olduğu için erken kalmıştık. Hazırlıklarımızı tamamlayıp çocuklarımızı alıp Bilecik'te

yapılacak olan "1. Uluslararası Çocuk Festivali"ne katılmak için yola koyulduk. Bu festivale Almanya, Guatemala, Finlandiya, Ukrayna, Macaristan,

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

Türkiye ve KKTC'yi temsilen HAS-DER katıldı.

Saat 14.00 sularında Özel Gökdil Lisesi önünde başlayan kortej yürüyüşü Bilecik Atatürk Kapalı Spor Salonu önünde sona erdi. Kortej yürüyüşü sırasında tüm ekipler çeşitli gösteriler yaparak çevredeki insanlara neşeli dakikalar yaşattılar.

Bilecik Kapalı Spor Salonu'nda festival açılış konuşması ve saygı duruşundan sonra tüm ekipler sıra ile 15'er dakikalık gösteri yaptılar.

Ekibimiz bu salonda yapmış olduğu muhteşem gösteri ile tüm dikkatleri üzerine toplayarak büyük bir tezahürat ve alkış aldı. Gösteri sonrası tüm ekip temsilcilerine ve elemanlarına birer katılım plaketi verildi. Festivalin bitişi ile kafitemiz tekrar İstanbul'a döndü.

Aynı günün gecesi dernek ve organize komitesi başkanının vermiş olduğu akşam yemeğine katılıyoruz. Kısa bir tanışma merasiminden sonra komite başkanı festivalin düzenlenmesinde emeği geçenlere birer "Teşekkür Plaketi" verdi. Kısa bir aradan sonra festivale katılan tüm ekiplerin müzik grupları kendi ülke müziklerini çalıp katılan ekipleri ve misafirleri eğlendirdiler.

Ertesi sabah içimizde tatlı bir hüznle uandık. Dinlenme tesislerinde buruk bir sessizlik hakimdi. Akşamın geç saatlerine kadar süren müzik sesleri artık kesilmiş yerini tatlı bir sessizliğe bırakmıştı. Hemen toparlanıp bavullarımızı otobüse yerleştirerek dinlenme tesisinden ayrıldık.

Oğlene doğru çocuklarımızı teslim alacağımız yere vardığımızda orada her zamankinin aksine büyük bir sessizlik hakimdi. O hırçın çocuklar süt dökmüş kediler gibi sessiz ve ağlamaklı idiler. Çocukların bavullarını da otobüsümüze yükledik ve ailelerle birlikte gemi turunun başlayacağı Bostancı Vapur İskelesi'ne gittik.

Çocuklar ailelerin de bizimle birlikte geldiğini görünce o sessizlik hemen ortadan kalktı ve neşeleri yerine geldi.

Ada ve boğaz turuna tüm ekipler kostümlü olarak

katıldı. (KKTC ve Finlandiya ekiplerinin aynı günün gecesi uçak yolculukları olduğu için serbest kıyafetlerle katıldılar)

Saat 13.00'de yirmibir ülkeden gelen çocukların doldurduğu iki gemi Bostancı Vapur İskelesi'nden denize açıldı. Bu uzun ve çok güzel gezi sırasında, Marmara Denizi'ndeki adalara uğrayan gemilerin gidiş esnasında Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüleri altından geçerken önce Anadolu yakasına yakın, dönüş esnasında ise Avrupa yakasına yakın seyrettiler. Bu gemi turu esnasında İstanbul'un birçok tarihi, turistik ve doğal güzelliklerini denizden görme imkanı bulduk. Ayrıca beş saat süren bu seyahat esnasında tüm ülke çocukları kendi ülkelerine ait halk şarkı ve oyunlarını müzik eşliğinde diğer ülke çocuklarına sunarak neşeli dakikalar yaşadılar, birlikte fotoğraflar çektiler ve adres alış-verişinde bulundular.

Boğaz ve Adalar turunun tamamlanmasıyla çocuklar ve bizim için buruk dolu anların başlangıcı olmuştur. Kaybedecek vaktimiz olmadığı için hemen gemiden inip ailelerle vedalaştık ve Atatürk Hava Limanı'na hareket ettik. Hava limanına vardıkdan sonra hemen pasaport ve bilet kontrollerini yapıp, dört gündür bizlere rehberlik eden mihmandarlarla vedalaşıp uçuş salonuna geçtik. 21.15'de Kıbrıs'a hareket eden uçağımız 22.30'da Ercan Hava Limanı'na varmış ve çocuklarımızın üzüntüleri aileleri ile karşılaşınca sevince dönuştü.

Bu turnede çocuklarımız, kendi kültürlerini diğer ülke çocuklarına tanıtmaya ve başka ülkelerin kültürlerini tanıma fırsatı bulmuşlardır. Küçük yaşlarda başlayan büyük dostlukların temelini atmışlardır. Çocuklarımıza böyle bir imkan veren festival komitesini kutlar, nice festivallere diyoruz ve ekliyoruz "Artık dünya barışı için atılabilecek adımları çocuklar atacaktırlar."

Yazan: Öcal Erten - Başkan

Tarik G. Emiroğlu - Denetleme Kurulu

Üyesi

HAS-DER ÇOCUK KLÜBÜ YENİ DÖNEM ÇALIŞMALARINA BAŞLADI

Halk Sanatları Derneği Yönetim Kurulu, derneğe bağlı çocuk kulübünün 1993-94 dönemi çalışmalarına 18.9.1993 tarihinde başladı.

Çocuk kulübü çalışmalarının her Cumartesi günü eski Ayluka Kilisesi'nde (HAS-DER lokali) saat 10.30'dan 13.00'e kadar süreceğini belirten yönetim kurulu, bu etkinliğe katılmak isteyenlerin Cumartesi günleri 10.30-13.00 saatlerinde dernek lokaline başvurmaları gerektiğini duyurdu.

Katılım yaşının en az 7 olması gereken çocuk kulübünde çocuklara halk dansları, halk türküleri, tiyatro, elbecerileri gibi farklı alanlarda çalışmalar yaptırılıyor.

Çocuk kulübü yetkilileri, eğitmen ve yöneticileri ile yapmış olduğu ilk toplantısında, yeni dönem içerisinde gerçekleştirilecek olan etkinlikleri planlayıp görev bölümü yaptı.

1993-94 dönemi içerisinde resim şöleni, masal anlatma şöleni, veli dayanışma çayı, çocuk şöleni ve bir de yurt dışı etkinliği, planlanan faaliyetlerden bazılarıdır.

HAS-DER çocuk kulübü geçtiğimiz Mayıs ayında İstanbul'da yapılan "FOMGED Uluslararası Çocuk Festivali"ne ayrıca Bilecik'te yapılan I. Uluslararası Çocuk Festivali'ne" katılarak ülkemizi temsil etmişti.

*Bu sayının çıkmasında katkıda
bulunan aşağıdaki kuruluŐlara
teşekkür ederiz*

*Moment Club
Birinci Holding Ltd.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M. Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
IŐıl Reklam
Bilgi Dershanesi*

